MARTIN KUKUČIN

MAŤ VOLÁ

PG
5438
B4M3
diel 3

4B 1704
5 sr.
70.—

MAŤ VOLÁ

Ohlasy z obce roztratených.

Napísal
MARTIN KUKUČIN

III.

G. A. Bežo, nakladateľstvo a knihtlačiareň v Trnave.

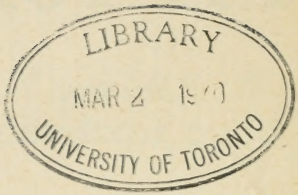

VŠETKY PRÁVA VYHRADENÉ.

PG
5438
B4 M3
diel 3

Tretí diel.

I.

Len čo otvorili obchod a rozostavili veci na miesto, zjavil sa vo vchode od ulice San Martin pán Fortunato Mešetar. Bol obriadený pečlive, ako vždy. Biely trojhran košele na prsiach sa skveje. Rozdelila ho na dve menšie rovné diele kravata s tmavočervenými hrášky v tmavozelenom poli. Čiara na nohaviciach ukazuje rovno ku zaokrúhleným pyskom poltopánok. Oči mu žiaria veselosťou vo vypočinutej, alebo skôr omladnutej tvári.

»Prichádzam zavčasu?« obrátil sa na pána Vodopiju, ktorý prišiel proti nemu. »Nebudem na obťaž?«

Uistil ho, že nie. Ľudia neidú ešte, až o dve hodiny sa otvorí ozajstná robota.

»Ľudia bez roboty voľkajú si v posteli. Ale my robotníci vstávame!« Zasmial sa a utieral čelo, ako by od znoja. Pána Vodopiju oviala vôňa už či z vlasov, alebo šatôčky. »A gazda? Lenoší ešte?«

Ukázal mu na pisáreň. Prišiel skoro jedným vrzom so svojimi ľuďmi.

»Pozreme, čo porába.« Poklepal mu po pleci, žmurknul naň dôverne a ako v žarte:

»Najprv pochytíme jeho: potom príde rad na vás.« Zdvihol paličku akosi výstražne. Pán Vodopija sa usmial a poklonil.

V pisárni onedlho sa ozývaly hlasy pána Fortunata a Katovića. Zamieňaly sa. Bolo badať, že pán Katović privítal veselo priateľa.

»Čo nového, Srećko?« Oslovil ho, keď už sedeli jeden proti druhému pri stole. »Dáme si kávičku?«

»Len čo som vstal od stola. Vieš, že by ma nepustili z domu na lačno« — usmial sa hrdo. »Domáci poriadok v tých veciach je veľmi prísny. Ak máš, daj dobrú cigarku.«

Zapálili si. Pán Fortunato potiahol nohavice nad kolenmi trochu do hora. »Prišiel som po práci. Vybral som sa po domoch. Začínam u teba. Vidíš, tvoj dom mám skoro za svoj.«

»I môžeš, Srećko. Máš ho otvorený, vo dne v noci. Ako sa má pani Flora?«

»A dobre. Ďakujem.« Pán Fortunato zvážnel, v očiach sa ukázala starostlivosť. »Viac ráz som ti povedal aká je, neborka, vždy spokojná. Ale viem, že ju trápi túžba navštíviť svojich, iba že ju nevyjaví.« Pozrel na cigárku, ako horí rovno; čiara medzi ňou a popolom tvorí temer pravidelný kruh. »Vie, že by nemohol vyhovieť.«

»Prečo nie? Cesta nestojí toľko.«

»Cesta nie, ale čo súvisí s ňou. Prípravy, dačo šatstva, potom dary. Nevieš koľko stojí vystupovať ako tak.« Pán Simon sklonil hlavu: nechcel sa starieť do tej veci. »Musí počkať,« doložil pán Fortunato. »A teraz o inej veci, ak dovolíš,« začal sa usmievať spokojne. »Tiež sa ma týka dosť zblízka. Podpísal by si sa na podiele na väčšiu prácu okolo zlata?«

»Založiť spoločnosť?« spýtal sa pán Simon.

»Takého niečo.«

Pán Katović zvážnel, trochu sa nachmúril. »V spoločnostiach som sa nikdy neobracal mnoho. Bolo ich moc dosiaľ. Ani jedna nevypálila dobre. Vyšly nanivoč a podielnici prišli o svoje vklady.«

»Viem,« prisvedčil pán Fortunato. »Ale z toho nenasleduje, aby sa nemohla vydariť, ktorá má dobré základy.«

»Prečo nie, ak sú zeme ozaj zlatonosné a ľudia pri vesle statoční.«

»A čo povieš? Máš ma za statočného, alebo nie?« Pán Fortunato mu pozeral do tváre usmievavým okom. Pán Katović vstal strmo a podal mu ruku. Kýval hlavou v zazlení, ako sa mohol pýtať čo takého.

»Vieš, že ti verím ako sebe« — dodal.

Pán Fortunato mu schytil ruku a zadržal vo svojej. »Caňadón Arriagadov (čítať Kaňadón = úžľabina, údolie) som preskúmal dosť podrobne:

môžem istiť s dobrým svedomím, že je v ňom zlata.« Vyslovil to veľmi vážne, skoro slávnostne.

»Caňadón Arriagadov!« — siahol si k čelu. »Arriagada, Arriagada bol politik či generál? Kdesi-čosi som ho počul spomínať. Arriagada!...« I dupnul nohou od netrpelivosti.

»Nuž dali jeho meno, nech už bol ktokoľvek, doline v Ohnivej Zemi; poltreťa dňa koňa od Porvenira. Tam jej je najbližší prístav. Sotva si bol v nej kedy.«

»Vieš, že nechodím na dlhé výlety. Ak by Chabunco (čítať Čabunko), najďalej ak by rio Pescado« (potok Peskado). Pán Fortunato mu hádže rukou, čo má spomínať veci zpoza humán, keď sa hovorí o ďalekých dolinách a úžľabinách. »Ale Arriagada, Arriagada!...« — trel si pán Simon čelo — »alebo som tam bol, alebo som sa sňal s pánom Arriagadom...«

»Tam si nebol«, istí pán Fortunato. »Ja som bol dva razy: len minulý týždeň čo som sa vrátil. Počul si o Arriagadovi, keď si podpisoval spisy u notára.«

»Vidíš, že som sa rozpamätal! Akože! Bolo nás tam celé shromaždenie na podpise. Pamätám sa...«

Zaradoval sa, že má takú dobrú pamäť. Pamätá ako by bolo teraz, koľko sa chlapov tiskalo v úradovni verejného notára. Všetko naši: rybári, robotníci v prístave alebo v kampe. Me-

dzi nimi bol i veľkokupec pán Katović. Sohnal ich pán Fortunato na podpis. Dolina Arriagadova musí byť veľká, keď bolo treba toľko podpisov, aby bola zapísaná celá ako banská príslušnosť. Pán Simon a ostatní naši požičali mu len meno; pán Fortunato zaplatil banský poplatok za celý kus. Kus ostal v celosti pod jeho úžitok, hoc banský zákon nedovoľuje zapísať len toľko a toľko hektárov zeme na jednotlivca. Išli sa mu podpísať z ochoty, ako sa podpisujeme za svedka na smluvy alebo dlžobné úpisy.

»Povyberal som si vás s rozmyslom« — smial sa pán Fortunato. »Keby ste vedeli alebo chceli využiť, mohli by ste mi odškriepiť zeme; každý svoj kus, na ktorý dal podpis. Pred zákonom ste vlastne vy majitelia. Nemal som ti to vlastne vyzradiť. Čert nespí: mohol by si ešte hrabnúť, ak by bolo moc zlata...«

Tak sa shovárali a žartovali. Pán Fortunato mu vyjavil, že najprv pôjde k nim, ktorí mu požičali meno na zeme, či sa budú chcieť zúčastniť. »Začínam od teba, čo mi povieš?«

»Podpíšem sa« — pristáva domáci pán. »Nie pre ten podpis u notára na tri parcele, ale len tak, z kamarátstva...«

Vysvetlil mu, že je tisíc podielov po dvestopäťdesiat pečí. Štyristo ich ponechal za majiteľské práva sebe, šesťsto ich púšťa na podielnikov. Keď ich rozpredá svolá sriaďujúcu schôdzku účastníkov.

»Šesťsto podielov: nie malá vec!« Pán Simon sa zahľadel naň. Zaťal sekeru do hodného stromu!...

Priateľ sa vystrel a pozrel naň vážne. Každý deň vraj rozhoduje o budúcnosti, lebo predkladá nám novú úlohu alebo starosť. Máme výber podobrať sa, alebo uskočiť; ísť na pravo alebo na ľavo, ak sme si vedeli zaistiť slobodu vôle a rozhodovania. Pri týchto každodenných prácach prídu i výnimečné dni, kde osud zastane na zvratnom bode. Tých dní býva málo, ale vtedy sober sa a zastaň si na miesto! Polož odrazu všetko na váhu, keď ideš urobiť veľký skok za šťastím a úspechom! Taký skok čaká i naňho. Sbiera tedy sily...

Závidel mu pán Simon, že hovorí i rozmyslene a veje z neho i teplota presvedčenia a vzletu. Verí v budúcnosť a zdar. Zastal si sebavedome; neobzerá sa, ale sa sobral dovedna, aby bol celý pri práci.

Pán Fortunato má jasný obraz svojho ostrova, kde vládne večné jaro, bohatstvo a šťastie. Musí naň skočiť, lebo jeho ostrov nie je na otvorenom mori. Okolo neho vládne jednostaj prudké vlnobitie. More sa rozráža o ostré úskalia, skryté kdesi pod vodou, kde ich ani nevidno. Len ich cítiť kde sa more spína a odbíja, znovu sa vracia s besnou penou na ne a búcha do nich. Kto ide naň musí prejsť najprv nebezpečným pásom. Kto nedá pozor uhľadieť čas, hodí ho o skalu, že viac neuzre božieho slnca. Smelý

plavec vysadne na najmocnejšiu vlnu, či by ho azda nevzala a neprehodila ponad nebezpečné hrádze. Závisí zdar od skoku. Ak sa vydarí, prídeš na ostrov šťastia a bohatstva.

»Nuž podpíšem sa, Srečko i ja« — vytrhnul ho z ďalekých dúm priateľ. »Keby sa mal dobre, vzal by viac. Takto vezmem iba desať.«

»Dosť je, Šime — až moc. Tvoj podpis záváži, nie počet podielov. Ty si otvoril cestu — dobrý znak.« Keď vkladal hárok mocného papieru s jeho podpisom do vrecka, osvedčil sa: »O nedlho zvieme, čo bude: schôdzka podielnikov, alebo veľké nič.«

»Mám predtuchu, že sa nesklameš!« udrel ho po pleci na odchode. »Teda tvoj prvý, rozhodný krok, ak sa nemýlim.« Pozrel mu s láskou do očí.

»Rozhodný!« potvrdil i on veselo.«

»Nechže bude šťastný!« Podali si ruku a stisli ju mocne.

»Ďakujem ti, brat,« riekol a pozrel naň s povďakom. »Dosiaľ som žil, poviem úprimne, so dňa na deň. Chodil som k tetke náhode pýtať čo položiť do hrnca a na seba. Neodohnala ma, môžem sa pochváliť, ani raz. Vždy mala niečo pre mňa v košíčku. Ale vieš: kúpiť a predať, prostredkovať medzi jedným, ktorý hľadá peniaze a iným, šťastným, ktorý ich zas má nazvyš a hľadá im miesto; predávať účastiny, v ktorých je máločo viac od pekných okrás okolo rámca;

chodiť na dostihy a vyhrávať: také a podobné práce neodplatí sa robiť do smrti. Chcel by vidieť kúsok istejšej budúcnosti.«

Keď sa mu vyžaloval a odchýlil skvelú záclonu, za ktorou nebolo nič, iba rozhádzané haraburdie, ako v handrárskom kráme, pozrel na pána Simona významne.

»Nech ostane medzi nami, Šime! Čo si počul o mojej chudopanskej sláve, nepočul dosiaľ nikto. Nechcelo sa mi s ňou pochváliť.«

Keď vošiel zas do obchodnej miestnosti, pristúpil k nemu pán Vodopija. Čakal naňho.

»Čo je v piesni, nech sa kliesni,« obrátil sa k nemu pán Fortunato. »Začali sme tancovať, dotancujme. Rozpoviem vám, po čo som prišiel. Ste mladí a mladí radi berú pred seba, čoho sa štítia starí.«

Keď mu rozpovedal, čo predáva, pánu Vodopijovi zasvietily oči. Nie je vraj od dobrej veci, keby bol istý, že pri nej bude i pán Fortunato.

»Nuž i ja. Počuli ste, že som si zadržal štyristo dielov.«

»Dajú sa predať. Na to sú, najmä ak podskočia v cene.« — Pán Vodopija mu pozrel usmievave do tváre.

»Nie tak náhlive, mladý priateľ!« Pán Fortunato veľmi zvážnel. »Podobral som sa utvoriť spoločnosť a vytrvám. Alebo bude, alebo nie: s ňou stojím, alebo padám. Vidíte, kladiem do

podujatia i kúsok mena a cti. Nepredám podiele ani za väčšie peniaze: nectilo by ma nechať spoločníkov na ľade.«

»Prepáčte!« Zapálil sa, že ho podchytával. »Nenazdal som sa, že je vec vážna.«

»Cele vážna!« prisvedčil pán Fortunato. Pozreli si do očú. Pozor pána Vodopiju sa mu zaboril hlboko, či nenajde priehradiek a zadných dveriec. Zvážnel i on, poklonil sa hosťovi a pýtal si hárok.

Keď videl podpis pána Simona, riekol: »Zle započal gazda. Vzal by viac, ale sa okúňam: mali by mi za neskromnosť.« Podpísal i on desať podielov.

Pán Fortunato sa potešil. Začalo sa mu dobre vodiť. Složil papier a popratal ho. »Mám celý deň chodenia, kým ponavštevujem našich. Požičali mi meno, im patrí prednosť.«

Pán Vodopija je ako na tŕňoch. Ľúto mu je pustiť vzácneho hosťa. Vyprevadil ho na ulicu. Mal čosi na ume. Keď mu hosť dal ruku, zadržal ju v svojej. »Ponúknul by sa vám ísť ku daktorým, ak ma vezmete« — priznal sa mu na ostatok.

Pán Fortunato pozeral s úľubou do jeho vysmiatej tváre o podstrižených fúzikoch. Čosi ho priťahovalo k nemu. Z oka žiarilo naň čosi dobrého, úprimného: ochota, úslužnosť, ale i rozum. »Naozaj?« zaradoval sa mu a stisnul mu

ruku. »Mne by bola výhoda i potecha v dnešný deň. Nezabudnul by vám nikdy...«

Pozerali jeden na druhého natešení, ako keď sa sídu v ceste dobrí priatelia. Medzi nimi sa utvoril sväzok, ktorému sa oba tešili: ako by boli našli niečo veľmi cenného. Dorozumeli sa, kde sa snímu o poldvanástej, keď sa obchod zatvorí cez poludnie.

Pán Fortunato vzrušený sošíval Puntarenu. Chodil po zahradách, po skliepkoch na rohoch ulíc, po nábreží, po nákladnom moste. Hľadal našich pri robote, vysvetľoval im, čo je vo veci. Ľudia sa už neraz popiekli na zlatej horúčke, ale jeho znali. Nikdy si nezadal v ničom: vedeli, že je statočný chlap a podpisovali po jednom po dvoch podieloch. Platili na mieste.

»Ako ide?« vyzvedal sa pán Vodopija, keď sa sišli.

»Moc podpisov, málo podielov. Jedno tridsať. Teší ma. Naši mi preukázali dôveru.« Žiaril naozaj radosťou, že ho neodsotili statoční robotníci.

»Naši ľudia majú dobrú vlastnosť«, poznamenal pán Vodopija. »Koho uznajú za statočného, radi ho slúchnu. Dôveru nepreukážu hockomu; ale keď ju raz dajú, nevezmú ju chytro nazad.«

Šli hore mestom, ktoré ožilo. Širokými uliciami sa ponáhľajú ľudia z obchodov a dielní na obed. Práca zasekla do jednej odpoludnia.

»Zavediem vás do domu, kde vám môžu kúpiť sto podielov hvízdajúci« — zvestoval mu pán Vodopija.

»Ale nech bude náš krajan!« vystríhal ho. »Zajtra začnem klopať u cudzích.«

»Naši, naši,« uisťoval ho. »Môžu podpísať ako hovorím, i odčítať peniaze na skutku.«

Pán Fortunato pokyvoval hlavou. Nepochyboval. Znal ich moc medzi našimi, ktorí mohli na skutku odčítať tie peniaze. »Peňazí by bolo, viem«, prisvedčil mu. »Dakedy ich ťažko vypoďkať. Boja sa ich dať z ruky, že prídu o ne.«

Prišli na roh ulice Manuel Rodriguez a Temuco pred obchod s veľkým nápisom na štíte: ‚Almacen a la cindad de Londres, Paris y Talca. Provisiones para familias.'

»Ah, páni Dolčić a Kolčić!« dovtípil sa pán Fortunato. »Ale, mladý priateľ, tí nepojavia!«

»Groš držia tuho; ale ťažkali by si, keby ste ich obišli.«

Pán Fortunato pohnul plecom, že nech by si ťažkali a začal váhať. »Ak ich vezmem, pomýlia mi iných. Budem mať opletačky s nimi. Dajme im radšej pokoj.«

»Nebojte sa, neurobia vám galiby. Nedostanete ich, môžete byť istí.«

»Tedy na čo sa unúvať?«

»Dneska sme moc chodili. Síde sa vám posedieť a poshovárať sa. Za pokutu, že nič nedajú, aspoň ich zahovoríme. Prismudne im polievka.«

Pán Fortunato pozrel naň. Nebol by myselel, že je taký posmešník.

Pán Dolčić ich zaviedol do jedálne, hneď zas skočil do kuchyne. Bol dal tenké cesto, ktoré volajú špagátiky, do polievky. Bolo sa mu obracať okolo sporáka, nieto prijímať návštevy. Ale bol uhladený, zkúsil sveta: nedal znať na sebe, že ho návšteva mýli. I pána Vodopiju privítal priateľsky, hoc priateľstvo ochladlo odkedy sa poharkali pre pána Katovića.

»Pán Mešetar prišiel k vám vo veľmi vážnej veci«, začrel pán Vodopija hneď do samej hlbočiny a vysvetlil mu, čo prišli pýtať od neho.

Pán Dolčić sa veľmi zľaknul, keď mu spomenuli podpis a zápät peniaze. Hneď tušil, že keď prišiel podkušiteľ Vodopija a s ním ten druhý, vyparádený, že ho prišli ozbíjať. ‚Len si ostrite zúbky!' Behal očima po holých stenách veľkej izby.

»V tejto veci nebudem môcť poslúžiť«, odbavil ich hneď. »Nevidím spôsobu!«

Pán Vodopija pozrel naň skoro smutne a s výčitkou. »Ale, pán Dolčić, nehľaďte na osobu, ale na vec! Viem, že som sa prehrešil niečo; ale povážte, čo povie cudzí svet, že ste nie s nami, kde sme samí naši. Vy, náš najmocnejší obchodný dom!«

Pán Dolčić sa usmial. »Prosím, my sme len na uhle. Predok vedú iní, ktorí majú kapitálov.

Pristúpil by vďačne, ale nemôžem bez spoločníka. A potom nechcem sa dať do oboru, v ktorom nepracujeme.«

Pán Fortunato sa sberal, že pôjde. Zazlieval pánu Vodopijovi, že ho doviedol temer nasilu. Nepáčilo sa mu prekárať ľudí.

Pán Vodopija nechcel sa pohnúť. Začal presviedčať pána Dolčića, že v obore by sa mal vyznať: tiež kopal zlato prvé dva, či tri roky, keď prišiel do Ameriky.

»Nuž áno, kopali sme; čo sme našli, bolo naše«, odpovedal pán Dolčić. Bodlo ho, že mu spomenuli skromné začiatky, ako tiež brdloval okolo zlata. »Ale do spoločností sme nevstupovali; z nich, verte mi nevykvitne nikdy nič súceho. Kto najde zlaté zeme, ide si ich sám prekopať, netisne iným podiele.«

»Tak dobre.« Pán Fortunato vstal a oči mu zaiskrily. »Prepáčte, že sme vás domŕzali. Ale musím povedať, že moje polia majú väčšiu rozlohu, ako tri Puntareny. Samotný by ich neprekopal do smrti. Hľadám spoločníkov, ale iba ak pristúpia dobrovoľne. Kto pochybuje o mne, neprijal by ho do spolku a čo by bol prvý medzi prvými.«

Pozdravil; tuším mu ani ruky nepodal. Pán Dolčić ich vyprevadil na ulicu. »Čakám spoločníka. Keď príde poshovárame sa, čo myslí.« Bol by nedbal napraviť, čo pokazil trochu ostrou poznámkou.

»Veď mi len príď«, zastrájal sa pán Fortunato, keď poodišli. »Ukážem ti, kde sú dvere.« Oči mu svietily, i tvár sa mu zapálila. Kráčal strmo, švihal paličkou. Bolo mu, ako by ho bol vyoflinkoval. »Ozajstná okrúhla hlava, tento chlap«, žaloval sa sprievodcovi. »Nevie povedať, čo má, bez urážky. Chudobnejší vzali podiel, alebo nevzali, ale neurazili. Tento hneď hlavou do mňa, ako baran, lebo má čosi groša.«

»Divný človek je pán Dolčić«, vysvetľuje pán Vodopija. »Vedel som, že nepodpíše; chcel som vám ukázať aký je.«

»Ďakujem pekne!« rozhorčoval sa pán Fortunato. »Proti sa mi, kto nevie snášať chudobu, ale ešte väčšmi, kto sa zduje, keď má dačo.«

Pán Vodopija sa usmieval, bol rád, možno nevie sám prečo, že ich Dolčić odpravil, že sa rozkmotril na večné veky s pánom Mešetarom. »Pôjdeme medzi chudobnejších«, sľubuje mu, hľadiac ho učankať. »Azda nás neurazia.«

Obrátili sa ku obchodu nebohého pána Martina, beztoho im padol do cesty.

Vo verejnom poďakovaní v novinách, deň po pohrebe stálo, že pozostalí ďakajú všetkým, ktorí sa ráčili zúčastniť na ostatnej počestnosti ich ‚nezapomenuteľného' zomrelého. Nuž hoc sa báli, že ho nebudú môcť zabudnúť, v dome, kde vládnul kedysi, schodili sa, jedli a pili ako predtým. Život tiekol ako za jeho života: iba čo

z veľkej miestnosti vypratali biliard, vrecia s múkou a lúšteninami, dlhý stôl s pohármi a kalíškami, police s fľašami, i súdok s pivom a vínom. Nebolo ani malých stolíkov pri oblokoch. Miestnosť ako by bola narástla, keď z nej vyšiel veľký mocný gazda.

Stôl bol prikrytý, za ním sedeli iba Nikola, pán Andrija a Dargaš. Zadivili sa, koho im vedie pán Kuzma Vodopija. Miestnosť ako by sa bola vyjasnila, keď vošiel do nej vzácny hosť.

Vstali od stola, popošli vítať ho. Podával im ruku usmievave a srdečne. Hádam i zabudol na trpkosť, ktorá sa rozliala v ňom pred chvíľou.

»Ak sa bude páčiť s nami«, núkal ho Nikola ako najstarší. »Prišli ste v najlepší čas.«

»Veru by vďačne: ale ma budú čakať doma«, vyhovára sa. Pozerá so slinami v ústach na misu, z ktorej sa kúri a šíri vôňa dobrej domácej polievky s rizkašou a hráškom. Bol by naozaj vďačne prisadol k nej, dávno čo nejedol tohoto jedla, ktoré v Dalmácii prichádza tak často na stôl.

Vošla pani Tereza. V miestnosti akoby sa bolo zmrklo od jej čiernych šiat bez okrás, v starosvetskom strihu. Jej tvár, i tak nie veľmi pekná, len stupňovala smútok, ktorý sa šíril od šiat.

»Pani Dorotea« — oslovil ju pán Fortunato. »Odpusťte, že až teraz vám môžem vysloviť sústrasť nad neočakávanou smrťou vášho pána

manžela a môjho priateľa. Bol som vtedy v Ohnivej Zemi. Keď som sa vrátil, s opravdovým žiaľom prijal som smutnú novinu.«

»Ďakujem za lásku, pán Mešetar« a hlas sa jej trochu zatriasol. Zašiel ju žiaľ. Ani nezbadala, že ju volá Dorotou.

Prisadol k stolu, ale nejedol. Na tvári mu ostala vážnosť, premiešaná so smútkom. Pani Tereza doniesla fľašu s vermutom a poháriky. Kým ostatní jedli polievku, pán Vodopija chlipkal vermut s hosťom.

»Ale i ja pôjdem« — sberá sa. »Cigáni i mne kujú.« Vysvetlil im počo prišiel.

»Ja by si vzal dva«, ozval sa Nikola.

»I ja dva«, osvedčil sa i Dargaš.

Pán Andrija jedol polievku.

»Málo, pán Nikola«, prehovára ho pán Vodopija. »Vy a Dargaš vezmite po desať.«

»Vzal by ich i dvadsať, ale som bez groša.« I Dargaš sa vyhováral, že práve včera dal komusi väčšie peniaze.

Pán Vodopija sa usmial. Vedel, že Dargaš farbí. I Nikola má groše na banke. Mohol by vziať desať.

»Vezmite po desať, aby sa neustával darmo pán Mešetar. Vám ostanú po dve; zvyšné si nechám ja.«

Pristali veľmi vďačne. Pán Fortunato pozrel naň povďačne za toľkú dôveru. Pán Andrija tiež pozrel naň a v oku mu šibol výsmech.

»Ja vezmem päť«, oznámil i on.

»Aspoň dvadsať!« opravuje ho pán Vodopija. »Päťdesiat by vám pristalo! Okolo zlata robíte!«

»Päť! Nemám peňazí.«

»Počkáme vám«, núka mu pán Fortunato.

»Nemôžem viac, nemôžem«, odhrýza sa rozhodne.

Pán Fortunato šiel predsa spokojný. Hoc pomaly, ale predsa len pribúda. Málo bude chýbať do sto. Všetko od chudobných. Zámožnejší bočia, ako pán Dolčić a Andrija. Na ňom sa pozastavil najväčšmi, že nevzal viac. Predsa bol tam, keď našli zem a robili prvé zkúšky: videl, že bolo zlata! ‚Zemi hádam dôveruje, ale nedôveruje mne,' ťažkal si, idúc domov.

Na druhý deň ráno zas sa vybral z domu, hoc čosi pozdejšie. Odpoludnia pochodil po našich a sosbieral zas čosi podpisov. Mal asi stopäťdesiat podielov, štvrtinu ich predal v jeden deň, i dostal hneď peniaze, všetko od chudobnejších.

Dnes ide zaklopať na dvere cudzích. Nemal dosiaľ kedy vyzkúsiť, čo myslia o ňom. Majú sa k nemu priateľsky i úslužne; ale nevedel, či budú mať k nemu dôvery pri väčšom podujatí.

Vybral sa k obchodníkovi, ktorý užíva dobré mêno nie len v meste ale i vo Valparaisu a Buenos Ayresoch. I v Londýne ho poznajú. Nebol istý, či ho presvedčí. Do týchto čias sa

stránil baníckych podujatí, najmä okolo zlata. Nedal sa sviesť ani do jednej spoločnosti.

Prijal ho veľmi pekne, zatvoril dvere na pisárni a prisadnul k nemu na diván. Počúval ho pozorne, neušlo mu ani slovo, i pozoroval ho, kým mu rozprával.

Pán Fortunato zakončil, že sotva čo bude zo všetkého, ak nenajde uňho podpory.

Domáci pán sa usmial a osvedčil, že najistejšia podpora by bola, ak zeme obsahujú skutočne zlata.

Pán Fortunato by práve to rád preukázať, ale ako, keď je chudobný? Hľadá spoločníkov ku prípravným prácam.

Pán Ramos porozmýšľal. Dosiaľ počul hovoriť dobre o ňom. Chválili ho ako zkúseného okolo zlata. Väčšmi sa mu zapáčilo, že majiteľ pozemkov neupriamil sa na tvorenie účastinárskej spoločnosti, ale chcel by preskúmať najprv pozemky.

»Dobre. Uvidíme, či vykonáme dačo«, pristal pán Ramos.

Zaradoval sa, keď mal jeho podpis. Nie toľme, že vzal sto podielov: tušil, že ich podpíše hodne, ak podpíše. Ostalo mu vykonať ešte väčšiu vec: prehovoriť ho, aby vec vzal do ruky a svolal schôdzku podielnikov. Ramos dal sa i na to a sľúbil, podporovať ho vo všetkom.

Keď vyšiel na tiché námestie, pán Fortunato sa obzeral ako v novom kraji. Bolo mu, ako by bol iný a vstupoval do neznámeho sveta.

Pán Vodopija vedel včera večer, čo má pán Fortunato za lubom. Uhľadel si čas, striehol na námestí, či by ho nezastihol, keď výnde od pána Ramosa. Zazrel mu veselú tvár a pružnú chôdzu.

»Ako sa vám vodilo?« zastavil ho.

»Veľmi dobre, mladý priateľ. Pristal na všetko.« Vyrozprával mu, na čom ostali.

»Ako ste ho prehovorili?« divil sa pán Vodopija. Vedel veľmi dobre, ako vyhýba jeho bývalý gazda ľuďom, ktorí sa zaoberajú dielami okolo zlata.

»Hádam nás má za dobrodruhov, ktorí chcú ľahko zbohatnúť: brať peniaze ľuďom pod zásterou podujatí a spoločností. Ale som mu poukázal na bohatstvo, ktoré leží v zemi a na povinnosť záväžných ľudí, vziať vec na seba a nepripustiť k nej dobrodruhov. To ho presvedčilo. Dal sa prehovoriť na tento raz. Stúpili sme tedy na pevnú pôdu. Odhadzujeme špekuláciu a púšťame sa do ozajstnej roboty.«

»Nech bude šťastlive na nových cestách!« praje mu pán Vodopija. »Tej noci som si rozmyslel lepšie, čo znamená vaše predsavzatie. Podpísal by viac dielov ak by ste mi dali.«

Pán Fortunato pozrel naň skúmavým okom. »Čo, chceli by ste ich zabrať a pozdejšie predávať pod rukou?«

Pán Vodopija sa usmial. »Podiele sú ako iný cenný papier, môžu sa kupovať a predávať, lebo tiež stúpajú v hodnote a padajú. Využívať

knísanie cien, myslím neškodí samej veci, ani jej vážnosti.«

»Hm, to ako to«, váha pán Fortunato. »Ale dnes-zajtra bude schôdzka podielnikov: nerád by vidieť na nej nerozumných ľudí. Ťažko prekonávať s nimi ťažkosti počiatkov. Ak sľúbite, že mi nedovediete kadeakých Dolčićov a Gojčevićov, nemal by nič proti tomu.«

»Na schôdzku prídem sám so všetkými podielmi a podoprem vaše snahy.«

Pán Fortunato sa uspokojil. Opýtal sa ho, koľko si ich zadrží.

»Chcel by ich doplniť na sto.«

Zadíval sa naňho a poklepal ho po pleci. »Na veľko — na veľko —, mladý priateľ.«

»Nuž hej. Mám dôveru k vám od počiatku. Na vaše slovo podložil by všetko, čo mám.«

Pán Fortunato sa poklonil na poďakovanie. Usmieval sa jeho oduševneniu. Keď sa rozišli, pred druhým veľkým domom, usmieval sa ešte.

‚Akých máme súcich chlapcov!' pokyvoval hlavou. ‚Má nos a pekné zámysly preživiť sa na zdare. Nech využije výhodu, keď mu podbehla. Radšej on, ako druhý.'

Pred obedom sa ohlásil v klube. Našiel najviac ľudí z obchodných kruhov. Už rokovali živo okolo dlhého stola o jeho zámeroch. Len čo sa ukázal, obstúpili ho, vypytovali sa, čo má pred sebou. Naznačil im na krátko, za čím ide.

»Mám ešte dvesto podielov. Kto má vôľu, môže sa zúčastniť.«

Skoro sa strhla hádka. Bolo viac účasti ako podielov. Usniesli sa, podeliť si ich na rovno.

Na obed prišiel, ako by ho bol vymenil. Nikdy sa necítil taký šťastný.

»I nám svitnú, drahá, iné časy!« zvestoval pani Flore, keď mu brala klobúk a paličku. »Azda už nebudeme na chôve u tetky náhody. Ukazuje sa niečo stáleho; možno nás čaká zaistená budúcnosť. »Budeme si žiť bezpečnejšie.«

Pani Flora ho objala okolo hrdla. »Nie, Fortunato, mne sa nežiada iného života. Nech len bude ďalej, ako bolo dosiaľ. Nežiadam si lepšie.«

»Nesklameš sa azda, anjelik. Myslím, že nám bude lepšie.«

»Lepšie nám nemôže byť, ako nám je. Vedela som hneď zprvoti, kto je môj Fortunato. Ja som najšťastnejšia žena v Puntarene.«

V tie dni sa cítil ozaj šťastný. Čo bral pred seba, všetko sa mu darilo. Keď sa vrátil do svojho hniezda, našiel v ňom teplotu obetavej lásky a uveličenie za každú i najmenšiu námahu. Vo vystupovaní sa mu prikmotrila akási istota. Zahrievalo ho vedomie, že skočil cez rozbúrené more, ponad zradné bralá do tichých vôd, kde je ostrov zdaru a šťastia.

*

V nasledujúce dni svolali schôdzku podielnikov. Predsedom vyvolili pána Ramosa. Do správy chceli vyvoliť i pána Vodopiju so sto podielmi, ale sa nechcel dať voliť. Do výboru prišli samí majetní, dobre známi obchodníci a poprední mešťania.

Po voľbe chytil sa pán Fortunato slova a navrhnul vynaložiť čiastku peňazí na zaistenie spoločnosti. »Nie je dosť mať poklady, ale treba dať o nich znať v peňažnom svete, aby ich nezanedbal ako dosiaľ, ale ich pomohol vyniesť na svetlo. Chýr o bohatstve musí sa zakladať na pravde a istote, a nie na novinárskych úslužhách, inak peňažníkov nepresvedčíme.«

»Aká istota, aká pravda? Nech si ju prídu hľadať, ak ju chcú mať«, ktosi sa ohlásil. »My sme tu na mieste a nemáme jej.«

»Máme ju, akú-takú, lebo dôverujeme jeden druhému. Najľahšie ich presvedčíme, ak dáme preskúmať zem od spoľahlivého znalca. Hľadajme takého, ktorého znajú veľkí peňažníci.«

Keď spomenul jeho meno, zarazili sa podielnici.

»Bude nás stáť mnoho. Znalcovi, na jeho cestu a iné trovy pôjde celý kapitál, ktorý sme zložili.«

»Veď sme ho zložili na prípravné práce«, ozval sa pán Vodopija. »Na samú prácu mu-

síme otvoriť väčšie žriedlo u účastinárov: naše peniaze by na ňu nestačily.«

»A ak jeho mienka vypadne nepriaznive?« okrikli ho odporníci.

»Prídeme o vklady!« rozhodil ruky pán Vodopija. »Budeme škodovať my, a nie cudzí účastinári.«

»Táto otázka je najzávažnejšia«, začal pán Fortunato. »Dať zeme pod účastiny bez odobrenia znalca, bolo by urobiť škodu účastinárom i sebe a dielo zničiť v zárodku. Na čo sme kapitál složili, na to ho obráťme! Ak niekto nesúhlasí, môže odstúpiť. Vklad mu hneď vrátime. Ak by odstúpila väčšina, zeme ostanú nám, ktorí vytrváme. Budeme ich využívať bez účastinárov na starodávny spôsob, motykou a lopatou.«

Nebola obyčaj hovoriť takto. Pán Ramos z predsedníckeho stolca pozrel naň zarazený, či takto myslí pritiahnuť si ľudí? Ale vysvitlo, že si neuškodil. Po jeho slovách nikto nepýtal vklad nazad.

»Po tomto osvedčení neostáva nám, ako prijať návrh pána Mešetara«, navrhoval pán Ramos.

»Ja ho prijímam s radosťou«, ozval sa zas pán Vodopija. »Vidím v ňom dve výhody. Hlavná je, že pôjdeme dobre pripravení na peňažné trhy v Amerike a Europe hľadať účastinárov. Preukážeme im svedectvo, v ktorom na-

jdú zábezpeku. Druhá výhoda je pre nás zakladateľov, že sám majiteľ zlatého ložiska pýta pečlivé preskúmanie. Keby si nebol istý svojej veci, nepýtal by ho: skôr by sa mu protivil.«

Pán Simon pozrel zadivený na svojho prváka. Vídal ho dosiaľ u seba v podriadenosti; netušil, že sa nebojí vystupovať verejne.

Schôdzka jednohlasne uzavrela prijať návrh pána Fortunata. Prípravné práce sverila dočasnému výboru.

II.

Zakladatelia sa rozišli. Pred klubom, kde bola schôdzka, postáli v skupinách a pretriasali, čo uzavreli.

Výbor zostal v miestnosti deliť úrady. Predsedom ostal pán Ramos; pána Fortunata urobili tajomníkom, dočasným správcom podujatia. Sverili mu vyjednávať so znalcom a čím skorej vyplniť uzavretia hlavnej schôdzky.

Pán Fortunato po týchto krokoch stal sa dôležitou osobnosťou v meste. Cítil, že hľadia naň iným okom, než pred týmito udalosťami. Poprední akosi dobrovoľne začali mu robiť miesto medzi sebou. Niektorí videli v ňom už nového milionára.

Musíme ho pochváliť, že ho nová sláva neomámila. Nedal sa jej pomýliť v obyčajoch a vystupovaní. Hoc sa mu srdce širilo šťastím a nádejami, ostal tým, čím bol dosiaľ. Vystupoval pevne, lebo dávno vedel, že má bohatstvo a porozmýšľal, ako mu pristúpiť a vziať si ho. Hľadel a nadväzoval styky s ľuďmi, ktorých si vyhliadol ako súcich ku dielu. Čo uro-

bil za dva dni, o tom premýšľal dávno predtým, pripravil každý krok bedlive. So slávnym banským inžinierom si dávno dopisoval a mal už podmienky, pod ktorými by prišiel preskúmať zeme. Aby sa neoklamal a nezadal si pred ľuďmi, šiel znovu do Ohnivej Zeme poprezerať podrobnejšie niektoré miesta, či ozaj obsahujú, čo sa v nich ukázalo. Minulého týždňa sa vrátil s dobrými výhľadmi.

Keď mal poverenie zakladateľov vo vačku, nemusel márniť času. Poslal telegram odborníkovi, aby sa pohol čím skorej. Odpoveď prišla priaznivá. Mohol svolať v najbližších dňoch dočasnú správu a dať jej na známosť, že znalec príde asi o mesiac.

Od tých čias jeho vážnosť vzrástla ešte väčšmi v očiach ľudí. V meste sa hovorilo mnoho o ňom. Dá veľké zárobky ľuďom, hádam viac, ako vychýrený Julo Popper. Kto si zadovážil podiel, je snáď zaopatrený do smrti, nebude mu treba preložiť krížom slamy. Kto si ho nekúpil, môže aspoň zarobiť pri robote v baniach a okolo strojov. Ale i ostatným bude dobre. Kde je zlata a zárobku, i tí, ktorí sú s boku, hrabnú.

Kde sa len obrátil, pán Dolčić počúval o Mešetarovi a jeho zlate. Súsedia, zväčša robotníci, už sa chystajú na roboty do Ohnivej Zeme. V jedno popoludnie zahrýzol do veľmi kyslého jablka: šiel ku pánu Fortunatovi. Mal mu oznámiť, že práve včera dostal odpoveď od spoloč-

níka. Je usrozumený vziať tých päťdesiat podielov, o ktorých vtedy hovorili.

Pán Fortunato sa zaradoval, že až toľko! To je znak veľkej dôvery, ale ľutuje: nemá podielov.

Dolčić vytreštil oči. Predsa boli osobne uňho natiskať mu ich! Alebo ho vari mali za blázna?

»Vtedy ich skutočne bolo: ale hneď na druhý deň ich rozchytali«, vyhováral sa pán Fortunato a pásol na ňom očima, ako sa zapálil a zas bľadnul.

»Boli sme ostali, že ich zadržíte jedno päťdesiat pre náš dom, kým dostanem odpoveď od spoločníka. Ešte vám Vodopija hovoril i o sto.«

Bol rad na pánu Fortunatovi vytreštiť oči. Najedoval sa, ako vykrúca. Pokrútil hlavou, že o sľube nehovorili a pán Dolčić sa mýli.

Bola tuhá hádka. Pán Dolčić na odchode im povedal, že ide písať spoločníkovi; držal sa na podiele, ako na istú vec. Pán Fortunato zas nechcel ani počuť, že by bol sľúbil čakať na odpoveď. Ani nemyslel na nich pri tej veci, ako by ich nebolo.

»Tak že ich nedostaneme!« urazil sa pán Dolčić.

»Odo mňa nie. Ale pod rukou môžete ich dostať ak chcete, hádam i päťdesiat.« Díval sa naň veľmi vážne, ale v sebe sa pučil od smiechu. Ešte doložil: »Počúvam, že kupčia s nimi, ktorí

si ich zabrali viacej. Pán Vodopija by ich mal mať. Bol si ich vzal sto vtedy.«

Dolčić stisnul zuby a zbľadnul: nemohol ani prehovoriť. Ale naostatok povedal, že čo mu je z pána Vodopiju? Držali sa na pôvodné; keď sa podely kdesi tak znezrady, bolo by ich pohľadať a dať im, čo si boli vtedy zadržali.

Pán Fortunato rozložil pred ním hárok, že v ňom nieto ničoho o ich podieloch. »Pomýlili ste sa, pán Dolčić. O vašich podieloch neviem.«

Pán Dolčić veľmi zvážnel, i nachmúril sa trochu. »Nie som istý, či je celkom tak, ako rátčite udávať. Musím sa poradiť s osobou, ktorá sa rozumie do veci.«

»Bolo by naozaj dobre« — odobril mu. »Práve i ja, že vám dám tú istú radu, lebo vidím, že sa nerozumiete do veci. Poučiť sa nikdy neškodí.« Poklonil sa, vyviedol ho pitvorikom na chodbu. Ani si ruky nedali.

Pán Dolčić, keď bol na ulici, zabohoval, ale iba pošepky. Bol narážal na advokáta; ale to boly iba slová, či by sa nedal zastrašiť hádam. Darmo pôjde naň s prázdnym mechúrom: nedá sa nastrašiť. Ťažko je i vysoliť veľké peniaze za podiele z druhej ruky. Vtedy, vtedy ho mal lepšie podchytiť, sľúbiť bez všetkého, že ich vezme päťdesiat. Nebolo ani svedka. Nemohol ho prinútiť prevziať ich, ak by sa boly ukázaly bez ceny. Ale tak pochodí statočný človek, ktorý je vo všetkom prisvedomitý: ťahá všade za kratšie...

Pobral sa do obchodu na ulici San Martin kde sa sníma s ulicou Tarapacà. Natrafil na pána Vodopiju. Dali si ruku i potriasli ju dosť tuho, ako dobrí priatelia. Poshovárali sa, ako ide obchod, čo nového. Prišli i na zlato.

»Jedujem sa sám na seba« — sveril sa mu pán Vodopija. »Odmárnil som podiele nič po nič.« Bol veľmi najedovaný, len tak mu z očú sršaly iskry.

»Všetky!« zľakol sa pán Dolčić.

»Štyridsať.«

»A ako, ako?« Pán Dolčić pozerá naň usmievave.

»Po šesťsto. Prenáhlil som sa. Ulakomiť sa na prašivých tristopäťdesiat!«

»A to sa vám máli?« oboril sa naň.

»Pravdaže«, odvráva a škrabe sa tuho. »Dnes mi dávali šesťstopäťdesiat. Zajtra budú dávať možno osemsto. Mal som počkať, kým neskočia aspoň na tisícku. Utratil som, myslím, hotových pätnásť tisíc.«

Pánu Dolčićovi vlasy dúpkom stávaly. Ožobráčiť sa tak nemilobohu! Boli ho núkať a on ich skoro vyhnal z domu.

»Bol som u pána Mešetera, že si vezmem, čo som si bol zadržal« — žaluje sa. »Ale on ani počuť.«

»Ale ste podpísali potom?« zadivil sa pán Vodopija.

»Nie potom, ale vtedy, viete, keď som povedal, že budem písať spoločníkovi.«

Pán Vodopija hodil rukou. »To vám neuznajú. Vidíte, na druhý deň som chodil za ním a ledva som ich dostal. Platil som mu na dlaň hotových päťadvadsať tisíc. Zlaté bane, pán Dolčić, sú nie liatinové hrnčeky. Keď začnú mať odbyt, idú na ruvačky-mačky. Len pred chvíľou som odpravil dvoch, troch, čo prišli o ne domŕzať. Podkušiavajú ma jednostaj.

Pán Dolčić nadhodil, že si myslel dostať ich aspoň desať od neho. Ale pán Vodopija ako by nebol rozumel. Vyjavil mu, že si mal pýtať u Mešetera z jeho osobitných podielov. Veď ich má dobrých tristo kdesi v truhle. Prečo ich nenačne?

Dolčić nepreniesol v celom živote polovicu toho, čo tu za krátku pol hodinu. Ten chlap mu strká pod nos samé tisícky a miliony. Vyratoval pred ním, koľko výnde Mešeterovi za štyristo dielov len po šesťsto. Hneď štvrť miliona. On zarobil, trhanisko, tridsaťpäťtisíc a ešte bedáka, že je málo, aký mrcha poriadok v svete! Odkundesi shŕnajú veľké peniaze lopatou, bez roboty, ktorých poriadni ľudia nikdy nezvýšia pri svedomitej robote. Na kožkách ledvy mohli zarobiť dvadsať tisíc. Kúpiť vtedy päťdesiat podielov mohli zarobiť hneď toľko. Ale nezarobili. Ozbíjali ich nesvedomite.

Ale myšlienky držal pre seba. Chcel dostať podiele od neho. Vedel prehovárať, keď išlo o zá-

robok, i hladkať, i pozerať naň, ako by sa bol buchnul doň. Na veľa ho uprosil, že mu ich pustí dvadsať po osemsto.

Šesťnásť tisícok! Pred pár dňami mohol ich mať za päť! Ako sa dojednať takým činom? Nedojednajú sa ani do takto roka.

»Ešte si rozmyslíme« — dal mu znať: nechcel sa s ním rozísť celkom. Vyplatí sa mať zadnie dverce otvorené a pozerať na zadnie kolesá. Tak ide obchod.

»Nedbám« — pristal jeho protivník. »Rozmyslite si. Len aby sa vám zas zle nevyplatilo, rozmýšľať priveľmi.« Ešte sa mu i zasmial.

Dolčić schodil miesto, či by ich nekúpil po jednom po dvoch: nikto nemal vôle predať, skôr by kúpili, keby ich bolo. Niekde mu zacenili nad osemsto.

Vrátil sa domov. Bolo mu až zle. Čo povie Kolčić, keď sa dozvie, že prepásol (a ako prepásol!) kúpu takých cenností? Chodil zamyslený, v noci nemohol zaspať. Pílily mu hlavu podiele. Ak chytil noviny do ruky, každý deň našiel v nich niečo o bani, o veľkom inžinierovi, ktorý je vraj už v ceste. Pána Fortunata začali v novinách označovať ako »nášho známeho industriala«, ako označujú veľkých kapitalistov a statkárov.

Nemal už pokoja; koncom týždňa zasa len striehol na pána Vodopiju, ale pri banke.

»Či sa pojednáme?« spýtal sa ho, len čo sa pozdravili.

»Prečo nie?« ponúkol sa mu úslužne. »Dvadsať vám ich prepustím.«

»A po čom? Majte i vy rozum!«

Usmial sa a dal mu ostatnú cenu. Tisícku za podiel.

Či tak? Ale ho má za blázna? Ten len mykol plecom. Udal mu dvoch, ktorí mu platili dneska po tisícke. Môže sa ich opýtať, či ho preťahuje. Pri zlate je tak! Dneska tisíc, zajtra možno sto, alebo päťdesiat, a môže výnsť i dvetisíc ...

Zašiel prezvedať sa po meste. Pán Vodopija ostal doma. Začínali ho tuho obliehať o podiele. Bol sa žaloval predošle pánu Dolčićovi, že ich odpredal štyridsať; ale vtedy ešte nebol predal ani jedného. Keď skočily na tisícku, začal ich púšťať po troche, po dvoch, po troch: pri malom počte ani sa nejednali toľme. Každý deň ich minul dakoľko. Teraz by ich pustil celých dvadsať jedným razom pánu Dolčićovi.

Zlatá horúčka drvila mesto. Kto nemal podielu, kutal a hľadal. Skrsly divné chýry o veľkom bohatstve v Cañadóne Arriagada: každý hľadel zabrať z neho aspoň kúsok. Kým chodil pán Dolčić po meste, horúčka pochytila i jeho. Smial sa sám sebe, čo rozmýšľa a váha! Či je desať tisíc, dvadsať tisíc peniaz, keď je na váž-

kach sto alebo dvesto tisíc? Kým sa vrátil do ulice San Martin, dvadsať tisíc mu bolo ako dvadsať desiatok. Vysolil ich hvízdajúci za podiele.

Pán Fortunato tiež vystál mnoho. Vedeli o ňom, že ich má slobodných štyristo. Prichádzali i tajne kúpiť od neho čiastku; sľubovali nedať znať nikomu, že im predal. Mohol vtedy ľahko predať hoc všetkých štyristo po tisíc pečí.

Ale sa nedal sviesť: pamätal na slovo. Pánu Ramosovi bol sľúbil, že ostane v spoločnosti so všetkými podielmi, a zostal. V tie časy ani nemal peňazí: v hodnotách síce skoro pol miliona, ale v peniazoch sotva stovku. Odolal tuhým pokušeniam; ba ani nebanoval za tisíckami, ktorých sa zriekol.

Pán Ramos vyrozumel, že mu nezvyšuje: bolo mu ho ľúto, že sa nezaopatril, keď sa mu triafa. Riekol mu raz dôverne, aby nebral sľuby veľmi do slova. »Viem, že je teraz čas speňažiť vaše mozole. Predajte aspoň čiastku, zabezpečte si budúcnosť. Lepší vrabec v hrsti, ako zajac v chrasti.«

Pán Fortunato zaďakoval za uznanlivosť. Uznal, že by sa mu sišla zábezpeka, ale sa osvedčil, že nepredá ani čiastku. »Ak by nás zastihnul nezdar, spoločníci by mi mohli vyhodiť na oči, že som uskočil, keď som ich privábil do spoločnosti.« Vyrovnal sa hrdo a pozeral sebavedome. Vedel skoro iste, že sotva príde k peniazom, ktoré by mohol shrnúť, ale nebanoval.

Pán Ramos mu dal ruku, pozrel naň s poľutovaním, že ide ďalej ako treba. Ale pán Fortunato pohol plecom a usmial sa. Rád ide tadiaľ, kadiaľ iní málo chodia.

»Kto smýšľa ako vy, priateľ« — prorokoval mu pán Ramos — »málokedy príde k dačomu: ale zas nie je ani chudobný, hoc i nič nemá.«

Od tých čias mu preukazoval ešte väčšiu úctu a priateľstvo.

V tých dňoch prišiel zas do obchodu nebohého pána Martina. Bolo zavčasu; nezastihol nikoho vo veľkej miestnosti. Obzeral sa po vyriadenej izbe. Videl iba prikrytý stôl čistým obrusom, na ňom chlieb a maslo. Čakajú iste s raňajkami na dakoho. Začal búchať paličkou o podlahu. Klopkanie nebolo počuť na ďaleko: palička bola skôr na ozdobu, ako na takéto výkony. Dal ju pod pazuchu a zatlieskal do dlaní dva, tri razy. Naostatok sa ukázala domáca pani.

»Pani Dorotea«, začal, keď jej želal dobré ráno, »mal by sa shovárať s pánom Gojčevićom, ak je doma.«

»Počuť ho už, hádam vstáva.« Odbehla na chvíľku. Napočúvala toľko o pánu Fortunatovi po tieto dni, že mala za veľkú vec jeho návštevu. Keď sa vrátila, zvestovala mu, že pán Andrija príde hneď. Ponúkla ho sadnúť, či nerozkáže raňajky.

»Práve som vstal od nich, pani Dorotea. Raňajkujem iba trochu kávy. K vôli cigárke.« Ona

pozerala naň s obdivom. Taký slávny muž môže si už dovoliť, čo by iným zaškodilo. Môže sa zaobísť i bez jedenia.

Jeho cigara šírila milú vôňu po miestnosti, pri nej sa rozlievala i vôňa vodičiek. Celý jeho zjav dýše jemnosťou a vkusom v držaní i šatstve. I od pána Andriju idú vôňe z vodičiek, ale čože, keď nepristanú ku osobnosti.

Vošiel i on, oblečený veľmi pečlive. Len čo sa pozdravili, vniesla mu táčňu s konvičkou čiernej kávy a nádobkou s prevareným mliekom. Pri nej bola nádobka s akýmsi lekvárikom.

Pán Andrija sadnul a obrátil sa k nemu. Ruky mal na stole, lakte odstaly ďaleko od drieku, sťa kolená kobylke na dlhých nohách, keď sa chystá skočiť.

»Nebude sa páčiť so mnou?«

»Trošku kávy« — narádza znovu gazdina. »Alebo hádam čaju?«

Nuž keď je tak, pristal hosť, bude si prosiť od pani Dorothey šialočku, ale malú, kapucinka.

Vychytená v tie časy osobnosť sadla k stolu v obchode nebohého pána Martina a chlipkala kapucin.

Pán Andrija za ten čas, kým hosť oblizoval kávičku a fajčil habanské quero, raňajkoval, ale naozaj. Užil kávu s chlebom a maslom a lekvárikom z broskýň. Pani Tereza doniesla zasa na tanieri dvoje vajíčok na mäkko, pohár a soľničku. Keď ich zabil a vykydnul do pohára, má-

čal si do nich dlhé kúsky chlebíka. Pán Fortunato pozre naň s boku tu i tu: závidí mu dobrú chuť. Keď čistil lyžičkou pohár, predložila mu dve, tri čerstvé, smažené rebierka patagonskej baraniny. Ich vôňa sa šírila váblive po miestnosti.

»Hm, žijeme, ako mucha v kyseli«, ohlásil sa pán Fortunato. »Sotva by nám teraz už chutil biftek z guanaka, alebo chrbtovinka zo pštrosa.«

»I guanako zbaví, keď niet iného«, usmial sa pán Andrija. Ale hneď zvážnel. »Raňajkujem po anglicky: tak je akosi lepšie.«

»Hlavná vec, priateľ« — uznal i hosť — »mať dobré základy ako Angličania. Preto vedú všade predok, lebo vedia jesť.«

Keď obriadil rebierka, začal čistiť šparchášom biele zdravé zuby. Nechýbal ani jedon; skôr sedely husto jeden pri druhom, sťa keď sa mládenci natisnú do lavíc v kostole o výročných slávnostiach. Vytiahol tabatierku s cigaretami a držal ju pred pánom Fortunatom.

»Či by sme sa nešli prejsť?« navrhnul hosť. Kuchyňa je hneď pri miestnosti. Ženy, hoc i najsmutnejšie, rady počúvajú, čo chlapi hovoria. A už sa odberal od domácej panej, sťa by bola z predných v meste a nemala rozdelený čas medzi kuchyňou, diežou s hábami a horúcim železom. Pán Andrija ju tiež pozdravil. Dotknul sa iba prstom klobúka.

Pobrali sa ulicou Bolivarovou. Kdesi nižej prestiera sa more. Nášho človeka pud ťahá k nemu, keď nemá inej roboty, sťa by ho tam čakala matka. Keď ho má pred sebou, cíti sa ako doma, nech by bol kdekoľvek.

»Tedy pôjdeme, Andrija?« Zastal a díva sa naň, čo povie. Pán Andrija pozerá do zeme. Pán Fortunato sa pohnul, švihol paličkou v povetrí. »Máme pred sebou robotu, hm« — nadul ústa a počkal. »Nuž vyplatí sa. Je väčšia od všetkých dovedna, čo sme ich urobili dosiaľ.«

Pán Andrija sa nerozohrieval. Myseľ poletovala kdesi, nechcelo sa jej vrátiť semka.

»Spoločnosť je mocná« — vysvetľuje Fortunato. »Má z čoho troviť. Inženier sa už pohol z Liverpoola: s pondelka sa začneme chystať. Alebo vám chuť odpadla?« Zastal a prizerá sa mu. Jeho slová, ako vidno, sa ho nechytajú.

A naozaj začal mu otvárať srdce. Privrela ho starosť, zle sa mu povodilo. Krajan z Orlova nechal všetko čím hore, tým dolu. Samé závislosti, niet odkiaľ platiť. Prišiel o statočný groš, ako by ho do vody hodil. Viac od desiatich tisíc. Má písemko, ale čo mu je z neho, keď ho nemá komu preukázať? Také sú dnes obchody! Ešte na dom musí doplácať: ostatný mesiac platil Corinde nájomné.

Pozrel do neba, či je tam, kde má byť. Všetko sa mu mení, ako by najvyššie Riadenie bolo

zdriemlo, keď sa dalo veciam tu dolu tak spremiešať a zaklbčiť.

»Ztrata a zárobok si podáva ruku, ako zima a leto« — potešil ho Fortunato. »Kapitálik hádam zbedzgal, ale úrokom ste sotva dali ubziknúť.« Pozrel naň a v oku mu pohráva úsmev. »Ostalo azda porisko, hádam zaváži viac i od sekery.« Pán Andrija si vybral narážku na mastné úroky a obrátil sa prudko zavrátiť ho: ale on vystrel ruku. »To sú samé ťafatky! Máme v ruke podujatie, ktoré nahradí všetko. Na čo banovať za sardelkami, keď podbehla mocná črieda tuňoviny? V Caňadóne Arriagadu halaškujú tisíce, hádam miliony: na čo sa zjedať pre stovky alebo desiatky? Zárobok týmto razom nahradí vám všetky škody. Ak vypustíme účastiny, viete, že vám tiež odkvapne. A to už budú ozajstné, nie predať, ale držať ich v truhle.«

Nedal sa potešiť. Čo mu je zo zárobčeku, alebo daru, keď nemá podielov? Z pečienky papier. Iní nevideli caňadóna, zabrali podiele, majú plné truhly papierkov. Jemu ostalo iba labu lízať. Či bola spravedlivosť dať kadekomu kopu podielov?

Padalo na pána Vodopiju, čo povedal. Pán Fortunato očervenel. Čo má vyhúdať? Nedostal zadarmo, čo má: kúpil a platil statočne. Nebol v Caňadóne, ale vzal sto podielov, lebo veril na slovo. »A vy tam byť, vidieť zlato na vlastné oči a neveriť! Prečo ste si ich nevzali, hoc dve-

sto? Bol som vám ich núkať prvej, ako inde. Nie, priateľ, nemali ste dôvery, povedzme okrúhle . . .«

Výčitka mu bola sťa by bol dostal obuchom po hlave. Sklonil ju. V nej sa rojily výčitky a nárekv. Svätá pravda! Vedel, že je v zemi zlata, ale neveril, že uveria iní a podložia naň peniaze. Nechcelo sa ani jemu dať svoje na ztratenú vartu. Keď rozchytali podiele, bol by kúpil, ale ich už nebolo. Musí pozerať, ako iní zarobili tisíce pred jeho nosom. I on, hoc boli skoro kamaráti, urobil veľký skok pred ním. Dosť naň pozrieť, ako si vykračuje, hlavu nesie do hora. ‚A spolu sme biedili zprvoti: kúsali pštrosové a guanakové sviečkovice, neraz nemali ani tých.' Ako mohlo podbehnúť šťastie inému a jemu nie? Musí pozerať za ním, čakať, či sa vráti k nemu, pôjme ho za ruku a povedie sebou.

»Pláca bude slušná, na deň. Ale vám padne i kupovať, čo ponesieme do cesty. Bude roboty ale i oročka.« Hádže naň okom s boku, čo povie o kupovačke po sklepoch. »Čo kúpite, kúpite: viete, že nedochodíme v takých veciach. Bez daru nás tiež nenechajú, ak nám dobre vypadne.«

Vedel mu udrieť na strunu: zárobok, kupovačka, kde nehľadia na prsty ani na účty, len aby boly poistenky na mieste. Začal sa klátiť. Bol by pristal, ale sa zamračil. Pán Andrija sa vynašiel, že nepôjde. Duša mu ochorela od závisti. Šťastie vychytilo iných, nie jeho. For-

tunato pohľadal i na tú chorobu mastičky. Zastal a pozrel mu priamo do tváre.

»Podielov nieto na predaj. Mám ich štyristo, ale tie nemôžem predať. Mali ste si vziať vtedy.« Tvár sa mu zamračila ani keď sa nakopia mrákavy v Cordillere. »Ale nedbám, prepustím vám pätnásť z nich za pôvodnú cenu. Boli sme kamaráti, pobuďme ešte.«

»Aspoň päťaštyridsať« — ozval sa. Začal sa mu akosi i obzor čistiť, slnce mu svietilo jasnejšie.

Pristal i na päťameru. Čo by bolo hoc i sto? Má ich dosť ešte. »Dal som slovo nepúšťať ich. Len včera mi zas núkali po tisícke: ale nedám. Čo by bolo hneď päť tisíc!«

»A prečo?« vytreštil naň oči: nemôže sa vyznať v tej veci. Prečo nepredať, keď platia i preplácajú? Či sa sosobášil s nimi? Veď iní kupčia a zarábajú: prečo by nie i on, keď ich má? Ale odrazu mu vyšla odkiaľsi veľká svetlosť: videl pri nej jasne. Nechce predať, lebo sú hodny viacej od tisícky, hádam päťtisíc pečí! Či by hľadel na slovo, keby ho nezavracal výhľad na väčší zárobok od tohoto, ak výndu účastiny? Iba sa usmieval pod nos, keď mu Fortunato začal vysvetľovať, čo znamená slovo...

»Dal som ho, rozumiete: a slovo je slovo.« Vysmial ho. Chcel by vidieť slovo, aby ho nepohla kopa zlata. Štyristotisíc pečí: za ne kúpiš štyristotisíc slov. Fortunato sa nedal: »Ani je nie slovo, priateľ, ale dielo je moje. Chcem,

aby ostalo moje. Tisnem ho pred sebou po vychodených cestách. Ba čo! nieto ani cesty, iba holá, hrbolatá pampa. Iní sa nepohli, podajedni zaviazli v ceste, ja by chcel ísť pred nimi, prerobiť cestu. Nech sa pohnú za mnou i tí, ktorí zaviazli. Pôjdeme v hŕbke všetci, pôjde sa nám lepšie. A dôjdeme.«

Bol šťastný. Je rád, že môže otvoriť srdce dakomu, keď za jeho stôl zasadol vzácny hosť, zdar. Chcel by sohnať do svojho paláca všetkých trhanov, žobrákov a lazárov, ktorí ostali na veľkej ceste: pohostiť ich, nachovať. To je jeho dielo. Nech sa prižívia, berú, čo chcú s jeho stola. To znamená jeho dielo...

Pán Andrija ho počúval. Pekné slová, ale pozor, čo je pod nimi. Slovo by nezavadzalo pri predaji: ale vysoká hodnota. Byť hodny tisícku, bol by ich predal tristo a nechal by si sto na zkúšku. Čo by mu kto povedal? Mal by tristotisíc. Ak by frflali, zajal by ich do klubu napojiť šampaňou. Prehliadli by mu, že zabudol na slovo: ešte by mu zdravkali. Čo je slovo? Nič. Ztratí sa, zabudne sa: ako sa ztratí dych na skle, keď prestaneš naň dýchať.

Pán Fortunato sa zjedá, že starý kamarát nechce sa prizrieť trochu lepšie na slovo, ktoré nesie na sebe. Pokrútil hlavou a ukazoval mu. »Vidíš, bratku, tam kdesi ďaleko čaká ona, ktorá zovie. Rúcho je nie skvelé, skôr obnosené, okolo hlavy jej svieti zlatá žiara, ale i tŕň a či šíp. Korunovaná tiež, ale tŕnim. Jej tvár púta;

pozerať len a klaňať sa: nemôžeš oka s nej spustiť. Umučili i ju, ale je slávna. Na ňu pozerám, nemám s nej nič, lebo je len vidina. Ty povieš, že iba para. Ale pri nej je moja viera. Nemám sa kedy sohýbať za tisíckami...«

Pán Andrija pozeral od veľkého mostu, kde mu ukazoval. Zazrel hory, ktoré nevyhorely ešte, ale i sivé holé vrchy, bez zelenej odedze. Za kanálom sa dvíhajú divoké braliská a končiare s poliami večného sňahu. Kde je tá, na ktorú hľadí, že nemá kedy sodvihnúť tisícku so zeme?

»Láska, bratku, láska je ona, s tŕnim na hlave, umučená a v handrách!« poklepal mu paličkou po pleci. »Ale tvár, bratku, nemôžeš sa prenadívať. Len za ňou, do rovna, neodskakovať...«

‚Dobre, dobre' — pomyslel si — »tvár ako tvár, keď jej nevidno. Radšej sa sohnúť, hoc i za tisíckou. Horky neodskakovať...«

»Tebe sa, vidím, nepáči veľmi. Nuž máš hneď pri nej našu slávnu a víťaznú. Tvár nie je taká váblivá, ale je tiež velebná. A rúcho sa skvie, oči slepí. To ti je naša Statočnosť, bratku. Čakajú jedna pri druhej od vekov.«

‚Nech čakajú; keď od vekov, majú kedy.' Čo ho zašlo dneska, že pozerá hen kdesi ďaleko? Či ďaleko, či blízko, nieto nič iba slová, slová. V nich plávame a topíme sa. Pekné slová prázdné zvuky. Ostatok je i tu, i ďalej, ako všade, iba Ja, naše Ja.

Ale i Andrijovi sa ukázala švárna a vysmiata tvár: pozabudnul na ňu v starostiach. Nebude už hádam v ceste? Ako pôjde od Arriagadovho caňadóna hen na Ohnivú Zem, keď ju čaká dnes-zajtra?

Pán Fortunato vrátil sa na veľký most z ďalekých ciest za divnými vidinami velebnými, ale bez peňazí. Andrija vyjavil mu prekážku: čaká dievku, ktorú mu mať posiela. Pán Fortunato sa najedoval. Ako ísť bez starých kamarátov na najzávažnejšiu cestu? Či sa mu len usmeje šťastie, ak sa pohne bez nich? A keby to pre koho, ale pre dievku z Europy! Objednaný tovar! Kto vie, čo mať vybrala? Ba na čo jej sverif vyzrieť dievku, keď matere bočia od peknych! Sú im rozmaznané, neslúchajú svokru, lebo majú muža v noci. Ak mu vyberie, najde skromnú, nepatrnú stvoričku. Tá mu nezamúti vodu: môže čakať ak príde. Ale nechcel mu dnes o tom hovoriť: povie mu čosi iného, čo ľahšie pochopí.

»Nuž keď idete viť hniezdo, bratku, soberte sa. V Puntarene ho tiež nevijú z kočiania a slamy, ako bociani. I naň treba groše, a hodne. Prichodí obracať sa a robiť, priateľ, keď máte pred sebou tú robotu. Viem sám koľko stojí ten žartík. Do manželského stavu, ako ani do Europy, nevyberať sa bez pečí. Funtíky sú ešte lepšie...«

A pochopil pán Andrija! I dosiaľ už ovoňal čosi. Koľko mu prišlo len za náradie! Musel jej poslať i na cestu. Veru ho už aj trhlo. V mlá-

denectve groše idú, ale v manželstve iste cvá-lajú. Len považme, že ich zarába jeden, a v páre ich míňajú... Nemôže opustiť taký zá-robok pre dievku! Ako oželieť celých päť a me-ru podielov a kupovačku po obchodoch? Veď to sú hneď tisíce: a také tisíce, z ktorých sa mô-že vyliahnuť dnes-zajtra i stá i stá tisícok...

Keď si lepšie rozváži, neurobil dobre, dať si poslať dievku v tieto časy, keď sa otvárajú v Ohnivej Zemi toľké výhľady. Ale stalo sa, už sa neodstane. Nemôže uhnúť: musí tu čakať, ísť po ňu na loď, doviesť ju domov, sosobášiť sa. Či by ale predsa on nemohol na zárobky a ona poshoveť, kým sa vráti? Nikdy mu nebolo tak ťažko: príde rozhodovať čo má pred-nosť, dievka alebo zárobok? A veru dievka a zárobok je na tom istom mieste. Nieto čo roz-mýšľať. Kto chce mladú ženu, musí na ňu na-kladať. Misa, hoc pekná, musí byť plná...

Bol by hádam väčšmi váhal, keby nie päť a meru podielov a kupovačky. I pán Fortunato ho tuho vábi ku zárobčeku. Potom tu je vraj i pani Flora; on ju tiež musí nechať. Môže ona pritúliť dievku, budú sa tešiť jedna druhú, sla-menné vdovy, kým chlapi neprídu z Ohnivej Zeme. »A možno budeme nazad dávno, keď ona príde. Europa ďaleko; nevedieť ani kedy sa pohla...«

Ale sa mu nepáčilo dať ju k pani Flore: ako by sa shovorily? Lepšia bude gazdina, aká je taká je...

»Nuž vidíte i pani Dorothea je tu; hodná stvora. Najde i kŕdel krajaniek: čo chce viac? To sú pletky.« Veru pletky! Pán Andrija nahliadol, že bol by hriech opustiť pre ne toľký zárobok. »Horšie je, že nám chýba Krešimír!« pripomenul pán Fortunato. »Ako sa zaobísť bez neho? Kto obslúži inženiera? Bude hádam rozmaznaný. Nie je ľahko vyhovieť veľkým znalcom. Krešimíra musíme pohľadať, čo ako.«

Pán Andrija mu chcel vybiť z hlavy Krešimíra. Nasiaknul vraj inými náhľadmi o zlate a spoločnostiach. »Samé pletky!« zahriakol ho spoločník, »treba mu naliať čistého vína, čo zarobí s nami.« Stál na svojom, aby pán Andrija šiel poň, oddal mu jeho list a doviedol ho, čo ako. Rio Colorado je nie v tretej krajine. Andrijovi padlo ťažko krky lámať po kampe za hlavajom, ale pán Fortunato mu dodal vôle: vstrčil mu hodnú hrču samých väčších papierikov do ruky. Bola zastrčená kdesi vo vrecku vesty. Nech si vraj kúpi poriadneho koňa do cesty...

Pán Andrija ožil. Veselosť sa mu vrátila. Ešte sú nie v doline Arriagadovej a už prší zlatý dážď! Čo bude, keď prídu do nej a keď sa vrátia!

Hneď z prechádzky sa ohlásil vo veľkej jatke, či by mu nedali dobrého koňa na štyri-päť dní. Majú ich celú trupillu. Roznášajú na nich mäso po meste, a dakoľko párov pod chomút. Sľúbili mu vďačne najlepšieho pod sedlo. Cez

leto sa i tak najviac pasú: nech si ho pôjme, hoc na týždeň.

Gazdinej rozkázal prihotoviť poriadnu merindu do dvojdielnej kapsy. Spakoval kepeň do dažďa, do válca vstrčil veľkú guanakovú pokrývku.

Pri pokoji v izbe vzal hrču papierkov, povystieral ich, ako patrí. Hriech je nešianať peniaze a húžvať ich ako vecheť. Neprichodia ľahko; treba ísť ďaleko za nimi. Odčítal ich poriadne: pekný groš mu dal na koňa! Položil ich k rodinke, v jednom priečine truhly. Pekná sbierka všakových druhov: pečí málo, ale hodne stovák a stôsik zlatých anglických funtíkov v šterlingoch. Na strane hŕbka znamenitých argentinských papierkov.

»Či nebol hriech dať im zaháľať nič po nič?« Zamračil sa a zabohoval, že ich dávno nevyňal z hniezda. »Gazdina, keď nasbiera vajec, pohľadá kvočku a podsype ju. A ja, chumaj, nechať ich takto!...« Vyratoval, koľko tisícok mohol zarobiť, nech kúpi za ne podielov, keď mu ich núkali. »Nevedel som najsť kvočku, nevedel. Mohla vyviesť pekný kŕdeľ...«

III.

Pejka si osedlal sám na svitaní. Priviazal o sedlo dvojdielnu kapsu s merindou, za sedlo válček s pokrývkou a predeň plášť do dažďa. Zaraňajkoval si poriadne, ako do cesty; oblieko! tesné nohavice, sáry na topánky. Miesto tvrdého klobúka položil čiapku na hlavu a okolo hrdla hodvabnú šatočku. Nebol by nik povedal, že tento sivý chlap je pán Andrija Gojčević, ktorý mätie dievkam hlavu, keď vychodia z kostola na hlavné námestie.

Ale keď vysadol na koňa, predsa len bol čosi. Mať v ruke buzogáň vybitý železom, mohol by ísť rovno búchať na brány Stambula. Pustil sa dolu Bolivarovou ulicou.

Pejo slúži hodne rokov v jatke: na ňom sa nosí chlap keď roznáša mäso po meste. I teraz si myslí, že idú s mäsom. Zastal pri prvom uhle, hoc obchod ešte neotvorili. Pán Andrija ho pľasnul širokým korbáčom: pejo sa dal do cvalu po najbližší uhol. Pán Andrija ho pľasnul a pejko cválal od uhla do uhla. Ešte i medzi uhlami, ak bol dáky obchod, neobišiel ho.

Na šťastie vyšli z mesta, pejo začal cválať rovno. Od cmitera sa pohnul tuhšie, s veľkou chuťou. Vydržal tak až po intravillanu, kde sa pásava. Chcel prejsť cez bránu na ohrade. Pán Andrija musel ho zasa pľasnúť dva razy, kým ho narovnal do cesty.

Zas išiel dobre, kým neprišli k veľkej ohrade. V nej pásavajú lichvu na jatku. Zas ho vypliaskal pán Andrija a pejo šiel až po zeme, na ktoré gazda seje ovos a sadí zemiaky a burgyňu. Pozeral na medzu medzi záhonmi. Neraz sa na nej popasie.

Keď dostal korbáčom, pustil sa zas veľmi vďačne ďalej. Myslel si, že pôjdu až hen pod samý kordún (do vrchov), kde je vyhorená hora, v nej chýrna paša pre lichvu a stôsy dreva, ktoré práve vyvážajú do mesta.

Pán Andrija musel mu vysvetliť korbáčom, že neidú do hory. Pejo sa dal do cvalu. Myslel si, že ide proti kŕdlu oviec, alebo lichvy, ktorý ženú z kampa na jatku.

Úbohý pejo poberal sa od stanice ku stanici, temer ako my v behu života. Tiež nevieme, pri ktorej z mét nás zastavia a snímu nám šíry, že už bolo dosť toho chodenia.

Bolo dobre, kým bol pejo v známom kraji. Ale po poludní sa zľaknul, že ho ženú na samý koniec sveta. Začalo mu byť clivo za Puntarenou. Ak stretli na koni chlapa, obracal sa za

ním. Bol by sa mu pripojil ísť zasa k mestu, nebyť korbáča.

Zunovalo sa mu úplne. Nechcelo sa mu už cválať. Dal sa sepkom. Hádže sa a nadŕda, potkýňa sa na rovnej ceste. Trochu si vydýchli, kým pán Andrija navštívil dvojdielnu kapsu. Peja si musel uviazať o pás, kým si zaobedoval; inak by mu bol ufujazdil i s putkami.

Keď sa slnce klonilo k západu, bol gazda i pejo rád, že v ceste sa našiel väčší podnik. Bolo na ňom veselo, práve stríhli. Mnoho ľudí sa hemžilo medzi domami a košiarmi na vydupkanej tráve. Bľačaly ovce, ako by chcely plakať. Priam čo ich dohnali z paše, aby boly tu pod nožnice na zajtra.

Pán Andrija sa zľaknul keď sišiel s koňa. Pejo sa vliekol nemotorne, sťa by mal piesku vo všetkých stavcoch. Či príde k sebe do zajtra? Ako sa dokýva na Rio Colorado? Ale natrafil na krajanov striháčov. Zaradovali sa, keď ho zazreli. »Čo robíš tu, Andrija?« Shŕkli sa okolo neho.

Vyrozprával im, kde ide. Začali sa vyzvedať, zjašení: »Ale je pravda, Andrija, že v Puntarene našli moc zlata? Idú ho vraj kopať. Podajedni že zarobili vraj veľké peniaze. A ty márniš čas tuná? Ak je tak, necháme všetko i nožnice, pochytíme lopatu a motyku...«

So všetkých strán doň leteli, spytovali sa jeden to, druhý onô.

Pán Andrija ich tíši. Len poshovieť trochu. Najprv poprezerajú zeme, aké sú, potom budú kopať.

»Pravdaže«, dali sa doň ako ovady. »Poprezeráte! Necháte sebe čo lepšie kusy, nám budú obzerance.«

»Všetkým sa ujde, všetkým po troche«. Pán Andrija sa vžil do bohatstva, ktoré ho čaká. Keď zaopatrí seba, môže pohodiť i iným, hoc len odrobiny.

Odviedli ho do jedálne, obskakovali okolo neho, sťa by v dvojdielnej kapse vliekol samé zlato. Požaloval sa, že kôň ustal a zajtra sa nebude môcť pohnúť. Ponúkli mu koní celú trupillu. Každý mu natiskal svojho; počul o koňoch chvály, akých nepočul nikdy do dnes.

Ráno vyšiel veselo z podniku na dobrom koni, čo haľaškuje dakoľko týždňov po kampe. Dosť zavčasu pred poludním bol na Rie Colorade.

Poobzeral sa po podniku; videl veľký, panský dom a ostatné staviská. Tu si bude dvoriť tá so šticou o nedlho. Už si neťažká, čo mu vtedy vyviedla. Koľko sa premenilo od tých čias! Našiel inú, o moc krajšiu. Bárby ju nebol ešte našiel, keď nevie, či bude v Puntarene, keď mu prikvytne.

Robotníci vychádzali z pajty, od striženia. Boli ako by ich bol vyzváral. Nebolo ani horúce a predsa sa im háby lepia na telo. Mohol by

ich žmýkať zo znoja. Krešimír sa tiež dovliekol. Košeľa ako vecheť, šaty páchnu na strelenia znojom a lojom. Ovce ho majú toľko, že i rúno je mastné.

Chudáčisko! Či mu treba hrdlovať takto? Schudnul poriadne. Kdeby nie od toľkého znojenia! Koľko sa napasuje s baranmi! Na nivoč ho doniesly. Ale keď zazrel brata z mesta, bežal k nemu živo; oči mu zažiarily pod mokrou šticou.

»Kde sa tu berieš u nás, Andrija? Prišiel si robiť?« Zabudnul, že sa boli rozkmotrili. Zasa je tu, hádam vstúpi do roboty. Majú jedno prázdne miesto v pajte, mohol by ho zaujať. Vypytoval sa na dom, na pani Terezu, Nikolu, ba ešte i na pána Vodopiju a Dargaša.

Pán Andrija mu vyrozprával najprv, ako mu vovalili Petra do postele. Boh vie akú má chorobu!

Krešimír sa nenahneval. »Veď ju ona očistí a oklúdi gazdina. Čo mi bude preto?«

Vyrozprával mu, ako umrel gazda: koľko škoduje pre svoju dobrotu. »Išlo mi nemilobohu viac od desať tisíc. Úroky i statočné peniaze: už ich čítať nebudem.«

Krešimírovi preletel tieň v očiach; sklopil ich aby pritajil, že ho nerád počúva.

»Vidíš, nemal si sa lakomiť na úroky« — vytýka mu zasa. »Neistý je to zárobok: ľahko zarobíš — ľahko utratíš.« Nechcel ho ovaliť z prí-

chodu porekadlom, že na nestatočnom groši niet požehnania, hoc sa mu tislo na jazyk.

»Ba ja sa tebe divím,« oboril sa naň pán Andrija. »Ale ti treba toto?« ukázal naň v spotených lipkavých háboch. »Nech sa derú iní, ak sa musia. Pôjdeš s nami ako na prechádzku a zarobíš viac za mesiac ako za dva alebo tri roky v tomto hrdlovisku. Ešte je nič a už pozarábali na tisíce. Fortunato mohol dostať za podiele pol miliona, keby ich chcel pustiť. Ja, bratku, sa držím peňazí. Kde ich je moc, skôr sa ti ujde ako tu. Čo máš tuná? Barany búchajú do teba, ešte ťa ožobráčia.«

Krešimír počúval, ale slová sa ho nechytaly. »Ďakujem ti, Andrija, ale už len ostanem. Vidíš, sme v najväčšej robote. Nemôžem ju sbehnúť bez veľkej príčiny. Budem mať hádam ujmu, ale nepôjdem. Dal som slovo.«

Slovo! Andrija len že nevyskočil. »Veď slovo: bodaj ho čerti vzali! Takí sme babráci!« Vyrozprával mu, ako Fortunato mohol dostať za podiele pol miliona, keby vraj nie slovo! Ale on myslí, že je to len fígeľ. Čaká hádam za ne nie pol, ale kto vie koľko milionov. Ale on myslí, istota je istota. Bolo by lepšie pustiť sto, dvesto podielov, keď mu dávajú pekný peniaz...

»Vidíš, čo znamená slovo!« poukázal mu Krešimír. »Nie zlá, nemotorná vec, ale svetlo vo tmách.«

Andrija nenaliehal, nech si ho má. Načo ho prchovárať? Príde o zárobok, zkazí si budúc-

nosť. Nech si čistí meno a svieti na cestách. Nech sa drží slova, ako hluchý dvier. Naostatok dosť mu je, čo má. Nečakajú ho doma Pavčevićovci, aby im pováľal rohy. »Len napíš pekne Fortunatovi. Odprášil by ma, keby sa mu nepreukázal, že som ti rozpovedal všetko.«

Krešimír sa umyl, napísal lístok do Puntareny, prečo nemôže ísť s výpravou a po obede sa vrátil do roboty. Pán Andrija sa ponevieral sem a tam po podniku. Šiel sa prizrieť i do pajty. Videl, ak sa mocujú so statkom: i držať ho tuho pred sebou, sťa by ho poviazal do kozla, aby sa nehádzal, i obrábať ho chvatom ostrými nožniciami.

Krešimír bol na prvých nožniciach, hoc nebol najstarší. Brat sa mu usmieval, že akiste preto sa ich drží, že ho urobili za prvého. Čo má z toho? Prvý je ako ostatný. Či sa to vyplatí? Pokrúca hlavou, neprace sa mu do nej Krešimírova zaťatosť. Len či sa mu hlava neprevrátila, že sa upriamil na to hrdlovisko.

Ale keď si rozvážil lepšie, bol rád. Kdesi dnuka v kúte sa ozývalo, či by bolo dobre, keby sa Krešimír zmohol priveľmi? Narodil sa v chudobe, vytrepal sa z nej od poly: ale zas preskočiť znezrady do veľkého bohatstva nie je na osoh chudobným. Spyšnejú, že si ťažko dať rady s nimi.

Po robote sa Krešimír umyl a preobliekol. Poodišli zpomedzi domov, vyvalili sa do trávy.

»Tak nepôjdeš?«

»Nemôžem, brat! Pozdrav pána Fortunata a povedz mu, že som dal slovo.« Krešimír si predstavil, čo by si pomyslel pán Flank, keby odhodil nožnice. Boby sa nevrátil, ale ho čakajú o nedlho. Pán Flank mu núka po strihu písmo na veľkú vnútornú čiaru. Mala by ísť z jedného konca na druhý, celým kampom.

»A ja že, braček, budeš môcť nazrieť do Puntareny na dakoľko dní, keď už neideš. Bojím sa ti i spomenúť, keď toľme lipneš za kampom.«

Neprišiel len sobrať Krešimíra: šípil, že ho sotva vypoďká na výpravu. Mal on niečo iného na ume, keď sa vyberal semka. Ak nezabije jednou ranou dve muchy, zabije aspoň jednu, ktorá domŕza dosť dobre. Krešimír ho pesmelil povedať, čo má.

»Poviem ti, že sa žením!«

Krešimír nepozrel naň. Hlavu držal k zemi, nedal si pozrieť do tváre. Kedy sa prišiel sdôveriť! V Puntarene o tom dávno vrabce čvirikajú, ale jemu nespomenul ani slova. Keď zdvihnul pozor, zaboril mu ho hlboko do očú. Rád by vidieť, čo je v nich, keď je reč o mladuche.

Nebadať ničoho, iba starosť. Ani radosti už, ako v ten večer, keď pozeral na jej obrázok. Nuž v prvé dni, keď prišiel obrázok zblkotaly akési plamene. V nich bolo najviac pýchy: posielajú mu krásu, ktorej sa zadivia v meste. Dievky sa zahanbia, mládenci ozelenejú od závisti. Ale to bolo vtedy. Od tých čias koľké premeny! Najprv smrť krajana z Orlovca, dlhy

ktoré išly dolu vodou; písemko, ktoré nemá komu preukázať. A ku toľkej škode ešte veľká neistota. Ak ostane v dome s vdovou, neminú ho veľké výdavky. Vdova ani počuť o obchode: hlavatá, nedá sa priučiť ísť po skladoch pýtať tovar na svoje meno, ako nebohý muž. Ak bude chcieť ostať v dome, keď sa ožení, príde mu ho prevziať. Koľké starosti a výdavky! Platiť nájomné, chôvu za ženu i za seba, hádam ešte i vdovu.

Starosti zatisly obrázok do kúta. Koľko dní, čo naň nepozrel! Zas tieto udalosti: horúčka za zlatom; jed, že nezabral sto podielov, alebo dvesto. Tu zas výhľady na zárobok, i tie rozhovory včera s krajanmi! Fortunato tiež mu nalial čistého vína, ako musí nakladať na ženu a obhadzovať sa za zárobkom. Opľasla radosť a oduševnenie. Keď si rozvážil lepšie, skoro banoval, do čoho sa zaplietol. Položí si putá; nebude sa môcť pohnúť z Puntareny, keď sa otvoria veľké zárobky v Ohnivej Zemi okolo nových baní.

»Najhoršie ak by trafila prísť, keď mňa nebude v Puntarene«, žaloval sa bratovi. »Keď príde do Buenos Ayresov má mi telegrafovať.

»A ty sa predsa sberáš!« Vyskočil Krešimír i od hnevu i od divu nad takou ľahostajnosťou. Žily v ňom zaihraly, krv sa mu rozprúdila. Má pred očima jej obrázok: usmievavá tvár, veselý pozor, hádam trochu výsmešný. »Čo si pomyslí,

keď ťa nenajde? Urobíš jej hanbu. Nahnevá sa, že nestojíš o ňu.«

Zľakol sa. Hľa do akej kaše sa vtrepal! Vari ju čakať a neísť? Prísť razom o zárobok? Jedno dvadsať tisíc, ak nie viac, a oželieť päťameru podielov? Hádam sto, hádam dvesto tisíc! Mráz ho obišiel nad toľkými škodami.

»Pováž, Andrija: dal si jej ako slovo!«

»Zasa to slovo! Ale ja? Kedy? Ale sme sa shovárali? Ty vždy len akési slová!« Urazilo ho ozaj, čo mu chce naškriepiť.

»Tvoja matka ho dala za teba: to je ešte viac!« Zasvietily mu oči hnevom. »Či vlastnej materi urobíš takú hanbu?«

Bál sa matere, ale zas prísť o podiele, o oročky po obchodoch pri kúpe tovaru do výpravy, o plat, ešte i o dar? Či môžu toľko žiadať od neho? Sama matka by ho vysmiala, nadala by mu do babrákov.

Už sa raz sľúbil, dal slovo a dostal i závdavok. Obchod je obchod: nehľadal ho, prišiel sám. Či je on vina, že prišiel práve teraz? Obchod nečaká, ale ona môže počkať.

Krešimír sa usmieval. Odvoláva sa na slovo, ktoré dal potom, keď už mal inde záväzok i závdavok. Veď sa zaviazal, keď si ju dal poslať, i na cestu jej dal. Narába s ňou ozaj ako s objednaným tovarom, ktorý môže i sohrdiť, ak sa mu nepáči.

»Krešo, keď nejdeš s nami«, začal mäkkým hlasom a pozeral naň dúfanlive »nemohol by si ísť proti nej? Veď sme bratia, viac ako bratia.«

Krešimír sa zapálil, v očiach mu zbĺkol oheň. Z akýchsi neznámych krajov volá naň nový zjav, usmieva sa mu tvárou a očima.

»Bratia, Andrija?« usmial sa. »V niektorých veciach nieto bratstva. Obchod neuznáva bratstva a toto je, synku, obchod! Iba že nie, ako iný; trochu šteklivejší od iných. Objednal si si ju ako tovar, bratku. Obchod si započal, ty si ho i skonči.«

»Hneď som vedel, že nebudeš chcieť«, skríkol a naddvihol sa.

»Nepovedal som, že nechcem: ale istím, že nieto bratstva, kde mu nieto miesta. Ak nebude teba, pôjdem na loď privítať ju. Posiela ju tvoja vlastná a moja krstná mať. Pôjdem, ak mi dajú znať, keď bude mať prísť. Iba že nie s tvojej strany. Obchod je tvoj a nie môj. V tých veciach obchoduje každý, ako vie: na svoj osoh, alebo škodu.«

Uspokojil sa Andrija čosi, iba nechápal, čo myslí pod tým, že neberie na seba jeho obchod.

Vysvetlil mu, že nepôjde proti nej, lebo ho poslali, ale ako krajan, a ako krstný pani Uršuly z Pravého Zorovca. Nebude jej vysvetľovať pre aké obchody a práce neprišiel ten, kto mal prísť. Nech si myslí, čo chce. A čo vie ona o nich? Ona má iba jeden obchod pred

očima, vydať sa. Na to sa ustáva až na druhý koniec sveta. Ak ju nepríde čakať, komu ju poslali: kto vie, čo si pomyslí? Či sa neurazí? Ak sa urazí, nech ju udobrí, kto ju urazil. »Vyporiadaš sa s ňou, bratku, sám, ako vieš.«

»Tak sa celkom odhadzuješ od veci?«

»Pôjdem ju privítať. Neodhadzujem sa. Ale neberiem tvoju vec na seba. Ak chceš vedieť, ako myslím, nuž zachovaj si, že nepôjdem proti nej v tvojom mene, ako vtedy na kĺzačke. Tie veci robí každý sám za seba.«

Andrija sa začervenal, keď počul o kĺzačke. Z nej sa vysnovalo všetko toto pochlpené pradivo. Kedy ho rozmotá, ako?

»Ani ťa neposielam, synku!« Urazil sa. »Iba toľko, aby si bol aspoň ty, keď nebude mňa. Dal som slovo, obchody neopustím pre ňu.« Nechcel ani myslieť na zkazu, do ktorej by padnul. Vrátiť podiele, ešte i papierky, ktoré dostal na koňa? Veď by prišiel jedným vrhom na žobrácku palicu.

Je iba naša, tak sa tešil: prečo by nenahliadla, že mal pravdu, keď jej vysvetlí, ako sa stalo, že ju nemohol čakať? Počká vďačne, dedinská dievka: prečo by nepočkala? Vypučil prsia, pozerá hrdo na brata. Prečo že sa vybrala do Ameriky? Videla jeho obrázok a vybrala sa. A keď bude na mieste, prečo by ho nepočkala desať a hoc i dvadsať dní? Veď ide do kampa, aby i jej odkvaplo niečo z bohatstva.

Krešimír pozeral naň s obdivom. Predsa len nemyslel, že je v ňom toľko úlipnosti za grošom. Len ako, ako môže dať prednosť zárobku pred ňou? Vystiera sa ešte hrdo; myslí si nebodaj, že ju má v hrsti.

»Dosť na tom, že tam budeš!« opakoval ešte raz.

»Ak mi dajú znať, Andrija« — sľúbil mu Krešimír.

Andrija skočil a šuchal si ruky od radosti. Nelámal krky darmo až sem. Ostali na tom, že mu odkážu po poštárovi, alebo odpíšu.

»Aspoň mi povedz, aká je!« začal ho zkusovať Krešimír. Pachtil zrazu zvedieť, čo myslí o nej, za koľko ju má. Bol by mu chcel vôjsť do očú, keď pozerajú na jej obraz: ako pozerajú, či v ňom vidia dačo?

»Nie najhoršie, dosť dobre sa ukazuje.« Hľadel hovoriť triezve: načo spievať chválospevy? Niet horšej veci, čo podkiadzať mladuche. O koľko vyvýšiš osobu, ktorú si berieš, o toľko podkladáš sám seba.

»To je veru nie mnoho!« rozosmial sa Krešimír.

»A čo mám povedať ešte? Dievka ako dievka. Nebola z dediny nikde, iba ak v Splite raz, dva, a dakoľko ráz v Sinji. Čože môžeš čakať?« Trochu sa i napaprčil. Najprv ho vyobracal, že ju nečaká v Puntarene, a teraz by chcel počúvať chvály o nej. »Nech bude, synku, dobrá gazdina, varovčivá žena. Ostatok ti je

jedna takáto, druhá trochu inakšia, jedna čihí, druhá hota a všetky z jedného brda.« Ako vidno, hovoril z presvedčenia. Obchod jeden ako druhý; tovar ten istý, hádam len farba inakšia. Na také výhľady sa pohlo nezkúsené dievča na ďalekú cestu z útulného svojho domu. Či by nebola našla hádam hockde doma toľko ocenenia, alebo i viac?

Rozišli sa ako bratia. Pán Andrija sa radoval, že mu ostalo na vrchu. I Krešimír sa radoval. Bolo mu ako by bol vyšiel z temnice.

Na druhý deň ráno dosť zavčasu bol už na podniku pri krajanoch. Pejko sa napásol, prišiel k sebe: pán Andrija sa sobral do Puntareny. Domov bolo i pejovi ľahodnejšie. Večerom, hoc dosť pozde, bol už doma. V jatke sa tešili, že pejo je taký súci behúň.

Pán Fortunato sa nezaradoval, keď prečítal Krešimírov lístok. Jedoval sa, vyhadzoval mu nevďačnosť na oči. Bol by sa skoro sám vybral poň na Rio Colorado; ale nebolo kedy.

No, nedal sa zroniť, vynašiel sa ľahko. Medzi našimi je dosť súcich chlapcov, z ktorých môžeš vykresať čo chceš.

Zo všetkých sa mu najväčšmi páčil Jakov Korin.

Keď mu dali tovaru u pána Simona, ani ho nedoviezol domov. Spustil z ceny a predal ho za hotové peniaze v obchode pána Dolčića a Kolčića. S peniazmi začal kupčiť. Kupoval a predával vajcia, kupčil i s hydinou, kurami a kurčat-

mi. Sháňal, behal, trápil sa všakovak. Vykupčil za mládku kohúta, zas ho predal niekde na kazuelu. S tovarom, ak ho bolo viacej, šiel i do prístavných miest Patagonie. Našiel naň čosi viac odbytu; i argentinské peniaze sú viac hodny od čilenských.

Pri tom kupectve sa zatáral i do domu pána Fortunata. Pani Flora bola dobrá, nevedela sa jednať, keď kupovala od neho; ešte ho i odporučila v druhých domoch. V tom kupectve ho videl dva-tri razy pán Fortunato v svojom dome. Keď nemohol dostať Krešimíra, pomyslel si naň. Zaradoval sa, keď vysvitlo, že Jakov vie i variť: bol kuchárom na vojenskej lodi, pracoval i pri oficierskej menáži. Dobre, že z kože nevyskočil, keď mu pán Fortunato ponúkol zaopatrenie a plat za nepatrnú robotu.

U holiča ho dal ostrihať, ako svedčí, dal sa mu okúpať v hoteli, dal mu biele háby a oblek; Jakov bol ako by ho bol vymenil. Fortunato vzal ho do domu, naučil ho riadiť, upratovať a najmä posluhovať pri stole. Kašteliansky iba lámal ako tak. Ale to neškodilo. Znalec, ktorého mal obsluhovať, nevedel ani lámať. Za to pani Flora sa smiala jeho rečovým zvratom a capom, ako ich neprestajne strieľal.

Za pár dní sa vykloval z neho veľmi zručný sluha v dome a okolo stola. Pani Flora ho veľmi vynášala, že sa rozumie i do varenia.

IV.

Petar Bubinović vyzdravel, ako predpovedal doktor. Bol by mohol už ísť do roboty, ale nešiel. Vláčil sa o palici a či o drúku, ktorý mu boli dali ku posteli búchať o podlahu, keď nebolo zvonca zazvoniť na obsluhu. Trochu sa ponevieral po dome, najviac sa tmolil po meste.

Aby nebol bez osohu, bral metlu, vymietol veľkú miestnosť, pitvor a chodníky z latiek popod steny vo dvore. Bol by riadil i izby, ale ho nepustila do nich pani Tereza. V kôlni pokladal dreva; keď nebolo triesok, narúbal ich nemotornou sekerou.

»Pozor na zdravie!« Napomínala ho gazdina. »Ak sa presilíš, obľahneš. Druhý blud bude horší od prvého.«

Bol by jej chcel povedať, že je zdravý, ale nemohol. Pretváral sa pred svetom, že ho noha ledva nosí. Preto vláčil sebou i veľký drúk. Musel ukazovať, že je ešte chorý. Nebolo čím platiť doktorovi za liečenie. Vedel, že keď začne chodiť rovno, prídu s účtom za ustávanie a va-

tu, ktorú minuli na ňom. Zkadiaľ vziať, keď na futre nieto ani jedného gombíka?

I tak čakal písemko deň po deň. Doktor ho moc ráz potľapkal po pleci. »No, už vám nič nechýba, chlap ako buk: môžete ísť robiť.«

»A keď mi ešte strieľa dolu nohou!« žaluje sa Petar.

»Cvičte ju, dajte jej robiť«, rozkazuje mu. »Na čo jej voľkať, keď vládze? Hore sa, do roboty!«

Proboval si odvaliť ten kameň so srdca. Hľadal peniaze blízko i ďaleko. Vid Dargaš ho vysmial, či sa mu rozum čistí; Nikola mu povedal, aby šiel robiť. Pán Dolčić mu povedal, aby nedomŕzal, sám nevie, kde mu hlava stojí. Pán Vodopija zas, že nemá pri sebe záhaľčivých peňazí.

Sháňať peniaze a nedostať ani peče sa mu veru zle odplatilo. Chýr, že ostal bez groša, rozšíril sa chytro po meste. Kto ho má stretnúť vyhne sa mu, ako prašivému psovi.

Prvej nechceli mať s ním dočinenia, že je na ňom nečistá choroba: teraz zasa, že je ako kostolná myš. Vyháňajú ho robiť; nepovážia, že keď začne robiť, zavíta zápät i písemko od doktora. Kde vziať naň? Odkiaľ?

Spustil sa neraz dolu Bolivarovou ulicou k samému moru. V biede a trápiech hľadá tiež pri ňom útechu. Postáva na rohu ulice na nábreží, pozerá ako po veľkom prístave idú člny, ako malý remorker ťahá za sebou bruchaté

bárčiská, naložené tovarom až do vrchu. Do iných bárčisk spúšťajú kysne a noše s múkou s veľkého pontonu. Je tam nehybný o troch sťažňoch; okolo neho sa roja člny a bárky. Kotvy mu spustili na dno, priviazali ho o ne, i o prázdne bóje, ktoré sa knišu na vode, sťa ozorné tekvice, tiež prikuté na mocných reťaziach kdesi o dno.

‚Veru hej, kamarát' — shovára sa tu sám so sebou. ‚I tebe stiahli plachty a spustili kotvy. Stojíš ako mŕtvy, nesúci na nič. Naložili ťa po všetkých kútoch ťažkým tovarom všakovej vďačnosti. Máš vďačnosť ku gazdinej, ku doktorovi zasa. Kedy sa sprostíš nákladu a dáš ho na dáke bruchaté bárčisko? Takto s ním obťažený nezajdeš veru ďaleko. Budeš, ako títo tuná . . .'

Keď sa poobzeral, zazrel okolo seba tiež postávať samých nesúcich do roboty: kuľhavých o palici, ako on; okaličených s prebitou hlavou, opuchnutou sánkou, alebo i mladých povaľačov, ktorým robota smrdí, alebo jej nemôžu dostať. Niekoľko medzi nimi je i nevládnych starcov.

Schudobnel. Nemal ničoho nič. Nebolo začo kúpiť ani len fajčiva. Dal sa počastovať tu i tu lacnou cigaretou, ale sa hanbil vyjaviť, že si ich nemá za čo kúpiť. Zakäroval často i do ulice San Martin na roh s Tarapacà, pred veľký dom pána Katovića. Pán Vodopija mu ešte najskôr dal cigaretu, alebo i celú škatuľku.

»Zafajčite si, majster, keď nemôžete robiť...«

‚Či to už tak bude do smrti?' radí sa sám so sebou. ‚Ale neskoncujem nikdy tú vďačnosť ku doktorovi?'

V to ráno sa tiež vybral na nábrežie. Dali mu raňajky ako pánovi, ale nemal čo zapáliť. Azda ho zazrie pán Vodopija a daruje mu pár.

Počul zvoniť. Urobil zákrutu pred hlavný chrám. Keď dokuľhal predeň, vychádzali práve z tichej omše. Skoro samé staršie ženičky, niektorí chlapi. Pôjdu tiež nebodaj na nábrežie postávať do poludnia a pozerať na more. V nedeľu vidno i dievky a mladé ženy. Odľahlo mu, keď pomyslel na ne. Život má i pekné chvíľky, má. Škoda, že ich je málo.

Z kostola vyšla pani Flora. Ako by sa mu bolo zasmialo námestie. ‚Aká pekná, milá ženička!' Pozeral ako sádže malé, strunisté krôčky po hladkej dlažbe pred nádvorím chrámu. Čierny čilenský závoj pokrýva jej celú hybkú postavu; mäkké záhyby sa spúšťajú skoro po samé členky. Okolo tváre si ho složila vkusne; vykukujú zpod krajička kučerky čiernych vlasov ani žúžol zponad čela a na sluchoch.

Jej krásné, čierne oko obzrelo sa po námestí, dotklo sa i jeho o dlhej mocnej palici. O chvíľku sa vrátilo znova k nemu. V ňom sedel podiv alebo hádam i súcit: ‚Chlap do pol väže a lazár o palici. Iste mu je ťažko vláčiť tie dlhé hnáty,' pomyslela si nebodaj.

Keď mala prejsť pred ním, schytil čiapku a držal ju hlboko pred sebou, nahnul sa napred, opretý o palicu. Vetrík mu prevracal sem tam chlpy svetlých vlasov na hlave, sťa keď sa prevracajú strany otvorenej knihy na vetre.

Myslela, že pýta dačo do čiapky. Zpod jemného závoja podvihly sa jej rúčky s taršuľou. Začala v nej shľadávať peniaze.

»Ach ďakujem ponížene, pani Flora«, zahanbil sa. Čiapku odniesol kdesi za chrbát. »Len som si dovolil zavynšovať vám šťastlivé dobré ráno.«

»Ďakujem, dobrý človek«, začervenala sa. »Nepoznala som vás, tak som myslela... Odpusťte...«

»Nieto čo odpúšťať, pani Flora. Vaše dobré srdce je plné milosrdenstva: kde by mohlo uraziť?«

Zastala a pozrela naň znovu. Stál ponížene s čiapkou v ruke. Pozeral ľútostive. Bol by pohnul skalu, keby ju neboli vevíkali tak tuho do dlažby.

»Ako ma znáte?« spýtala sa ho.

»Ako by neznal paniu nášho slávneho krajana, pána Fortunata Mešetara? Aký by bol krajan?«

Pani Flore sa ťažilo stáť a shovárať sa na ulici. Ale zas jej bolo ľúto nechať tu krajana. »Ak máte kedy, môžeme ísť kúsok.« A pohla sa k domu. Petar urobil dva, tri dlhé kroky a už

bol pri nej. »Ale vy ste chorý!« Zhrozila sa. »Ledva idete.«

»Bol som chorý, a veľmi!« Sádzal dlhé kroky popri nej. Každý bol hoden aspoň za päť jej drobných, ozdobných krôčkov. »Ale ma vyliečili, ďakovať Bohu; z hrobu ma vytiahli.«

Pozerala naň so súcitom. Srdce sa jej pohlo, ako je o palici v obnosených šatoch. Na jeho čižmiskách sotva kedy bola kefa: najviac ak starý, mokrý vecheť, keď bolo na nich priveľa blata.

»Nemôžete robiť, neborák«, riekla mäkkým, hlbokým hlasom, v ktorom zunelo toľko súcitu, že i jeho otužené srdce sa zatriaslo. »Mohla by vám hádam poslúžiť?«

»Ach, nech vám Boh vynahradí, pani Flora!« zvolal horúcim hlasom. »Mám všetkého dosť, čo mi treba. Iba nemám čo fajčiť.«

»Nuž ako že je to?« okríkla ho v strachu. »Môj Fortunato by nevydržal bez fajčenia ani hodiny!«

Rozšíril ruky bezradne. »Vytrovil som sa na doktorov a mediciny. Operácia na nohe pozobala čosi groša. Všakové výdavky...«

»Tak poďme, poďme!« Začala temer utekať. »Môj Fortunato má cigár i cigariet. Bude kdesi i paklíkov s pekným vašim dohánom. Pokrájali ho ako na vlásky a poukladali ani hodváb do škatule. Čo fajčíte najradšej?«

»Najradšej? Všetko, čo príde.«

Pani Flora ho zaopatrila fajčivom. Dala mu škatuľu jemného dohánu a papierky. Dala mu dve pura o širokom pásiku okolo drieku i dve škatuľky cigariet argentinského pôvodu, »P o u r l a n o b l e s s e.«

»Keď sa vám minie, prídete zas.«

»Ach, keby sa vám mohol odslúžiť, pani Flora!« Začal sa obzerať naozaj, ako by sa jej odslúžil. »Takej dobroty už nieto v našom meste, iba ak by u našej gazdinej.« Ale porovnávajúc dobrotu, u pani Flory bola mu akosi krajšia a veselšia. Mal ozaj pôžitok podložiť chlpatú hlavu, nech sa sype na ňu dobrota z jej rúčky. Spýtala sa ho, ktorá je tá gazdina. Keď počula jej meno, sišlo jej na um, že čakajú do domu dievku z Europy. »Či nepočuť o nej?«

»Ach nič, pani Flora!« zvolal Petar a so slovami vysotil z úst oblak dymu. Nevedel sa dočkať, zapálil si papierovú argentinskú ‚Pour la noblesse.' »Načo jej i prísť do tohto kraja, keď je v ňom toľko krásnych a dobrých, že ti rania srdce len čo sa obzreš ako mak.«

Pani Flora sa usmiala, ako sa vie vysloviť: on skäroval na veľkú vec, na ktorú myslí vo dne, v noci.

»Ach, keby ste chceli odkázať dačo pánu Fortunatovi, alebo mu písať, keď je v ďalekom svete, ja by mu vďačne poniesol písemko.« Na-

hliadol už dávno, že by sa tak ešte najskôr zbavil veľkých starostí o vďačnosť.

»A ako, keď ledva idete?« zhrozila sa.

»Hej, bola chorá, i teraz sa tisne medzi choré« — vysvetľoval jej. »Ale je dlhá. Mohol by sa podobrať na nich, pani Flora, hoďas do Bolivie, alebo do Santiaga, nieto na Ohnivú Zem navštíviť pána Fortunata a čo by bol v neviem akom caňadóne!«

*

O dva, tri dni doniesli telegram z úradu pani Tereze, ktorý znel na meno pána Andrije. Podpisu by bol vedel prečítať sotva kto na svete: ale z obsahu si vybrali, že dievka pána Andriju prišla do Buenos Ayresov. Čaká len na poštový z Liverpoolu do Puntareny. Mohli ho čakať o jedno desať dní.

Pani Tereza sa rozčúlila, skoro ztratila hlavu. Čakala na heslo deň po deň: ale keď prišlo, našlo ju, ako by bolo s neba spadlo, z nenazdania.

Petar sa ponúkol ísť po pani Floru: i tak bol vyšiel z fajčiva. A keď pribehla mladá pani, začala veľká starosť, čo robiť. Pani Tereza vedela, že má odkázať na Rio Colorado deň, keď príde loď.

Petar musel ísť na jednateľstvo spoločnosti prezvedieť sa. Bol rozjarený. Zahodil dlhú palicu, keď sa poberal na jednateľstvo. Telegram z Buenos Ayresov mu vyliečil nohu. Bol ako blesk, pri ktorom bolo ľahko prezrieť kúty a

priehlbne jeho zbedačeného života. V hustom mätenisku ukázal sa mu chodníček, ktorým by bolo výnsť zpod závoza. Na jednateľstve potvrdili, že poštový príde o jedno desať dní.

Panie sa dohovorily, že pošlú schválne dobrého človeka na Rio Colorado. Nieto sa čo spoliehať na Gurmecinda. Mohol by si vypiť, lístok zabudnúť za sárou a odkaz dať Krešimírovi, keď dievka z Europy ostarie v Puntarene. Najlepšie by bolo vypraviť hneď zajtra človeka. Dni sa míňajú. Kým list príde na Rio Colorado, kým sa Krešimír vypletie ztadiaľ, za ten čas mohol by parník i tu byť. Najsúcejší by bol Vid Dargaš. Bol i v zime na Rie Colorade i dosť sa ho naspomínal, keď bol žltý od kotloviny ako kanárik.

Petar našiel mnoho, mnoho prekážok: ani pomyslieť, že by Vid mohol zdarne vykonať, čo mu chcú naložiť. Okrivel mu kôň, musí ho opatrovať; zas má veľkú robotu. Má rozviezť kopu tovaru po domoch. Žaloval sa mu, že nestačí a nestačí. Na nákladnom moste čaká tiež tovaru hŕba do skladu. Ale prečo by nemohol poslúžiť on? Postavil sa pred ne s čiapkou v ruke, hrdlo natiahol do predku, štica sa mu postavila do hora.

Pani Tereza ho zaťala, že ledva stojí na nohách.

Urazil sa veľmi. »Pravdaže, lebo som v meste. Len výnsť trochu na slobodu a hneď budem chlap!«

Ale pani Tereza sa bojí, že presilí nohu.

»Ochoriem tuná!« zastrája sa jej. »Kde by nie, bez roboty a povetria. Povedzte, pani Flora, nenúkal som sa dávno ísť do Ohnivej Zeme? A Rio Colorado je ako za humny. V kampe, drahá pani Tereza, nikdy sa mi nič nestalo. V meste pasie nešťastie na mňa.«

Orodovala zaň mocne i pani Flora; tak zlomili odpor domácej panej.

Petar sa dal hneď do roboty. Šiel pohľadať koňa. Kúpiť ho nemá začo, musí ho požičať. Vid bude najskôr vedieť, kde dostať súceho koňa.

»Keď pôjdete, ohláste sa u nás« — rozkázala pani Flora. »Bude vám treba dohánu.«

»Shľadávať kone?« urazil sa veľmi Vid Dargaš. »U mňa ich máš celý intravillán, len si vybrať.« Išly niže mesta do ohrady, ktorú má v árende. V nej bol naozaj celý kŕdel koní: všetko do karrety, v nedeľu do viktorie. Ani jeden nebol krivý: to Petar strašil pani Terezu. Dal mu vyberať i probovať. Bol rád, že keď ho neoratoval peniazmi, môže mu požičať aspoň koňa. Petrovi padlo oko zaraz na sivka. Veľký, mocný kôň.

»Chýrné hoviadko, kamarát. Do behu mu nebolo páru v celom Magallanesi. Ani dnes sa nedurí pred najlepším.«

Petar sa mu zaradoval, iba sa prezvedel či nehryzie alebo nehádže zadkom.

»Pravdaže hryzie!« vysmial ho Dargaš. Ukázal mu, ako hryzie trávu. Šiel k nemu, chytil ho za šticu, začal mu varovať hlavu ani bábä. »Vidíš, ako jahňa!« Nevedel mu ho vynachváliť, je rád, že vytrhol kamaráta z najväčšej biedy. Petar bol istý, že prišiel ku koňu, na ktorom by mohol ísť i do Bolivie. »U mňa máš všetko, braček, čo len chceš!« istil Dargaš, keď prišli do jeho domku. Zpoza viktorie v kôlni vytiahol sedlo a čabraky. Nemusíš shľadávať: všetko ti je tu, perla!«

Petar prezeral riady do podrobna. Zo sedla na dvoch miestach trčala slama. »To poplátame, tuto premeniť remenec. Podbrušníky stvrdly, neboly dávno v úžitku; ale vydržia. Poddajú sa, len ich natrieť lojom. Do večera ti ja to spravím.«

Pred večerom šiel k pani Flore po fajčivo. Dala mu snopček tučných habanských a dakoľko škatuliek cigariet. Naostatok mu vtisla piatku do ruky. »V ceste sa vám síde!« naúčala ho, keď sa trochu odhrýzal.

Šiel na starú hospodu. Skrútil do válca guanakovú pokrývku, do plátenej kapsy, v ktorej nosieva keľňu a iný murársky riad, napchal čosi bielych háb i oblek na robotný deň.

Večeral s Dargašom, lebo Nikola sa ešte nebol obriadil a pán Vodopija neprišiel na večeru. Pobrali sa spolu po sivka i osedlali ho na próbu. Doviedol si ho do dvora, sňal mu sedlo

a úzdu. Do bľachovej misy pohodil mu dakoľko priehrští kukurice. Pani Tereza mu uviazala do batôžka studenej pečienky, pol chleba, bľachový hrnčiček na vodu a kus syra. Do ruky vtisla dve desiatky.

O východe slnca, keď ešte všetko spalo, osedlal sivka; popriväzoval batožinu ťahancami o sedlo. Batôžtek s merindou prišiel za sedlo. Naraňajkoval sa dôkladne, aby mal pokoj do poludnia. Za rebierkami vypil dobrý pohár vína. Kto vie kedy sa mu ho dostane takého. S paní Terezou sa rozlúčil len tak, akoby šiel do súsedov.

»Ak by sa prezvedali, kde som, povedzte im, že najďalej v nedeľu budem tu.«

»A kto sa bude prezvedať?« pochybovala pani Tereza.

Petar len pohnul plecom. Vedel, že nezabudne naň doktor s písemkom, najmä keď ho nezazre dneska ani zajtra u seba žalovať sa na nohu. Ale tie veci nechcel pretriasať ešte i pri samej rozlúčke.

»Ponáhľať sa nebudem«, sveroval sa jej ešte. »Ale sa nebojte, že by zameškal vykonať, na čo som sa podobral. Nezabudol som, ako ste ma pritúlili. Nech vám Boh nadelí za lásku všetkého dobrého.«

»Maj rozum, synku!« napomínala ho pani Tereza. Prišlo jej akosi ľúto, že ide. I Petar odmäknul trochu; keď mal vysadnúť, musel sa po-

riadne vysiakať. »Dávaj si pozor, nešalej. Nemusíš letieť, i pomaly prídeš.« Nuž dávala mu najlepšie rady, ešte i keď už sedel. »Azda sa len vrátiš!«

»A akože«, prisvedčil určite. »A dobre sa mávajte!« Pustil sa sepkom Bolivarovou ulicou. Na rohu sa obzrel, videl ju predo dvermi, ako pozerá za ním. Kývnul jej rukou, v ktorej držal korbáč a pomyslel si. ‚Dobrá stvora!' Bol by si hádam ešte pomyslel dačo, ale sivko, pre zdvihnutý korbáč, vystrel chvost a začal zaberať okolo rohu.

Petar sa nanosil dosť na múloch doma, tu sa málo kedy niesol. Ale, hoc nezkúsený, začal badať, že sivko je nie pod sedlo. Dargaš si hádam myslí, že sedlo a karreta je tá istá robota. Nevedel inakšie bežať ako sepkom. Hádzal Petra sem a tam, ani vrece švábky. Bolo mu ani čoby sedel na Dargašovej talige.

Sišlo mu na um, že mal predsa čistý, teplý kútik. Nenajde ho ľahko takého v celej Patagonii. Nebol by ho opustil, nech ho nevyženie doktorovo písemko.

Bol by možno viac rozmýšľal nad domom pani Terezy, nad Puntarenou i nad kuchyňou, ktorá ho chovala v ostatné časy, ale keď mu prišlo preisť závodisko, musel sviesť veľkú, ťažkú bitku s koňskou láskou k vlasti a intravillanu Sivko celý život pôsobil v meste, od závodiska ďalej myslím nikdy nebol. Zľaknul sa, či ho nepo-

ženú hádam na samý koniec sveta. Nesladilo sa mu zkusovať svet, začal sa skrúcať sem tam, že sa obráti a v besnom cvalisku potrieli domov. Petar ho držal tuho za uzdu, remence sa natiahly ani struny. Keď ho začal pliaskať korbáčom, sivko začal švihať chvostom, potom cofkať a veru i hádzať zadkom. Bol by ho hádam vysypal na cestu, nech ho nenapomenie opätkami. Mal ťažké čižmiská, keď ho buchnul opätkom, zadunelo v ňom, sťa by ktorákoľvek brána.

Preborila sa na veľa i jeho zaťatosť, dal sa voľky-nevoľky do jedovatého behu. Trsť mäkkej patagonskej hradskej fŕkalą mu zpod kopýt.

Tak či tak, cesta sa míňala. Ale i čas sa míňal. Stretol tu i tu chlapa na koni, preletel pri ňom ani vo víchre. Iní chlapi zas jeho dohonili, pozreli, prečo sa vlečie a cválali ďalej. V také časy i sivko ako by sa bol zahanbil, posošil sa, že pocvála i on. Ale keď zmizli za kopcom, zas len sepkal ako prvej. Okolo poludnia, že si oddýchne. Hoc sa vliekol ako slymák, ustal dosť hodne. Tam ďaleko zazrel akési vozy. Umienil si, že ich dohoní, čo by čo bolo. Začal koňa duriť korbáčom.

Vozom sa priblížil veľmi chytro; zbadal, že sa nehýbu, ale stoja pri ceste, preto ich dohonil chytro. Statok sa pásol okolo cesty, chlapi sedeli pri vozoch.

Keď prišiel k ním, sivko zastal; sotva by ho bol pohnul ešte napred. Neboly to veľké patagonské karrety o dvoch kolesách, ale vozíky, dosť ľahké o vysokých kolesách a nevysokých drabinách. Kone sa práve popásaly na tráve, ktorá sotva bola zážívná. Keď sa jej dotkly, len sa tak z nej kúrilo od prachu. Vozy boly prikryté plachtami. Ťažko povedať aký tovar bol na nich.

Okolo ohniska sedeli všetko počerní chlapi najviac kučeraví a žilnatí. Obliekli sa, ako sa nosia chlapi v kampe. Široké nohavice idú po členky, kde sú stiahnuté golierikom. Niektorí majú topánky, iní zas biele španielske pančušky z plátna. Z hovoru vyrozumel, že sú ‚Turci.'

Južná Amerika nerozoberá veľmi mozaik, neláme si hlavu z akých kamienkov ho slepili. Na tablu prilepí všeobecné meno. Kto príde z Rakúska, je ‚austriaco'; kto má turecký pás, je ‚Turco'. Títo ‚Turci' pochodia so Syrie a Libana; ľud veľmi statočný a usilovný. Držia spolu, medzi druhých neidú, iba takto keď idú za kupectvom. Niektorí sú muzulmani, ale väčšina Maroniti. Ťažko poznať na prvý pohľad, kto je akého vyznania.

Obchodujú po južnej Amerike, ako kedysi naši z Dŕžavia po Rusku: roznášajú a rozvážajú tovar, ktorý dostávajú zo skladov v Buenos Ayresoch. Podajedni sa zmohli na vlastný sklep v meste.

Keď skočil so sivka, pristúpil k nim. »Pán Boh s nami!« pozdravil ich.

»I duch svätý«, zaďakovali mu.

»Či mi dovolíte odpočinúť si trochu a užiť, čo si nesiem tuto v kapse?« Prihovoril sa im veľmi zdvorile. Vie, ako sa držať medzi svetom.

»Ste pocestný ako my. Toto miesto je vaše, ako naše, i bez dovolenia.«

»Máte pravdu«, odobril Petar. »Ale by sa nesvedčilo obťažovať vás bez dovolenia.«

»Obťažovania nieto, skôr veľká česť, ak si prisadnete k nám.«

Poklonil sa im na poďakovanie. Zaputnal sivka, ktorý sa trhal ku koňom; popustil mu podbrušník, sňal mu úzdu, a kôň pobral sa zaraz ku koňom, ako jeho gazda ku ohníku i s dvojdielnou kapsou. Vystrel dlhočizné údy na pažiti a vzdychol: stŕply mu v sedle. Pažiť trochu obáda, ale i tak padne dobre hodiť sa na ňu po ťažkej ceste.

»Veru neviem, ako vám ďakovať, že ste mi dali prisadnúť k vášmu ohníku« — prihovára sa im. »Mršina, ktorú som ledva vypriadol, nechce sa pohnúť z miesta.«

»Môj veľmi pán je z ďaleka? pýta sa ho najstarší. Iste prvák.

»Z Puntareny, ako ráčite vidieť. Za Riom Secom (čítaj seko = suchý potok) sa mi stala neboda. Len toľko, že ma nedokaličilo. Môj veľmi ohnivý kôň, ani päťročný žrebec, vopchal

nohu medzi pomostiny. Videli ste možno, ako nadskakujú, ani kláňesy. Prevalil sa: môžete si myslieť, ako by bol prešiel, nech nevytiahnem nohy zo strmeňa. Neviem ako nezlomil nohu, ale ju oškúlil. Musel som ho nechať na paši a vziať túto mršinu od dobrých ľudí. Vlečie sa ako slymák, a je tvrdopyská. Necítim si ruky, čo musím ťahať za úzdu. Druhá ruka ustala ako v kopačke od korbáča.«

Krútili hlavou nad nehodou. Tak sa im vysvetlilo, že vidia takého zdvorilého pána na neúhľadnom koni, ktorý má pri tom i rôčky.

»Šišly by sa mi ostrohy«, žaluje sa. »Nie pýšiť sa s nimi a vynášať, ale ozaj z núdze, lebo si neviem rady.«

»Ostrohy sa neraz sídu«, istil i predák. »I pristanú, keď je kôň pekný a jazdec hrdý.« Ak vám ich treba, môžem vám poslúžiť. Dokonalé ostrohy, pekná robota.«

»I ostrohy máte!« zadivil sa Petar.

»Čo si len zažiadate«, potvrdil kupec a položil dlaň na srdce. »Náš dom má všetko, čo potrebujú v kampe.« Jednému kamarátovi povedal čosi v ich peknej reči. Ten odišiel, vyštveral sa na voz a vtiahol sa pod plachtu. Čosi šuchotalo i búchalo pod ňou; hádam prehadzoval balíky a kysničky. Keď sa vrátil, bol červený, ale v ruke mal ostrohy. Kolieska boli dúže; mohli s nimi krájať i fliačky. »Veľmi trváce a úhľadné«, pochválil ich kupec. »Pristaly by môjmu pánovi.«

Poprezeral si ich dobre, či sa krútia, či sú zúbky nie priostré hádam; či remenčeky vydržia a či jazyček na pracke padá na rámik. Zasadly pevne okolo päty a priľahly. »A koľko?« obrátil sa ku kupcovi.

Keď zvedel cenu, nepáčila sa mu. Ale mu vysvetlili, že v kampe sa predáva drahšie, lebo cesta stojí peňazí; i vo voze musel poprehŕňať všetko kým ich našiel. Pani Tereza mu bola dala dve desiatky na cestu, lebo ani do kampa sa vraj nepúšťať bez peňazí. Myslel si, že kupec mu nebude mať vydať, ale ten vytiahol vrecko, vstrčil doň ruku až po lakeť. Bolo všakových peňazí i papierkov i červencov. Keď odčítal, čo mu vydali, chýbalo čosi.

»To sme strhli komissie«, vysvetlil mu kupec. »Vidíte, nie je ľahko nosiť drobné po kampe: môžu vás obkradnúť. Všakových vtákov sa najde.«

»Máte pravdu«, odobril mu. »Sísť mi prvej na um, mohol som vám vystanoviť ček na ‚Banco Anglo-Sudamericano Limitado.'

»Dobrá banka. I my s ňou pracujeme«, uznáva kupec. »Ale ček by sme prijali len na podpis majiteľa daktorého podniku tu v okolí. K vôli istote a lepšej administrácii. Taký máme rozkaz.«

»Dobrý rozkaz a osožný. Ček ľahko napíše ktokoľvek, hoc priam i nemá vkladu na banke.

»I to sa stáva, i to«, potvrdil kupec. »Ček je v poriadku, ale visí v povetrí.«

»Ja mám čosi na banke« — sveril sa mu Petar. »Nie mnoho, ale dosť pre menšie trovy. Ale hľadať podpisy po podnikoch, by sa okúňal. Naštrbilo by mi úver u majiteľov podnikov: i ja chcem mať ich celú dôveru. Kto kupčí na veľko, narába s väčšími sumami, nemôže sa zaobísť bez veľkej dôvery.«

»S lichvou, alebo ovcami?« vyzvedá sa kupec.

»Ako sa trafí.«

Kupec pokyvuje hlavou, pozerá naň temer zbožne. Všakových vídať v kampe, ale netrafí sa každý deň sedieť pri tom ohnisku s veľkým kupcom.

»Veľmi pekne. Cestujete skromne. Nik by vo vás nehľadal, čo ste.«

Petar sa usmial a opravil ho. Nekupuje pre seba, ale frigorifiku ‚Puerto Bueno.'

»Dobrá komisia?« usmieva sa mu o mnoho dôvernejšie. »Ale odpusťte, ak vám je odpoveď ťažká.«

»A prečo?« pohnul plecom ľahostajne. »Komisia obstojná. Ako všade! Šiling od menšieho kusa, od lichvy v pomere na váhu. K tomu prídu cestovné trovy, diurná, gratifikácie a iné drobnosti. Stáleho platu je tiež čosi, ale málo.«

»Fu!« podvihol kupec ruky do hora. »Nasbiera sa hodná kôpka. Frigorifik spotrebuje okolo dvesto tisíc menších kusov.«

»Tak na okolo; skôr viac, ako menej.« Naťahuje si bruslek, aby mu pokryl brucho, v ktorom miznú toľké peniaze.

»Stotisíc šilingov je päťtisíc funtov. Veľkomožný pán, to je už zárobček! Nieto sháňať šestáky a ešte sa potĺkať po kampe za nimi.«

Veľkomožný priekupec na statok zaobe- doval si skromne z dvojdielnej kapsy chleba a pečienky. Ponúknul i nových priateľov. Ale mu zaďakovali, možno im zakazuje i zákon vložiť do úst nečisté jedlá. Za to počastovali jeho veľmi dobrou čiernou kávou.

»Prijali ste ma priateľsky, častovali a obveselili mi srdce. Nezabudnem, že sme pili z tej istej findže.«

»Ani my, že ste lámali chlieb s nami a pili z našej nádoby. Tak robili i naši mocní mužovia, keď sa vybrali zkusovať svet, ako meria právo a spravedlivosť.«

Neocenil celý význam toho čo mu povedali, ale vycítil, že ho vynášajú hádam i nad zásluhy. Frigorifik vystúpil iba akousi náhodou pred ich ohník. Vzal si ho ako za okrasu do cesty, hoc vie, že neodženie mu doktora ani jeho písemko.

Spoločnosť sa začala poberať. Kupci zapriahli po tri kone do voza, ostatné priviazali o drabiny. Posadali do vozov a zmizli kdesi pod plachtou. Kolesá vyspevovaly piskľavú pieseň, lebo ju neumlčali kolomažou. Mocný priekupec

išiel za vozmi na sivkovi o mnoho pokojnejšie ako ráno. Sivko je rád, že je v kamarátstve, a to nie všakových koní pod sedlo, ktoré cválajú pre kadeakú pletku, ale ozajstných pod chomút, ktoré bežia sepkom.

Rozhovorov už nebolo; kolesá vyspevovaly, že bolo veru čo počúvať. Spoločníci čupeli kdesi pod plachtami. Sotva by počuli, čo im hovorí. Pred večerom prišlo sa im ľúčiť. Kupci sa dali cestou na bok, ktorá sa rozvetvuje vidiekom až hen po veľké vrchy, strán hlavnej premávky. Trúfajú si urobiť dobré obchody po podnikoch pánu Bohu za chrbtom. Rio Colorado leží na hlavnej ceste, kadiaľ sa valí hlavná premávka celého kraja.

V.

Keď vozy poodišly na dobré strelenie, veľký zákupník patagonských stád premenil sa zasa na nepatrného pocestného. Nebol ako druhí pocestní. Chlapi, ktorí idú do kampa, nepožičiavajú si kone zpod chomúta od Dargaša, ale cválajú na svojich. Sivko poťahoval ho celou silou za vozmi. Nemať ostrohy a nepoštekliť ho trochu po bokoch, sotva by si bol poradil s ním. Vliekol sa ako tak, veľmi pomaly; na šťastie, keď sa slnce hodne nachýlilo, ukázaly sa popoľavé domy iste väčšieho podniku, ktorý mu padol do cesty.

Sivko ich tiež zaňuchal, začal zaberať úprimne, že cesty predsa ubúdalo.

Bolo po večeri, keď vtiahol na dvor podniku. Robotníctvo ešte neľahlo, vysedávalo pred domami, fajčilo a popíjalo ‚mate', čaj pospolitosti v južnej Amerike. Iní si krátili čas pri gitarách. I kuchár ju nosil sebou kdekoľvek sa obrátil, i druhí dvaja robotníci drnkali dosť dobre

Musel prejsť ku prejmičke pre koňstvo pred očima celého shromaždenia. Pocítil, že málokedy v živote vystupoval skromnejšie. Okúňal sa, že sa musí ukazovať na takom koni a s poplátaným sedlom. Ledva čakal skočiť s neho a predstaviť sa na vlastných nohách.

Podajedni sa uškierali i keď sišiel s koňa. Pri každom kroku štrngaly ostrohy. Kolieska boly hádam namastené, krútia sa a cvendžia ani hrkálky na koňoch v zimnom čase. Uškierali sa, lebo ostrohy berú na ohnivé kone alebo aspoň len šialené. Ešte keby bol kôň ku veľkým robotám okolo lichvy: ale toto kôň, ktorý ide krotko za gazdom so svesenou hlavou. Neušly im hrčovité opuchliny po kolenách; znak, že už nepoharcuje dlho na patagonských cestách.

Petar sa obrátil k domu pána správcu, oznámiť sa ako hosť, pýtať nocľah sebe a pašu pre koňa. Čo by boli povedali priatelia zo Syrie, nech ho zazrú, veľkokupca, stáť pred pánom správcom s čiapkou v ruke!

»Kedy ste sa pohli z Puntareny?«

»Okolo poludnia.« Padlo mu ťažko priznať sa, že je od svitania v ceste a nezašiel ďalej ako sem.

»Kde ste dohonili naše karrety?«

»Karrety?« diví sa Petar. »Aké karrety by to boly?«

»Naše. Majú doviezť kúpeľ a druhý tovar«, vysvetľuje pán správca. »Maly sa pohnúť dneska ráno: neviem, či sa pohly. Kúpele nám vy-

šly; nemáme iba na zajtra. Ak sú v ceste, poslal by proti ním kargerov.« (kone pod ťarchu).

‚Vždy som ti staväl na srdce hovoriť pravdu. Kto pravdu hovorí, Boha chváli. Čert ti posvietil sohýňať.' To hrešil Petar sám seba. prichodilo popraviť, čo vykrívil: povedať niečo poriadneho.

»Z mesta som sa vybral vlastne o slnca východe. Hádam o tretej, ak nie prvej. Ale som sa nedal cestou, lebo som musel ísť na diel, ktorý mám s pánom Andrijom Gojčevićom vo vrchoch. Mal som čosi rozkázať chlapom, ktorí stínajú horu. Bolo zavčasu, keď som k nim prišiel; koňa som pustil na pašu. Ale putko sa mu sošmyklo akosi, takže mi utiekol i so sedlom. Voľky-nevoľky musel som si požičať koňa. Ledva som sa dokýval na podnik. Zpod vrchov som sa hodil kampom: na hradskú som sa spustil za Studenou Lagunou. Nechcel by istiť, či medzi Studenou Lagunou a Puntarenou budú karrety alebo nie: ale od Studenej Laguny na túto stranu ich nebolo.«

Pán správca nezmudrel z jeho vývodov. Karrety, ak sa i pohly dnes ráno, nemohly dôjsť ku Studenej Lagune, tobôž ju prejsť.

»To je už iná vec« — zamyslel sa pán správca: »Tak ste ich nemohli dohoniť. Prejdite do kuchyne. Tu sme už po večeri« — doložil ako na ospravedlnenie.

Petar ako opatrný gazda šiel ku prejmičke obriadiť najprv koňa. Zduril ho, ako podriem-

kával s opustenou hlavou. Začal mu snímať sedlo.

Jeden chlap sedel dosiaľ na kysničke pred kuchyňou, priblížil sa k nemu. »A je krotký?« Začal sa prezvedať veľmi starostlive. Rozkročil sa, složil ruky a či skôr ramená nad bruchom, lebo ho mal dosť okrúhle. »Nebude mať muchy?«

»Čoby mal!« odvrknul Petar trochu nezdvorile. Chcel by sa sprostiť zvedavca, alebo skôr posmešníka. Slová boly vážné, ale nezodpovedaly skutočnosti. Kôň, ktorého ťažko ovládať, alebo s muchami musí byť mladý. Neobzieral sa oň, obracal sa odviesť sivka čím skôr do potrera (na pašu).

Pristúpil druhý chlap, s dlhou čiernou šticou, že padala skoro na oči. Za pásom na ľadviech má nôž, rukoväť mu trčí až kdesi medzi samé lopatky.

»Pekná parypa!« pochválil sivka. »Ale ste hnali dokonale! I ostrohou má rany.« A začal ho naúčať. »Mladého koňa nepatrí sa kaziť ostrohami. Dostane vrtochy. A ľaľa«, ukázal na odreniny po bokoch od pobočkov. »Vy ho priahate!«

Petrovi bolo zle. Bol by mu povedal slovo, čo ho má potvárať, že sa nosí na koni z karrety. Ale nechce robiť divy, príchodzí, v cudzom dome.

Druhý doložil: »Neborák sivko: zle ho častujete. Ako môže dvom pánom slúžiť? Škoda priahať koňa takej dobrej krvi!«

»Ach nie«, odporuje mu druhý. »Musí byť dobrý na trot. Pod sedlo bude tvrdý.« ‚Tvrdý' značí, že hádže a nemá pružnosti v nohách. Staré kone, keď prídu o pružnosť, začnú sepkať.

Petar posnímal riad a vedie koňa za ohlávku, a kôň sa vlečie nemotorne, sťa by drngal nohami. Jeden z chlapov podskočil; zdvihol ruky a zafučal tuho. Mladý kôň by sa bol zdúril a vyskočil. Sivko vedel, že sú to prázdné strachy; ani ich nebral hore.

»Nie je durný!« chváli ho druhý.

Petar sa vrátil o chvíľu s prázdnou ohlávkou. Sberal sedlo a ostatný riad popratať do kôlne. Ten s nožom priskočil, vzal válok s pokrývkou a dvojdielnu kapsu.

»Len sa složte, kamarát!« ukázal mu na kôlňu. Boly v nej hŕbky zo sedla a ostatného riadu. Petar urobil tiež hŕbku zo svojich vecí. Chcel vziať batožinu od úslužného chlapa, ale ten mu ju nedal a zaviedol ho k domu robotníkov. Postele boly popri stene jedna nad druhou, sťa lastovičie hniezda. Na jednu z prázdnych, ktorá mala iba ovčie kože miesto slamníka, položil mu kapsu, válok i s batôžkom. »Tu vám bude dobre: a toto je moja«, ukázal na posteľ pri nej, s guanakovou pokrývkou.

Keď nemal sivka pri sebe, bolo mu hneď lepšie. Vrátila sa mu veselosť a sdielnosť. V ka-

marátovi nebolo badať, že by sa mu chcel vysmievať, alebo priam zadierať doň. Vodil ho a obsluhoval ako statoční gauči pocestných v kampe.

»Ďakujem za priateľstvo«, odpovedá mu Petar. »Bože daj, aby vám mohol odplatiť storáz toľko na to miesto.«

»Nemáte za čo«, odhŕňa sa chlap. »Je povinnosť poslúžiť pocestným. A nad povinnosť je radosť preukázať úctu ľuďom, ktorých si vážime.«

»Ďakujem za toľkú úctu. Musím spomenúť, že úcta a vážnosť je i s mojej strany.«

»Tak sme neostali nič dlžni jeden druhému«, zasmial sa nový priateľ. »Nebudem vás zabávať. Po toľkej ceste síde sa vám posilniť. Ak dovolíte, odvediem vás do kuchyne.«

Bol rád, že sa prestali poklonkovať jeden druhému a ešte radšej, keď mu kuchár predložil dobrú zamrvänku zo sekanej baraniny, krátkych makaronov, zemiakov a všakovej zeleniny.

»Prepáčte, polievkou vám nemôžem slúžiť. Keby ste boli len pred polhodinou prišly.«

Petar mu prepáčil vďačne, chutila mu zamrvianka, lebo ho bolo vysepkalo od rána. Za zamrviankou prišly i rebierka. Očistil ich dokonale z mäsa. Ostaly samé biele kosti.

Bol by rád ostať sám; poklonkovania a zdvorilosti bolo mu dosť. Ale priatelia iba čakali, kým sa odbaví čo z väčšieho. Keď sedel pri

hodnej šialke čiernej kávy, dokončiť krátku ale podarenú večeru, prikradli sa k nemu: čo tam slýchať v meste, čo videl cestou a o takých večiach.

»Mesto je smutné, ako vždy o tomto čase«, začal im rozprávať. »Šťastný, kto sa môže vyslobodiť z neho a uchýliť sa v kampe. Raz dusno; keď nie dusno, nuž vietor, že všetko vysúša. Tu máte pokoj a zdravý počestný život.« Sklonil hlavu a pokračoval smutne. »Ale čože, keď nemôžeme všetci ísť do kampa. Podajedni sa musíme i tam vädiť, najmä ak máme veľké záujmy v meste. Ja priam vyťahujem drevo na zimu na mojej parceli. Obchod sa vypláca, ale i starosti hodne! Minulej noci mi utiekol kôň pod sedlom. Vidíte, na akom som sa musel vybrať. Moji chlapci mi ho požičali. Čo som sa natrápil s ním. On ustal, ale i ja sa ledva kývam. Neviem, ako si poradiť zajtra. Mám pekný kus cesty.«

»A kde by to bolo?« vyzvedajú sa. Počali naň pozerať s úctou. Nie je hocikto, ale závažná osobnosť, majiteľ parcelí pri meste, nie blázon! Hádam drevokupec.

»Na Rio Colorado. Mám sa poradiť s priateľom o spoločných dôležitých záujmoch.« Vypučil prsia, vytiahol hrdlo a vyutieral fúzy, že sa rozježily na všetky strany. Pozerá na jedného i druhého odhodlane a povedome. Istota a vážnosť vo vystupovaní, narážka na obchody

a dôležité záujmy, hoc ich neoznačil bližšie, hodily celkom o zem ich výsmešky.

‚Nehodno prenáhlene súdiť a pozerať na vonkajšok' — vytýkal si ten, ktorý ho bol vysmieval. ‚Túla sa kadeako, koňa má na posmech a peňazí bude mať ako pliev.'

»Keby len vedel, ako sa doštverať zajtra na Rio Colorado! Všetko sa bojím, že sa opozdím. Ak nedôjdem do zajtra večera, zajde ma škoda, že ju nezabudnem ľahko. V obchode čas je peniaz: na ňom visí zdar alebo citeľná ztrata.«

»Hej veru. Kôň je ustatý, nenaučený pod sedlo.«

»A kto vie?« ozval sa ten so šticou, s veľkým nožom za chrbtom. »Mali by sa nadariť Ramon a compaňia.«

Ramon bol tu všade známy. Bol vychýrený hnať statok po kampe.

»Ženie kobyly na Rio Colorado z Laguny Morales.« Pán Flank ich kúpil, že popraví konc, hoc mal už plemä veľmi pekné.

Petar sa zaradoval. Ak prídu, svezie sa s nimi do Ria Colorada. Sivko sa tiež preukáže pri toľkej spoločnosti. Iba želel, že nezvedel prvej o Ramonovi. Nebol by rozprával toľko o dôležitých záujmoch a podujatiach v puntarenských horách. Ak príde chýr o nich na Rio Colorado, ešte dopočuje Krešimír niečo. Krešimír sa upriamil na pravdu, hoc oči kole. Nehľadí na oči, len poď s ňou na námestie.

Nespal najlepšie, bárs bol ustatý. V noci sa strhol dakoľkoráz. Počúval či nedupocú kobyly kdesi v korrali. Keď sa rozbrieždilo vykukol, či prišly, ale nevidieť ani srsti. Doviedol i sivka a uviazal o prejmičku, že ho osedlá, keď odídu chlapy do pajty. Vytratí sa azda, ukradomky, aby nepozerali naň a nerobili poznámky.

Osedlal ho po raňajkách, a že vysadne naň, keď sa rozľahol mocný dupot. Z kúdola sa vynoril kŕdel koní a či kobýl a za ním dvaja chlapi na koni.

Ramon skočil s koňa. Pod sedlom nosí koberce a pokrývky: sedenie vo dne, postlanie v noci. Na sedle má i válok s guanakovou pokrývkou i dvojdielnu kapsu s merindou a hádam i čistými hábami. Visí mu tam i lac, svinutý do venca. Jeho kôň, vysoký o tenkých nohách nosí hlavu hrdo, hriva mu povieva ako cváľa. Ramon s prehodeným punčom cez plece sedí v sedle ovešanom toľkými riadikmi, ani dáky veľmož. Keď sa shodil na zem, kráča nemotorne, kníše sa v páse, nohy mu idú hodne do venca.

Vošiel i so spoločníkom do kuchyne. Kuchár začal pripravovať raňajky. Prenocovali v caňadóne pod horicou, ohlásili sa len pozdraviť priateľov. Predstavil sa im Petar a pýtal sa či by ho nevzali sebou na Rio Colorado.

Ramon sa zasmial na jeho prosbu; biele zuby mu zasvietily. »Cesta je pre všetkých. Keď

máme pri sebe priateľa, máme o pomoc viac, cesta sa míňa lepšie.«

Po raňajkách šiel do pajty na chvíľku. Postál, popozeral ako strižú, ale o nedlho zakýval korbáčom. »Dobre sa majte, chlapci, do videnia!«

Popriťahovali koňom pásy a ramenie. Petar zaďakoval za pohostenie pánu správcovi, ktorý dozeral v pajte. Ten mu iba kývnul hlavou a znovu naháňa ovce do cárkov. Nemá sa kedy zapodievať pletkami, keď je žatva, hoc bez kosy a kosáka: patagonská, ale hádam bohatšia od žatvy v pšeničných krajoch.

Petar zabral miesto tretieho pri kŕdli. Sivko sa mal k svetu, zaberal veselo za kŕdlom.

O poludní prišli na lúčinu, do veľkej trávy. Popustili koňom remence, vyňali im zubadlá, iba čo ich zaputnali. Kobyly sa popásly, chlapi si upiekli pečienku na kolíkoch.

Bolo pred večerom, keď dotrielili na Rio Colorado.

Prialo mu dosiaľ šťastie. Prišiel, sám nevie ako: ale sa zmiatol, keď mu oznámili, že Krešimíra nieto tu dolu. »Po strihu šiel na robotu do Mokrého caňadóna. Prekladá čiaru úbočou, aby nešla cez močiar.«

Spytoval sa, kde je caňadón. Ťažko ísť ďalej, keď myslel, že je už na mieste. Musel znovu vysadnúť na koňa a ísť za chlapom, ktorého poslal s ním kuchár. Vyviedol ho na vrštek, ukázal mu tam ďaleko dolinu.

»Dajte sa len do rovna. Veď ich tam najdete o pár minút.«

Pustil sa poľom. Minúty boly inakšie, ako tie, ktoré merajú v meste. Prešla i hodinka, kým zazrel akési popoľavé domy. O dobrej polhodiny dociepkal k ním.

Popoľavé domy boly šiatre, pri nich horel ohník. Začalo mrkať, chlapi ležali; jeden z nich kľačal a či sedel na pätách, obracal čosi na pekáči. Krešimír ležal medzi nimi v obdratých šatách, s vysúkanými rukávmi.

»Kde si sa tu vzal?« zadivil sa, keď sa prikýval k nim. »Vari mátaš tuná! Veď si vraj umrel!«

Petar priviazal sivka a kríval k nim. »Veru som sa nenazdal, že ťa uvidím ešte. Nebolo mi najlepšie: len toľko, že duša nevypadla zo mňa. Ale ani Rio Colorado je nie blízko: a ešte do Mokrého caňadóna, strela mu v pečeni!«

»Čo si berieš koňa z karrety?« pohanil ho.

»Ale mám koní, myslíš, v ohradách, ako Spoločnosť Puerto Bueno? Bol som rád, že ma Dargaš zratoval. Vychválil ho, oplan; vraj letí, ani hviezda. Najlepší kôň v Magallanesi! Mal ma za blázna, paskudník. Doriadilo ma: vidíš oškúlil ma. Narobil bifteky; ani sedieť, ani kročiť...« Kuľhal ozaj tuho, horšie ako v Puntarene. A predsa na podniku chodil ešte dobre: div, že prechádzka z podniku do Mokrého caňadóna mohla ho dokaličiť toľme.

Krešimír sa zamračil. Ešte obľahne tuná: čo si počne s ním? Počul o jeho chorobe od brata, i prvej prišly o ňom zlé chýry. Choroba z Puntareny do Ria Colorada narástla: bolo počuť, že sa nevylíže.

Petar mu najprv rozprával o nej. Vynášal pani Terezu, ešte i nebohého pána Martina. Keď prišiel rad na špitál, podstrčil pána Andriju. »Dva razy ma chcel vyhnať, dva razy ma oslobodila. Keby nie ona, myslíš, že by bol teraz v Mokrom caňadóne?«

Krešimíra prejalo jeho nešťastie. Dal mu ruku a riekol: »Nuž dobre, keď ťa opatrili. Teší ma, že ti dali moju posteľ. Azda ti je nie celkom zle?« spytoval sa starostlive.

»Neboj sa: nie mi nič, iba čo ma oškúlilo. Ten diabol Dargašov ma vysepkal. Nežičím Andrijovi, čo som vystál.« Sivko si už driemal pri kolíku, keď padala naň najväčšia hana.

Keď si mal Petar sadnúť k ohňu, krútil sa dlho a stenal, kým sa nesvalil k ním, ani kľát. Začal si pochvalovať, že mu je už ako v páperí. Vyrozprával Krešimírovi počo prišiel.

Krešimír sklonil hlavu, slova nepovedal. Keď zamĺkli a Petar mu pozrel do tváre, tam bola na čele hlboká brázda. Ale nie na dlho, vyhladila sa zasa a Petar sa divil, ako sa kamarát premenil. Hoc ohorená, poznať, že sa mu tvár zapálila, oči žiaria a usmievajú sa.

»Prichádza iste?« pochyboval ešte.

»Veď vidíš: vykýval som sa, lebo ide.«

»Len či bude ona!«

»A ktorá by bola? Telegram je tu: ak zlyhal, ja mu pomáham. Videl som ho na moje oči.«

Postlali mu pod šiatrom na suchú trávu. Sám Krešimír mu urobil miestko. Zakrútil sa do guanakovej pokrývky. Jej mäkká srsť hreje a ľahodí ani mäkké páperie. Spal ani v oleji, ustatý z cesty.

Krešimír hľadel ukazovať vrásky a starosti, lebo ho odvolávajú od roboty: ale tam dnu zotvárały sa dvere a obloky. Vhrnula sa doň veľká radosť. Bol si umienil vtedy zabudnúť celkom na obrázok, vytrieť ho z pamäti. Šiel sa pasovať na Rio Colorado s baranmi. Keď ich držal mocne pod kolenom, že sa nemohly hnúť, míval si, že v nich ukrotil horúcu túžbu, ktorá mu nedala pokoja. Myslel, že ju už má v moci, že ju poviazal, keď zrazu prikvitne Andrija, rozviazať ju a rozjatriť ešte väčšmi. Od tých čias oslabnul, nevládze sa pasovať viac. I myseľ sa zbúrila, neslúcha! Letí ponad šíre patagonské polia ta kdesi na samý oceán, vyzerať loď, kde je usmievavá tvár, jasné veselé oči...

Čo ide byť s ním? Vari zabudnúť na všetko a povoľkať šialeným túžbam? V také časy sa zjaví žena v červenkavom živôtku, s dlhými, bielymi rukávcami. Zasa je na povlači pod košatým orechom. Slnce hádže na ňu čipkované

krásy pomedzi listie, sťa by sa jej chcelo zaliečať. Ale sa nedá učankať. Pozerá veľmi vážne zpod menistej šatky do veľkého dvora. Jej pozor cieľa naň rovno, nechce sa odtrhnúť od neho, dáva mu výstrahu...

‚Ach, krstná mať, krstná mať: nepozerajte tak prísne!' prosieva ju. ‚Či som ja vina, že sa túžba nedá ututľať?'

Na svitaní skočil, chytil sa do roboty: začal vymeriavať, kadiaľ pôjde čiara na pred, sádzať kolky do zeme, kde prídu stĺpiky.

Petar si zaraňajkoval s nimi: bol čaj, miesto chleba pagáčiky, vyprážané na loji. Dosť ťažký chlieb, nie len preto, že ho ťažko zarobiť, ale i jesť ho ťažko so dňa na deň; najmä ak je žalúdok rozmaznaný.

Krešimír im oznámil, že musí ísť do Puntareny: poshováral sa s nimi, čo budú robiť, kým príde. Až do večera sádzal kolky.

Pred večerom sa spýtal Petra, ako sa má.

Petar celý deň polihoval, krivkal sem a tam, z dlhej chvíle i vykopal dve, tri jamky pod stĺpik, ale pri tom strúhal ubolenú tvár. Vyjavil mu, že veru by si netrúfal premerať tú istú cestu i nazad. Ani by hádam neobsedel v sedle. Že by mu predsa len najlepšie vypadlo ostať tuná. Mohol by im pomáhať.

Krešimír veľmi zvážnel a poučil ho trochu. »Vieš, Petar, život u nás je dosť neveselý. Nemáš biliardu, ani gúľ. Kamaráti tuto ani nehrajú

karty. Na mrkaní idú spať, na svitaní vstávajú a zas idú kopať do noci. Nechválim sa, Petar, ale pozri mi ruky.«

Nuž áno, mal dlane vyrobené, koža je hrubá, na stavcoch prstov budú hádam i mozole.

»Moji kamaráti ich tiež nemajú mäkšie« — dodal mu, ako na výstrahu.

»Budem ich i ja mať také, ak ma vezmete, Kreše!« zvolal s veľkým oduševnením.

»Máš odreniny!« napomenul mu.

»Viem i ja popľuť dlane«, odpovedal vážne, akosi urazený. »Nie som obozretný ako ty, Kreše: ale keď sa chytím roboty, neuskočím. Zkús ma, ak chceš.«

Krešimír sa zahanbil, že ho znevažoval a trochu vysmieval jeho dobré predsavzatia. Ale vziať ho do roboty nemôže, keď je nie ani gazdom ani správcom pri robote, ale iba spoločník, ako ktorýkoľvek z nich. »Mňa iba poslali podpísať kontrakt za seba. Ak ťa príjmu medzi seba, ja ťa veru neodoženiem . . .«

Keď im rozpovedal pri večeri, že by sa Petar zverboval medzi nich, neprotivili sa. Videli, že je mocný chlap i páčilo sa im, keď kopal, že robí s chuťou.

»Budete aspoň mať o robotníka viac, keď ja musím vystať« — vysvetľoval im. »Ale i ja sa poponáhľam: do tých čias ukazujú kolky, kadiaľ pôjde čiara. A sami viete najlepšie, čoho sa držať. Robíme svoju robotu, nie sme nájomní. Čím lepšie sa pousilujeme, prvej skončíme.«

Na svitaní batožinu naložil na Petrovho koňa: kapsu i pokrývku, že ho odvedie do Puntareny a oddá Dargašovi.

»Pozdrav všetkých, najväčšmi gazdinu« — rozkazoval mu Petar, pomáhajúc mu okolo sivka. »Povedz jej, že som ostal u vás, lebo ma kôň doriadil.«

Odľahlo mu, keď sa Krešimír ztratil za kopcom. Nemá sa už čo báť doktora ani písemka. Nik ho tu nenajde. Pampa ho skryla v Mokrom cañadóne pred protivnostiami.

VI.

Krešimír prišiel na tretí deň pred poludním do Puntareny.

Bol sa úfal prísť do večera, za jeden deň, ako obyčajne: ale mu nevystačil dlhý letný deň prejsť, čo indy prebehol i v zime. Mal na hrdle ťažadlo, Petrovho sivka. Šiel ako v karrete, na lepšiu chôdzu sa nedal nahnať ani korbáčom, ani dobrým príkladom. Musel ho jednostaj zavracať, aby sa neobzrel po pani matkách.

Keď zadupotaly kone pred domom, pani Tereza vybehla pred bránu. Včera a dnes je veľmi čujná na buchot a hrmot z ulice.

Z prvoti i naň pôsobilo žiaľne, videl ju v pokore. I prvej nosila tmavé šaty, ale teraz nie len že bola v čiernom, ale i na mysli badať, že sa prestrel čierny závoj na ňu.

»Tak sme tu, pani gazdina«, riekol, keď jej podal ruku. »Bol by i vtedy prišiel, ale som sa dozvedel po samom pohrebe.«

Zalialy ju slzy. »Ani ja som sa nenazdala, že sa rozlúčime tak z nezrady. I teraz mi neraz

príde, že len vyšiel na čas z domu a mal by sa vrátiť.«

»Hej, nik sa nenazdal, hádam ani on sám«, prisviedča jej Krešimír snímajúc sedlo s koňa. »Tomuto len popustím popruhy.« Obrátil sa k sivkovi. Prehovoril to už obyčajným hlasom. Nechcelo sa mu jatriť ranu gazdinej.

»Priviazať ho pod kôlňu. Vid si ho odvedie na poludnie«, radila mu.

Odviazal kapsu a iné veci a zaniesol do izby. Bol by mohol všetko doniesť i na svojom koni.

Zas sa cítil, ako doma, hoc je v Amerike, keď sa obzrel v izbe. Po dvore sú mostíky z latiek na mieste; v izbe našiel zas poriadok a čistotu ako vždy.

»Predsa som len tu doma!« kochal sa v svojom pokojnom kútiku. Čosi teplého sa mu rozlialo v prsiach.

Vo veľkej miestnosti padly mu do očú premeny. Biliarda a stolíkov nieto, ztratily sa i ostatky obchodu. Iba v širokom obloku ostaly metly na kríž, i veniec žltých gulí, ktoré predstavujú citrony.

»Predala som všetko, biliard i police« — oznamovala mu. »Vo fľašiach i tak bolo už málo; múka a strova sa tiež minula. Boli sme vyšli z tovaru.« Myslela, že utrží viac. Čo dostala za biliard a police drží na porúdzi. Corinde vraj sa podobral platiť pán Andrija: ona by nestačila. Nedbala by zaplatiť pánu Simonovi: ale z čoho? Nieto zkadiaľ utrhnúť, ani nevie koľ-

ko ostalo dlhu. Pán Simon vraj nechce vyjaviť, pán Kuzma sa vyhovára, že nevie. »Všetko sa bojím, že je moc: nepriplatilo sa nič.« S plačom mu vyrozprávala, ako si ťažkal pán Martin pre dvanásť stovák, ktoré si zadržal pán Andrija. »Z nich mu bola i smrť« — žalovala sa. »Všade ich shľadával, ale ich nemohol sohnať...«

Krešimír bol plával na Rie Colorade vo vysokých, čistých priestoroch citu: len čo nakukol do mesta, už fŕka naň kalužina mrzkosti a pažravosti. Žaloby gazdinej strhly ho z výšavy zas do temných nížin a priehlbní. V nich vidí brata sbierať po smradľavých kútoch pľuhavé handry nečistej mamony. Bije a degví slabých, zbíja ich o málo nevelia, čo ešte majú: berie im ešte i dobré meno a čistotu úsilia. Videl utrápeného gazdu, ako prišiel k nemu do kôlne, viac mrtvý ako živý hľadať peniaze, aby bolo na splátku, zastrieť trochu hanbu a nestatočnosť. Ale prišiel brat a ozbíjal ho o ne. Neštítil sa, sotiť nešťastníka do hanby a potupy a hádam pripraviť i o život pre svoju pažravosť. Ten istý brat zavolal si teraz jeho do mesta, aby mu zabezpečil voňavý kvietok z domu a držal mu ho na pohotove, kým v Ohnivej Zemi nakrmí zas svoju lakomosť...

Bolo by sa mu tu hnusilo, ale vidí ženičku v čiernom. Nežaluje sa, že prišla o všetko, iba ťažko nesie, že nemôže platiť dlhy, ba ani nemôže sa dozvedieť, koľko vynášajú. Nie je pek-

ná, ale jej duša je pekná. Krešimír ju teší, že ich nebude moc, keď ich nevystíhajú.

Nedala sa utíšiť, krútila hlavou. »Viem, že ich je moc, viem« — istila. Na tvári mala zas zánovitosť, ako vždy, keď sa v srdci ozýva žiaľ. »Pánu Simonovi neveriť!« sverila sa mu. »Kto vie, čo smýšľa!« Vyjavila mu, ako jej zlyhal vtedy pred bankou, že mu Gojčević dal dvanásť stovák.

Díval sa na ňu, ako sa zhrýza pre dlhy, ktoré hádam ani nechcú pýtať od nej. Vo veľkej chudobe a biede, slabá žena si naloží ešte ráročhatú batožinu, prísnu statočnosť, hoc s ňou sa ťažko hnúť vo veľkom stisku na ulici života, lebo zadiera do všetkého a zavadzia všade. Tak jeleň si naložil okrasu na hlavu, pre ktorú sa nemôže prebiť húšťavou, keď je zle.

Ale nemohol pochopiť pána Katovića. Čo smýšľa ozaj? Či je nedbajstvo uňho, či veľká dobrota? Pán Ipolito mu predsa sveril, že nebohý gazda bol medzi veľkými dlžníkmi a neplatil. Ak je dobrota: na čo pokrýva pažravosť bratovu? Či by ho nemal skôr popreháňať?

Preobliekol sa do lepších sivých šiat: nemal ich dávno na sebe. Keď sa vrátil do veľkej izby našiel v nej už priateľov. Padol do akejsi mláky, brodil sa v blate, keď vkročil do mesta; ale ho ovieva čímsi milým, domácim medzi priateľmi. Sohrieva ho, že patrí medzi nich, ktorí predsa tvoria okolo neho kúsok domu...

»Koňa máš v kôlni« — oznámil Vidovi. »Petra dokaličil a ja som sa oneskoril skoro o celý deň preňho.«

»Či tak?« zadivil sa Dargaš. »Mne beží ako hviezda. Tebe je už nie dosť ani hviezda! Alebo neviete poháňať.«

Po obede ostal sám s Nikolom. I on spomenul smrť pána Martina. Oči mu blúdily po izbe. »Tak ostávame tuná, ktorých privábilo zlato. Ostarievame a zaviazli sme na dobre. Tak nám treba: mali sme sa poponáhľať, boli by sme sa vrátili kým sme boli mladší. Ale naši mladí« — stíšil trochu hlas — »ponáhľajú sa predsa len priveľmi. Či si videl nášho Andriju, ako obriadil gazdu? Vyjedol ho, Kreše, vyjedol...«

Indy by ho bol bránil; teraz mlčal smutne a pozeral do zeme. Bolo mu ťažko, spoločnosť Nikolu a jeho rozhorčenosť zaľahla naň ako mora. Odľahlo mu, keď vošla k nim pani Tereza s akýmsi listom. »Pozrite, čo stojí v ňom. Zavčerom mi ho doniesol Olegario.

Bol účet od doktora na pekné peniaze. Neudával začo, ani ako, iba hlásal okrúhle: »Za preukázané služby...«

»Preukázané služby!« Nahnevala sa. »Vždy sme mu platievali, za každé ustávanie. Iba ak zaostalo, čo bol pred smrťou okolo neho.«

»Nezostalo!« odpovedal Nikola. On sám bol vraj s tajomníkom podporovacieho spolku uňho a ostatných doktorov platiť za ustávanie

pri nebohom. »U podporujúcich spolkov budú i potvrdzenky, môžeme mu ich preukázať.«

Krešimír sa predsa sobral k nemu, aspoň sa prezvedieť, čo vlastne chce od vdovy. Pripojil sa mu i Nikola ako svedok, že mu zaplatili jeho pohľadávky.

Zadivili sa, keď im lekár vysvetlil, že sa účet nevzťahuje na chorobu gazdu, ale na mladíka, ktorý sa volá Pedro či Pablo akýsi -vić, alebo -fić. Liečil ho dlhší čas na hospode u nebohého pána Kesicu. Volala ho k nemu sama pani, preto poslal účet jej. Chorý sa uňho neukázal hádam týždeň, kdežto predtým chodieval každý deň, hoc mu rana dávno zacelela pre akýsi bôl v nohe. Na šťastie ho už iste nebolí, keď prestal chodiť: ale zabudol prísť zaplatiť účet.

»Druhých závislostí neostalo? opýtal sa Krešimír.

»Nebohý pán Kesica platieval riadne, keď pochorieval. Bol velmi pečlivý o to. Čo bolo v ostatnej chorobe za návštevy a spoločné porady, zaplatily spolky hneď po pohrebe.«

Krešimír vyplatil účet a dal si ho potvrdiť.

»Odslúžil sa im, že ho pritúlili darebáka!« hromžil Nikola, keď sišli na ulicu. »Ešte i po chorobe chodiť domŕzať doktorovi: i to len aby neprišiel pýtať svoje. Čo podstúpili preňho len od Andriju! Mal pravdu, že ho chcel vyhnať.«

Nikola očervenel ako rak pre takú neporiadnosť.

Krešimir tiež uznal, že sa nezadržal poriadne. Gazdinej sa nesveril a účtu dal narásť pre daromné návštevy; ale ho zas pochválil, že stal hneď do roboty na Rie Colorade. »Strhnem mu zo zárobku, čo som dal doktorovi.« Začal šípiť, prečo zbedzgal na Rio Colorado a nechcel sa vrátiť do mesta. Vymydlí ho, že mal za bláznov gazdinu, doktora a na ostatok jeho. Neveril veľmi ani v odreniny.

Keď povedali pani Tereze, že je účet Petrov, Zaradovala sa. Bojí sa dlhov a účtov; dosť ich vyšlo na javo po mužovej smrti: či pravých, alebo nie, sama nevie. Čo mohla zaplatila: ale najväčšie visia nad utrápenou hlavou.

Krešimíra ťahalo čosi poshovárať sa od pľúc s pánom Katovićom. Chcel by vedieť, prečo pritajil bratovu podlosť pred gazdinou; čo zamýšľa urobiť s dlhom nebohého gazdu. Drží sa divne v tejto veci, keď nechce vyjaviť, ani koľko sú mu dlžni. Napočúval sa o ňom dosť i od pána Ipolita. Sám nevie, čo si myslieť o ňom.

Ťahalo ho k nemu, bol mu podivín, i jeho obchod mu bol akýsi divný. Obchod sa udal iste na gazdu, ako dieťa na otca. Darmo sa usiloval pán Ipolito nabiť ho na obyčajné kopyto: keď videl, že neurobí nič, nechal všetko tak, šiel svojou cestou.

Obchod v ulici San Martin na rohu Tarapacà bol tichý. Nerojilo sa v ňom ľudí. Karreteri haľaškovali. Sedeli na vreciach a kysniach.

Fajčili. V lete býva obyčajne i v obchodoch zástoj: robotný ľud, ktorý im dáva robiť, pracuje v kampe.

Pán Simon sedel za stolom, zavaleným knihami a listami. Pozrel na hosťa pozorne: hádam ho nepoznal zrazu.

»Ach, pán Zarada!« ďubnul sa do čela. Rozpamätal sa, kto prišiel. Usmial sa mu, ale úsmev sa neohlásil v oku. Bolo zádumčivé, alebo skôr smutné. »Dávno som nemal šťastia! Vy z Ohnivej Zeme? Ako sa vám vodilo?«

Vysvetlil mu, že bol v inej robote: nepripojil sa k výprave za zlatom. Pán Simon podstrčil mu kreslo ku stolu, pozrel naň významne, ako by sa chcel spýtať, »čo vás sem donieslo?«

»Nebohý Kesica ostal mi dlžen čosi« — začal sohýňať. »Nechcel by prísť o moje. Radšej by prevzal jeho obchod ako bol, s dlhom, ak by sa mohol viesť ďalej. Preto sa prezvedám, na akej nohe stojí. Umrel znenazdania; neurobil poriadku ani nenechal nič zapísaného. Vdova tiež nevie, komu ostal dlžen a koľko. Prezvedám sa takto pod rukou, aby vedel na čo sa podoberám . . .«

»Ak vám môžem byť na pomoci, vďačne«, ponúkol sa mu, oko sa mu rozveselilo. »Povedzte mi bližšie, čo vám treba.«

»Chcel by vedieť, ako stoja jeho účty u vás.«

Pán Simon sa zamračil. Jeho oko pozrelo naň nedôverive. »Mohol by vám dať vývod«, riekol mu konečne, »ale chcel by vedieť, čo za-

mýšľate. Hádam robiť kroky proti pozostalosti, či skôr jeho vdove?«

Krešimír sa zadivil. Nečakal takej odpovedi.

»Jeho vdove by neubližil ani za svet«, riekol Krešimír úprimne. V jeho hlase skôr ozvala sa teplota. Pán Simon pozeral naň skúmave, skoro prísne. »U nich som býval dosiaľ; mal som ich rád, ako rodinu. Vdovu by nepreháňal, skôr by jej chcel zadovážiť aký taký pokoj.«

»Nuž dobre«, prisvedčil pán Simon. Tiež som taký: vdovy a siroty brániť a nie preháňať. Radšej utratiť zo svojho, ako ich hádzať na ulicu.«

»Ďakujem, pán Katović, za toľkú lásku a dôveru«, riekol Krešimír veľmi vrele. »Z vašich slov vychodí, že gazda zavisnul u vás, keď hovoríte o vyhadzovaní na ulicu.«

»Neberte do slova. Také výrazy podbehnú z obyčaje, často bez odôvodnenia. Poviem vám len toľko, že ostal dlžen. Hádam viac, ako vynáša pozostalosť.«

»A pojednať sa, ak by ste spustili dačo?« Nachýlil sa napred, čo mu povie.

»Pojednať sa? Prečo nie, keby bolo dostať polovicu, tretinu. Ale zas sa jednať, ak nevýnde ani desatina? Neradím vám prevziať obchod. Založte si radšej svoj, nový od základu, ak chcete.«

Videl, že u nebohého bol úplný rozvrat. Nenaliehal už na podrobnosti. Načo, keď ich

veriteľ necháva pre seba? Ale sa mu priznal, že on nemá pohľadávok, ani nezamýšľa prevziať obchod. Prišiel iba zkusovať, či by vdova mohla platiť, alebo nie.

»Nuž dobre. Poviem vám, nemôže« — riekol úprimne.

»Vy škodujete!«

»Tu škoda — inde zárobok.« Pohol plecom a dodal. »Miska na vážke preváži raz sem, raz tam. To sa volá obchod.«

Natiskala sa mu otázka, ako mohol narásť toľký dlh? Či by ho neboli mohli splácať v menších čiastkach hneď z prvoti? Ale sa okúňal vyzvedať sa ako a prečo, on, cudzí človek. Taká otázka by znela skôr ako obžaloba pre nedbanlivosť. Ale čosi len prezradil, že sa diví, ako tak narástol.

»Ako narástol?« podstrčil mu otázku sám pán Katović a usmial sa. »Ako obyčajne rastú dlhy. Brali tovar a neplatili. Vystíhať sme i vystíhali; ale sme neodopreli dávať, keď prišli pýtať nový a starý neplatili. Prečo sme im nezavreli úver? Boli by sme mohli za horúca: dlh by nebol narástol; ale by sme boli vyvrátili jeden dom z koreňa a urobili z gazdu žobráka. A viete, vždy sme čakali, že sa sodvihne a zaplatí.«

»Bolo ho lepšie vyvrátiť« — vybúšilo z Krešimíra: lebo keď pozeral nazad, ukazovalo sa tak výhodnejšie a zdravšie pre všetkých. Pán

Katović pozrel naň prekvapený. »Vyvrátiť« — opakoval — »keď sa prižívuje pri cudzom a nemá v sebe života. Nikto nemôže žiť zo samého úveru. Nech žije z práce.«

Pán Katović sa díval naň a riekol: »Nieže tak prísne, pán Zarada. Kto z nás nežije z úveru? Žijeme zo svojho? A čo je práca? Veď i ona je vlastne honba za úverom ...«

Zarazil sa; oprel sa tuho o chrbát kresla. Čo chcel povedať, nemohol mu prísť na koreň. Motanina, kde sa nevyznať.

»Gazda ide popri voze, poháňa svoj záprah. Pozerá kadiaľ prejsť, aby koleso nevpadlo do jamy. Bedlí na veľkú hlavnú vec, na smer a aby nevyvrátil voz. Za ten čas idú za vozom príživníci. Statok od iných vozov za ním, i pustený statok. Všetko, čo ide za ním, škubne z klásia, alebo riasy pomedzi štebliny. Idú husi, kačky a sliepky: zabehávajú pod voz, podskakujú za klasom, ak visí. Vrabce a holuby sa sletia na cestu. Sbierajú zasa zrno, ktoré sa vytrúsilo. Dostane sa im najťažšie a najzrälšie, hoc neoraly ani nesialy. Sú tiež príživníci. Kto je gazdovi na vine, že má jednostaj ztraty, čo mu voz raz drgne? Chová príživníkov na krdle. Škubajú mu s voza, kým ho nedoteruží do začina.«

»Sám gazda si je vina« — ozval sa živo. »Vziať bič, rozprášiť háveď od voza.«

»Veď tak súdime. Obyčajne i robíme. A veru neviem akým právom. Hádam sme náramní

a povrchní pri tom« — riekol a usmieval sa. Kosteným nožom na papier mu hrozil. »Nepovažime, že my, gazdovia, sme sami tiež príživníci. Len pomyslieť, aký div sa zjavuje na nás každý deň, každú chvíľu skôr! Boh dáva všetko, chôvu a odev: čo máme je z jeho daru. Či my z našej moci môžeme vyviesť len stebielko zo zeme: nieto všetko to ozorné bohatstvo, ktoré nám udeluje hotové do voza? Bolo by divné veru od obdarovaného, aby vzal bič a odprášil od bohatstva alebo i zbytku tých, ktorí sa chcú tiež priživiť na ňom trochu. Nie priateľ, dobre robí gazda, neodprášiť príživníkov. Nech sa aj im ujde trochu z dobrého.«

»Ak pozeráme s tej strany na veci, nerečiem« — poklonil sa mu hlboko. »Ale kto pozerá na ne tým okom?«

»Kto a ako na ne pozerá, nech zodpovie pred svojím svedomím.«

Videl pred sebou iného pána Katovića, nového kupca, cele nového človeka. Oko mu žiari teplotou, tvárou sa mu rozlieva divné svetlo. Pri ňom berú i jemu obyčajné veci, nový tvar na seba, ako ich nevídal dosiaľ. Mal so sebou dosť roboty nedať sa podchytiť do divného letu ponad naše tmavé, pošmúrne cesty kdesi na svetlé váblivé výlety.

»Všetko sa obracia v živote na tom, kto sa ako díva na tú istú vec. Každá vám má dve strany« — vysvetľoval mu pán Katović. »Vezmime hlavnú vec, okolo ktorej sa krúti celá

naša činnosť a snaha: peniaze. Vieme, že sú vec celé hmotná a predsa majú smysel i cieľ, alebo dušu. Z nich vytekajú na svet všetky dary božie: a predsa keď s nimi ideme narábať, prevrátime ich. Zatušujeme im pravý smysel a podkladáme celé iný, ktorý páchne peklom. Či je nie tak?«

Zamyslel sa Krešimír, videl pred sebou akosi veľmi zjavne, čo všetko nerobia, keď ich nadobúdajú. Jedni rovno kradnú, zbíjajú; iní klamú a podvádzajú; bezohľadní zdierajú a zaskakajú. Všetko len aby ich mohli dostať, nashŕnať.

»Nie, druhý smysel aby páchnul« — odporuje Krešimír — »skôr my sami páchneme peklom . . .«

»Veď ono je peklo« — prisvedčil mu pán Katović — »naše nízke, surové Ja. Z neho sa prilepilo na peniaze, čo je na nich pľuhavého a mrzkého, i na všetko, čo je okolo nás. Celý náš život, sama zem upí pod jeho hnusným jarmom. I čo by malo byť najkrajšieho a najčistejšieho zamúlilo sa a zanieslo brudom sebectva. Či nie?«

Čo mal povedať? Veď zpoza každého uhla škúli naň ukrutný drák sebectva. Vychádza zo smradľavého brlohu sožierať všetko, i nevinnosť a čistotu. »A kde obrana proti nemu?« pozrel na pána Katovića. »Alebo jej vari nieto? Musíme sa v ňom brodiť ozaj do smrti? Veď to už neznamená žiť na zemi, ale rovno v pekle!«

»Veru peklo« — prisvedčil zas veľmi vážne. »Zakärovali sme doň, ak sme už nie v ňom. Ak len neskrútime ešte! Myslím, že skrútime: najtiaž sa spamätať.«

Krešimír pokrúcal hlavou. Díva sa inými očima: staré veci vidí v novom svetle. Vláda sebectva je veľmi mocná: kde je na ňu zubadlo? Spamätať sa? Odkial vziať triezvosti na to?

»I život nás môže prinútiť prehliadnuť, pretrieť oči. Azda zbadáme, že dobré ustanovy chorejú! Pohľadáme azda ešte i smysel peňazí. Vynajdeme, že sú nie na to, na čo ich vynakladáme: na kynoženie slabých, lebo sú vraj príživníci. Ten smysel ide proti nám samým a životu; lebo kto žije chce žiť a nie vyhynúť.«

Nuž cíti i na sebe výčitku. Kus viny berie na seba. I on pozeral a nevidel. Hľadal peniaze, ale im nehľadal smysel. Pochybuje veľmi, že by ho išiel hľadať. »Ďaleko sme, ďaleko od hľadania. A či ho najdeme, keď nevieme, či sa nám ho i žiada najsť?«

Pán Katović sa len usmial. Odporoval tuho. Túžba by bola, hoc malomocná, ospalá trochu. Cítim ju ja, ty — všetci po troche. Ale jej nemôžeme prekliesniť cestu. Túžba je živá, ľudstvo sa prebíja predsa ku pravému smyslu peňazí, hoc pomaly. Hľadelo ho i uplatniť v živote: vliať ho až do svojich ustanôv. »Nechýba mu už« — vyslovil sa pán Katović — »iba uznať, že je život prázdny a smutný, jeho ustanovy prázdny šumichrast, pleva bez Lásky.

Vieme a či tušíme, že nás Láska vykúpi — ale jej zatvárame srdcia . . .«

»Veď to je divné!« zvolal Krešimír. »Vieme, že je v nej spása a neprijímame ju. Či je to nie hriech, alebo naše nešťastie?«

»I nešťastie i hriech. Nechceme ju u seba; zabila by naše Ja. Sebectvo bránime mocne: veď v ňom je všetko, čo je v nás satanského. Robíme ústupky. Klameme seba, že razom môžeme sedieť a hodovať za stolom Lásky, ale pritom slúžiť verne svojmu Ja. Pestujeme vzájomnosť, pomáhame si. Na vzájomnosti a pomoci jeden druhému vystavili sme náš spoločenský poriadok. Ale chýba Láska. Nezažala sa, nezahriala skrehnutý chudobný život. Robotný ľud pracuje v poli, aby nás mohol nachovať; v dielniach, aby nás mohol zaodieť a zaobuť. Duchovný stav rozsieva semä večnej pravdy, vštepuje nám Lásku. Učiteľ odchováva mládež ku Láske medzi ľuďmi. Nuž vidíte, padajú s veľkého voza všade ťažké zrná príživníkom. Pravotár pomáha vyplieť sa neumelému zo složitých pomerov života. Lekár navracia zdravie, kde sa zkazilo, alebo kde ho rozmrhali. Človek človeku pomáha — nemôžeme sa žalovať, hádam ani sám netušiac čo robí. Dáva a rozdáva čo má. Ale ako inakšie by bolo, keby sa v ňom chcela zažiať Láska: rozohriala by vôľu! Vtedy by sa rozdávalo inakšie: nie z povinnosti, ani nútenosti. ‚Rozdaj všetko, čo máš — a nasleduj ma' — bol by náš zákon. Vtedy by sme prišli

na pravý smysel peňazí, alebo už ku zriedlam pozemského šťastia a bohatstva . . .«

»Všetci by sme boli iba zamestnanci v službe všetkých« — poznamenal Krešimír. »Sluhovia sluhov a bratov. Rozdaj všetko, čo máš a nasleduj ma.«

Sišiel mu na um gazda z Ria Colorada. Žiadal si tiež, aby robotník dal, čo má najlepšieho a vložil do nožníc vôľu a chuť k práci. Rozdať všetko, čo máme v službe celku, pri stavbe spoločného šťastia. I duchovný a učiteľ mal by rozdať všetko, všetko, čo má najlepšieho v sebe ku vedeniu duší sebe svorených. Lekár rozdá svoje poklady známostí chorým, všetko, čo má: pravotár nielen že vyvedie chránenca zo zapletených chodníčkov života, ale ho naučí ísť rovno a neškúliť do cudzieho. Rozdaj všetko, čo máš a nasleduj ma: to znamená mať na zreteli nie svoje výhody, lebo celok ochorie zaraz keď ich začneme hľadať. »Rozdaj všetko, čo máš!« zatúžil Krešimír. »Všetci zamestnanci v službe všetkých: slobodné stavy, remeslá, robotníctvo, i roľníci: všetci pracovať za všetkých!«

»Či by nám tak nebolo lepšie?« spytuje sa pán Katović.

»I kupec len zamestnanec!« zvolal Krešimír.

»Kupec?« zasmial sa pán Katović. »Tiež zamestnanec, ako i ten gazda s vozom. Naľahne naň v úbočí, aby sa mu nevyvalil; zas ho podopre plecom s dolnej strany kdesi o drabinu.

A za vozom kŕdel príživníkov. Zo záčinov a či skladov, rozdáva opatrne všetkým: musí uhovieť odberateľom, ale neukrivdiť ani veriteľom, ktorí mu sverili tovar. Vidíte nie je jeho. Ako by mohol vynakladať na škodu a súženie slabých? Že sú vraj príživníci? Veď i jeho prižívuje celok: dáva mu žiť a rásť na svojom tele svojím úverom. Všetci sa prižívujeme na úvere. Bez neho by sme zhynuli.

»Veď zhynuli« — prisvedčil Krešimír. Ale mu sišiel na um brat, ako on vycítil zásady pána Katovića! »Či ste nezbadali« — spýtal sa ho — »že medzi príživníkov sa prikradnú dravci? Oberajú ich z toho, čo im dobrý gazda pohadzuje. Verte mi, podajedni rozpárajú im hrvol a vyjedia z neho, čo sa v ňom nasbieralo okolo vášho voza. Držia ich na to, aby im mohli odniať, čo si odnášajú z vášho záčina.«

Nedal si pozrieť do tváre šafár záčinov a naložených vozov: upratoval na stole všakové spisy, listy a knihy. »Najdu sa, viem, ktorí nepoznajú smysel peňazí« — riekol mu. »Vidia v nich len stranu zababranú hriešnym sebectvom. Treba by im bolo ukázať tú stranu čistú...«

Krešimír sa len usmial na jeho blude. Nechce uveriť, že ľudia tú druhú stranu nechcú ani vidieť. »A môj brat dal vám vtedy tých dvanásť stovák od Kesice priplatiť na dlh?« spýtal sa ho doprosta.

»Tú istú vec sa ma raz spýtala i vdova, ešte za života muža, pamätám sa.« Pán Katović mu pozeral rovno do tváre a jeho oči žiarily podivným ohňom. »Povedal som jej úprimne, že áno. To isté povedám i vám.«

Krešimír sa zmiatol pre určitosť odpovedi: nemohol sa v nej vyznať. Veď nepovedal pravdu! »Prepáčte, Kesica sa sveril žene pred smrťou, že môj brat vám ich nezaplatil.«

»Iste sa mýlil!« pohnul pán Katović plecom. »Alebo nevedel sám, alebo mal prevrátenú hlavu pred smrťou.«

»Vedieť, vedel« — opravil ho Krešimír. »Od samého môjho brata. Pozrite do kníh, nezaplatil ich. Bolo by ich vymáhať!«

»Vymáhať? A kto?« Pán Katović sa postavil proti nemu a pozrel naň akosi jasne.

»Ja!« postavil sa mu Krešimír, zapálený ani fakla od rozhorčenia. »Peniaze pochodily odo mňa. Môžem ho dochodiť, čo urobil s nimi.«

»Veru neviem« — vysmial ho pán Katović. »Pochodily možno od vás, ale ich obecali mne. Ak ich má kto vymáhať, myslím to by mal byť ja, nie iný.« Krešimír sa zmiatol. Pán Katović pozeral naň veľmi vážne. V očiach mu zaľahla hlboká duma. »Prvej som spomenul, misky na váhe sa kníšu. Tu ztrata, tam zárobok. Príde vymáhať i dlhy, každý svojím časom. Vymáhať ich bude, kto je na to súci; kto našiel smysel peniazom.« A keď Krešimír nevedel, čo si má

o tom myslieť, doložil: »Príde mať i čas na zreteli, kedy dlžník môže platiť...«

»Môj brat môže!« skočil mu ohnive do reči. »Má čím!«

Pokrúcal pán Katović hlavou, pozeral kdesi do diaľky. »Ešte vari nie; druhým časom. Ak je ozaj dlžeň, príde čakať, kým sa zmôže.«

Krešimír zas nevedel si vybrať, čo vraví: nemohol mu nazrieť do mysli. Ale pochopoval už, prečo ho nechal pán Ipolito. Aká je to hlava, pána Katovića? Aké sa to v nej mätú škodlivé zásady? Veď si podtína konár, na ktorom stojí.

Búril sa v ňom cit slušnosti, najbežnejšej spravedlivosti. Veď je to nie dobrota, ale babráctvo, hriešna slabosť, keď hovie pažravosti brata! Miesto oboriť sa naň a odniať mu, čo shrabnul, počká mu, alebo sa mu dá prepiecť. Bol by sa dal doňho, ale stojí pred ním akosi slávnostne a mocne, ani bralo. Hodiť sa naň, rozbil by si hlavu, jeho by nepohnul. Má veľkú prevahu, cíti ju na sebe: ale odkiaľ mu prišla? I on ostal pred ním zmútený, ako pán Ipolito. Nemohol by vydržať s ním. Či na tých zásadách môže držať obchod na hŕbe? Nie sú zlé, ale sú škodlivé. Nie sú na čase. Príživníci ho roznesú; pomôžu im dravci rozchytať celý voz so zbožím, ak ich nebude mať kto porozháňať bičom.

Hoci sa búril a jedoval, i predvídal jeho zkazu, predsa ho nemohol súdiť a odvrátiť sa od

neho. Schytilo ho čosi mocne a pritiahlo k nemu. Rozmohla sa v ňom láska a prítulnosť, ako ku gazdovi na Rie Colorade. Ale tohoto mu bolo veľmi, veľmi ľúto.

»Ďakujem, pán Katović, za toľké naučenia!« – začal sa mu klaňať na odchode. Dali si ruku; jeho ruka dopovedala kupcovej, čo jazyk nevedel vysloviť. Ruka má dakedy mocnú výmluvnosť v sebe.

Keď vyšiel na ulicu San Martin, duch jeho bol, ako by bol vyšiel z divného kúpeľa, kde sa očistil a obliekol do nového slávnostného rúcha. Bolo mu, ako by bol vyšiel z chrámu po mocnej modlitbe. Myseľ sa naplnila divnými vôňami. Nový poriadok v svete. Život a jeho ustanovy zahriate teplotou Lásky! Spoločnosť na ceste ku šťastiu a radosti! Pažravé Ja bez vlády, sebectvo shodené so zlatého priestola...

Odchýlilo sa mu zas okienko do veľkej záhrady, ako tejto zimy na sviňskom kare na Rie Colorade. Zas videl smelého robotníka o vysúkaných rukávoch vyhadzovať mŕtvicu z hlbokých priekop: či by sa azda nezúrodnila na slnci a povetrí? Robí do úmoru. Znoj sa mu leje s čela, ale robota sa míňa pomaly. Mŕtvačka za chrbtom zas sa sype do priekopy: nemá ju kto pohodiť ďalej od rubov. Obzerá sa, ustatý, doráňaný, či sa mu zpoza parkana neukáže kamarát priložiť ruky k dielu...

Obzerá sa na ulici, akoby prichádzal z cudzieho kraja. Objal ho zas duch rušného živo-

ta, ktorý sa rúti svojimi koľajami na zákonoch a zásadách dávno prijatých a ustálených. Celé mesto sa im korí, podľa nich žije, lebo sú pevné, vyzkúšané. Obchod je nie kostol, smýšľať a konať v ňom predpotopne. Práca je základ blahobytu a poriadku, ale ju podoprieť trvácimi piliermi zdravého, osvedčeného sebectva. Sebectvo je spruha, dvíha z chudoby človeka a obsýpa ho blahobytom. Kto sa nedrží sebectva sám sebe robí zle, sám sebe je nepriateľ...

Jeden jediný dom v meste sprotivil sa jeho vláde: a hľa, ako stojí hore nohami! Horky stáť! Nestojí, ale sa kníše, hádam je na spadnutie. Nieto mu pomoci, bratku, niet! Pôjde na hŕbu! Obzrel si ho z vonku ešte raz: že si odnesie aspoň obraz divného, nevídaného zjavu.

Prišlo mu bôľne, tisnú sa mu slzy do očú. Musel zastať na nábreží, v prsiach ho čosi dusilo, nemohol oddýchnuť. Ako premeniť zákon, ktorému sa podvolil slúžiť celý svet? Kto shodí so zlatého stolca panstvo svätého Ja? Že ho srúti pán Katović?

Zašiel na nákladný most. Ako sa obracajú! Dvíhadlá spúšťajú s veľkým hurtom bale stisnutej vlny do bruchatých bárčísk. Rozpínavosť pary zabral ešte rozpínavejší človek: prinútil ju dvíhať ťažké batohy, prenášať ich z jednej pologule zeme na druhú. Pán Ipolito s knižočkou v ruke pozerá pod dvihadlom, ako ukladajú bale. Chlap dáva rukou znak dvihadlu, kedy zastať a kedy sa vrátiť opačným smerom.

»Práve som myslel na vás, pán Zarate. Stroje hurtujú, že môžeš len myslieť: hovoriť — nepočuješ slova. Jednotvárna robota! Niet na nej čo naprávať a poprávať. Pracujú stroje za nás. He-he-he! Začal som si predkladať, že pôjdem ku Gurmecindovi. Dávno, čo nepočuť o vás. Trápim sa tu, behám zarobiť na chlebík a vám letí chlieb s maslom sám od seba do úst.« Odviedol ho trochu stranou, že im nebude hrmieť toľme nad hlavou a začal sa zaoberať veľmi dôkladne jeho gombíčkami. »Náš obchod sa pohol. Urobil veľký krok a či skok. Šunky som predal, z bokov ostalo málo. Najviac sme minuli na Sever. Keď ste tu, narobíte kysničiek: najbližším parníkom mám poslať objednávku. S udeninou bol dobrý obchod. Povedzme skôr výnosný. He-he-he!« Tvár mu žiarila od spokojnosti. A zas pozrel kamsi do diaľky a riekol zádumčive: »Keby bolo i toho roku tri, štyri karrety udeniny!«

»A pšenica?« zastarel sa Krešimír.

»So pšenicou sme dokaličili pána Domingueza«, zasmial sa. »Oholil pána Simona bez britvy: že jeho kukuricu predá draho a odníme mu odberateľov. Začal ich brať na hrabky, keď u pána Simona nebolo kukurice. Keď prišli po ňu, museli vziať i druhého tovaru. Vedel rátať, naťahoval ich, drel ako mohol. A vtedy som otvoril kôlňu. Pán Carlos začal predávať pšenicu. He-he-he! Pritrielil ku mne pán Justo, že tak a tak: najradšej by ju vraj kúpiť fajzom.

Vypoklonkoval som ho s mosta: išiel chudák, s dlhým nosom. Pán Simon prehral hru pre neposluch a zlé zásady, ktoré by nemal mať taký človek. Ale my sme ju vyhrali.«

Krešimírovi sa stislo srdce. Pán Ipolito bil bývalého gazdu, ale bolelo i jeho ukrutne, keď počúval hanu naňho.

»Zachovajte si moje reči: umre v špitáli« — dohováral mu. »I jemu som prorokoval do očú. Ale čo«, myknul plecom pohrdlive: »Nebojí sa špitála, ako ja. Vysmial ma, že sa ho netýka, ani nedurí.« Obzrel sa ku bárčisku a začal kričať to alebo to na toho alebo toho robotníka a znovu sa obrátil Krešimírovi. »Pokazil som obchod pánu Justovi, pokazil. Podsypal som mu trochu hrachu pod nohy, aby netancoval toľme.Viete, že poslal iných kúpiť pšenice pod rukou? Ale som už vedel jeho chodníky a naučil pána Carlosa. Keď prišli po väčšiu partiu, musel ich poslať ku mne a ja zacenil, nuž zacenil som po justovsky. Keby ste boli videli, ako im padly krídla! He-he-he!«

»A druhých sme odreli dobre?« usmial sa Krešimír. »Do ktorej kože?«

Pán Ipolito zvážnel a vystrel ruku. »Len spravedlive, pán Zarate. Predali sme ju, ako zdravú pšenicu. A bola zdravá. Kury ju zobaly radšej ako kukuricu a myslím, neobanovala ani jedna.«

»Nuž dobre«, uspokojil sa Krešimír. »Najväčšmi sa mi páči, že ste obránili trochu pána Simona.«

»Bránil som ho, bránil!« Pán Ipolito položil si dlaň na prsia. »Rád ho, dobrá chlapina! Ale hlavička! Umre v špitáli: ale slovo berte pod obrazom, znamená, že príde o všetko. Rozchytajú ho. Na čo podtínať konáre, ktorými si šiel do hora? Nerobí ako iní, neuznáva zásady, základ obchodu. Vypadne mu zle, do čohokoľvek sa chytí.«

Krešimír stŕpal, ani čo by jemu prorokovali zhubu. Každé slovo ako by bolo seklo do srdca. Vidí i sám, že pán Ipolito predvída dobre. Ako pozerať na ten úpadok, hádam zhubu?

»Nebolo by mu pomoci?« Čakal odpoveď so stiesneným srdcom.

»Kde by nebolo!« vytreštil naň oči, ako plánky. »Rada lacná. Nabiť robotu na iné kopyto, obchodovať obchodnícky. Nehľadieť na nič, ako na svoj prospech. Zahodiť záľuby a divné nápady. Prehovorte ho skrútiť hejk hore na mieste. Na čo ísť mrcha cestou, keď iní idú dobrou? Zkúste, či slúchne!«

Svesil hlavu. Bol už v pisárni: dýchal ovzdušie, ktorým žije a pracuje: dýchal ho len chvíľu, nakazilo i jeho. Videl aké sú mu cesty ťažké, nevýhodné: samá skala a zásek. Berie sa po nich sám so svojím ťažkým vozom, rozsýpa najťažšie zrno. Prečo sa nedať iní za ním? Pod-

šiť osvedčené zásady láskou. Nemohli by vychodiť spoločnou robotou i tú mrcha cestu pomaly?

Veľká je robota prekopať toľkú zahradu, obrátiť ju mrtvicou do hora. Či to urobí človek samotný a čo by sodral ruky do lakťov? Prečo nepriskočia iní pomôcť trochu, aby sa prerobilo ľudské srdce pomaly, najmä preboriť mu tvrdú kôru na ňom a otvoriť ho Láske!? Keby bolo aspoň vyhnať z neho surovú ukrutnosť.

Zbadal pri ňom žiaľ. Pozrel naň skúmave, či i on nepritajuje v zatvorenej nádobe škodné zásady. Ešte by sa mohol vyklovať z neho nový pán Simon. A bolo by ho škoda.

»I mne ho je ľúto. Bolí ma, bolí« — riekol a doložil, ako veľké tajomstvo. »Rád ho, chlapa, ako málo koho na svete. Kde sú dnes také osobnosti? Bolo by ich hádam ísť hľadať od prastarých čias, kým ľudia boli bližší Bohu a jeho zákonu. My sme zašli priďaleko od tých miet: preto nebodaj máme život ťažký a ukrutný. Sami nevieme, do ktorej sa kutice uhnúť pred ním, aby nás neokmásal vonkoncom. Radil som mu nechať obchod: lebo ak sa nepokloní sebectvu, výnde na zkazu. Čo zvíťazí, ak neslúchne? Vysmejú ho, že je odľud, podivín, hlavaj, alebo ako hoďas ten, kto márni svoju dedovizeň.«

Krešimír hľadel naň s obdivom. Jeho ozorná postava ako by panovala na nákladnom

moste. Hlása osvedčené zásady veľmi okázale. Pritom hádam i odobruje, hoci potajomky, škodné zásady, ktoré pána Simona idú priviesť na žobrácku palicu. Keď mu spomenul, že veď i on inakšie smýšľa, ako hovorí, zmiatol sa.

»Veď áno, pán Zarate: svetlo nám svieti! Ale zahľadieť sa priveľmi doňho, zrak sa zaslepí a, verte mi, od priveľkého svetla nevidieť dobre pod nohy, kadiaľ máte predsa kráčať. Ešte, ešte, keď ste na vychodenej ceste: hádam sa len vyznáte, nepotknete sa. Ale daj sa mrcha cestou, verubože neviem, či nezlomíš krky.«

VII.

Krešimír nemohol zabudnúť na tieto veci, hoc mal dosť svojej roboty. Robil kysničky, ukladal udeninu do stružlín; pri tom ho prikváčil pán Ipolito účtami. Keď ich zavreli a každý vzal svoje, Krešimírovi vyšlo viac zárobku toho roku, ako hádam za všetky predošlé dovedna.

Skoro viac ako o sebe, rozmýšľal v tie dni o vdove nebohého pána Martina. Nevedel sám ako, iba keď videl, že sa začal starať o ňu. Keď prišly dlhy do reči, uvedomil ju, že pán Katović ich sotva bude vymáhať, hoc jej neoznámil rozhovor, ktorý bol s ním viedol.

»Dala som sa uprosiť ostať v dome, kým neprídu z Ohnivej Zeme; ale viac neostanem. Viem aký je Andrija: bude sa voziť ako po nebohom, ak sa mu dám uprosiť. Tak lebo tak, služba ma neminie. Radšej slúžiť u iného, ako bývať s nimi.«

»Služba je súžba!« Napomenul jej. »Nemohli by ste sa inakšie zaopatriť? Dávať aspoň chôvu, keď nie izby; alebo háby prať.«

Nevedela, či sa zmôže na to: ostala bez peňazí. Budúcnosť visela kdesi vo hmle, nemohla v nej zazrieť tichého kútika.

Ale i tie starosti ustúpily do pozadia. Zatisly ich veľké udalosti.

Naostatok ohlásili, že zavítal poštový. Prikvitnul kedysi v noci. Pomorská vrchnosť ho prijala hneď zaránky. Keď mu dovolili slobodný styk s mestom, loďky sa pobrali od mosta po cestujúcich.

Príchod poštového je vždy veľká udalosť v meste. Nielen že dováža poštu zo sveta, ale neraz dovezie hosťov, návštevy i nových prisťahovalcov.

Na veľkom moste čakajú od rána, ktorí by chceli ísť na parník. Medzi nimi je i Krešimír a pani Tereza. Nedbali by odísť prvou parnou loďkou privítať mladuchu pána Andriju. Vyzerajú v stisku, či sa neukáže pani Flora, ale ako nechodí, nevedieť, či dobehne na prvú loďku.

Pani Terezu museli temer preniesť a či prešmariť s mosta na palúbku. More sa roztancovalo. Museli ísť hodný kus, temer až von z prístavu: tu bližšie more je ešte priplytké pre ozrutné zaoceanské koráby. Keď prišli k samej lodi, museli ju temer vysadiť na spustené schody. Bolo achkanie a jojkanie, keď pozrela s nich pod seba, že bojsa padne do zelenkavej spenenej vody, na ktorej sa loďka hádže sem tam ako škrupina.

Paluba na strane od mesta je plná. Cestujúci sa vyhrnuli, pozrieť si najjužnejšie mesto našej zeme. Možno sa im ukázalo smutné v sivom kraji, pod vrchmi, ktoré z čiastky vyhorely a tiež osively. Domy zo zinku, hoc natreté živými farbami, na diaľku ukazujú najviac sivé krovy o zinkových štvorcoch.

Krešimír a pani Tereza pretisli sa cez trmu vrmu a išli do druhej triedy. V salóne zazrel Krešimír Jelku a pobral sa rovno k jej skupine.

Jej obraz mu bol temer jednostaj pred očima v Puntarene i na Rie Colorade. Tak sa mu vryl do pamäti a do srdca, že šiel k nej rovno, ako ku starej známej. Ale keď stál pred ňou, srdce mu zabúchalo na poplach: a malo sa kedy vybúriť, kým šiel palubou a zas do salónu. Ztratil vládu nad sebou, neopovážil sa predstúpiť pred ňu. Ako chlapčisko, podstrčil pani Terezu v dlhom čiernom kepeni o širokom golieri s čiernou šatkou na hlave. Iba to si zachoval, že jej čierne oči rozšírily sa ešte väčšmi, keď padly na nich. Zprvoti sa v nich vyplašil nepokoj či strach, ale sa hneď popratal kdesi. Za ním sa zas ukázal pohodlný úsmev.

Ani pani Tereza sa hneď nevynašla. Stála, začala sa prizerať na ňu ako na dákysi div. Azda sa jej mičšalo v hlave, že vyššia bytnosť zablúdila sem z kadiaľsi do tejto ďalekej krajiny. Hlavu nemala pokrytú, ovinula okolo nej hrubé vrkoče, ako žúžoľ. Česala sa dedinsky, ale Krešimír uznal, že by jej nepristal ani jeden

účes ako tento. I šaty boly veľmi jednoduché, sivé. Boly mu pekné. Na jej postavu boly by pristaly akékoľvek šaty. Jej zjav by nebodaj i handrám bol dodal kúzla.

»Tak sme prišli po vás, aby sa vám páčilo s nami. Ja som vdova Martina Kesicu« — prihovorila sa jej pani Tereza.

»A ja krajan Krešimír Zarada« — predstúpil i on pred ňu ako hriešnik.

»Ďakujem — ďakujem pekne, že ste sa ustávali.« Prvý raz, čo čuje hlas. Zunel mu sladko, ako najkrajšia hudba. Pri všednej výpovedi, ktorú počúval každý deň, zarazil sa od divu, sťa by skrývala v sebe nový, záhadný význam.

»A vítajte u nás, aby vám bolo všetko, čo si od Boha žiadate« — zaželala jej vdova z príchodu. Hlas sa jej tiež zvlnil o poznanie opravdovým citom. Poznať, že sa slová odronily od srdca, samy od seba.

»I za privítanku ďakujem!« Jej oči sa usmialy úprimne na pani Terezu.

Ako sa vie gazdina vynajsť! Začre hneď z hlbočiny. Pozeral na ňu s hlbokou úctou. A on na strane zastrčený, ako svedoček. Čiže je malý a nepatrný! Nevedel by ústa otvoriť. Pani Tereza je už iná: najmúdrejšia žena v Puntarene. Len kde vypriadla slová, oslniť ju z príchodu, keď on stojí tu ako zahriaknutý.

»Už mi je tak, ako by bola prišla vlastná mati proti mne.« V hlase cítiť, že sa zatriaslo pohnutie, keď spomenula matku na druhej stra-

ne oceana. Boh sám vie, čo robí o tomto čase. Hádam je pri dcére. Kto vie, či nebanuje, že ju pustila do sveta.

»Ako budem môcť, budem ti ako matka: hoc to bude šúpľa náhrada!« Privinula ju k sebe, ona sa jej poddala akosi chtive, sťa by jej ozaj dcéra. Pani Tereza sa prenáhlila, pozabudla sa a pohladila ju po hlave, veľmi nežne. Keď sa pustily, obom hraly slzy v očiach.

Otváral oči, ako chytro im ide soznamovať sa. A jeho odhodilo na stranu. Nuž ozaj piate koleso od voza, ktorému sa veru vyplatilo za túto slávu dokotúľať sa až hen z Ria Colorada! Aby ho neodsotilo celkom do kúta, prikoval sa o ňu očima. Hoc je na strane, v prsiach sa mu rozliala teplota. Kto môže povedať, čo bol do týchto čias? Hádam ani nežil. Ak žil, nevedel, že žije. Tu sa mu až zjavil jeho hlboký smysel.

Ale pri nej boli spoločníci v ceste, manželský pár z Dalmácie s dievčatkom. Vracajú sa do Ameriky z návštevy doma. Pôjdu cez úžinu Magallanesovu hen do severných Číl.

»Tak sa prichodí lúčiť!« obrátila sa k ním. »Vy ešte pätnásť dní cesty a ja na mieste. Zasa s priateľmi!« Sohla sa a pritiahla k sebe Olgičku, ktorá sa jej hodila náružive do náručia. Lučili sa citne, ako by sa znali od rokov. Boli istí, že sa nezabudnú nikdy; priateľstvo potrvá do smrti. Nuž priateľstvá v ceste! Prídu z nezrady, zmocnejú, ale zasa len vyšumia. Dievčatko plakalo, nedalo sa utíšiť; i rodičom je smutno.

Krešimír precitnul zo zamretia v divných oblakoch citových. Šiel do kajuty s chlapmi z loďky šutrovať batožinu na Rositu.

Keď vyšli na palubu, Jelka pozrela ako vo sne na mesto v úbočí, ale myseľ jej hneď zaujalo živé hemženie na lodi a okolo nej. Dolu schodmi snášajú batožinu do lodiek. Na palúbke Rosity jej je tiež hŕbka. I im dali heslo sísť, že sa idú poberať k mestu. Ešte raz kratšie lúčenie v trme-vrme a hrmote naokolo. Hrmí dvihadlo; vyťahujú hádam batožinu alebo tovar až kdesi zo samých vnútornosti lode.

Krešimír musí viesť pani Terezu. Hlava sa jej vraj krúti dolu schodmi: že výšava, strach pozrieť dolu. Ťahá ju a dovráva jej. Jelke ponúkol ruku námorník: ale ona ide dolu schodmi s istotou, akoby bola na nich každý deň. Krešimír preskočil na Rositu, že sa zahojdala trochu, dal ruku pani Tereze, ktorá sa jej chytila skoro zúfale. Temer padla na palúbku, musel ju odviesť chytro ku lavičke. Ponáhľal sa zas podať ruku dievčine. Chytila sa jej ochotne, držala sa jej tuho. Preskočila svižne na loďku a keď sa pod ňou zahajdala, usmiala sa na Krešimíra. Trochu nemotorne sa tackala pomedzi ľudí a sadla k pani Tereze.

Museli čakať. Dolu schodmi sa ešte mleli, spúšťali kufre a batohy. Hojdalo ich a knísalo na Rosite; tí tam shora sa dívali, ako im loďka tancuje. Keď sa premleli všetci, zas len prichodilo čakať. Bolo i tu takých, čo dajú všade ča-

kať na seba, len aby mohli ukázať, že ich iní musia čakať. Keď sa spustili i oni, stroj začal odfukovať, Rosita sa pohla a vymotala zpomedzi lodiek a člnov. Jelka kývala na tých hore, ktorí jej odpovedali šatkami.

Keď im zakývali ostatný raz, Jelka sa obzrela okolo seba, sťa by bola len teraz prišla. Pri nej sa mrští pani Tereza. »Jaj, ako ma rozmútilo knísanie! Akási ťažoba!«

»Už nebude dlho!« teší ju Jelka.

Krešimír stojí zas trocha obďaleč; rozkročil sa námornícky a poddáva sa hojdaniu. Jeho myseľ tiež sa tak kníše sem a tam, zavesená o zjav dievčaťa. Konečne môže pozerať na ňu telesným okom. Ako sa zobzerala, jej oko zastalo na ňom, na sivom obleku, úzkych nohaviciach a žltých sárach. Prvý raz mala pred sebou človeka v šatoch z kampa. Zastihla ho, ako pozerá na ňu akosi udivene. Jej okom preletel úsmev, keď sa odvrátila od neho.

‚Pozerajú i tu' — pomyslela si, — ‚tento iba z poďalej, chudáčisko.' Bolo jej akosi voľne.

Most sa priblížil veľmi chytro, Rosita sa mu primkla k boku. Prehodili širokú dosku, cestujúci sa hrnú po nej na most. Krešimír previedol pani Terezu; začala už veľmi achkať. Dal ruku i Jelke; ale tá sa jej sotva dotkla. Netreba jej vodičov.

Na hlave mosta stála hŕba ľudí, čakali a vítali sa, tľapkali sa tuho po chrbte. Pretískali sa stiskom: len výsť čím skôr z tohto klbka.

Tam kdesi ich čakala pani Flora, svieža ani ranná rosa. Pozdravila sa s Jelkou; najprv si len ruku daly, ale hneď si rozmyslely i bozkaly sa. Tu sa už i dosť dívali na dievčinu. Kde prechodili, rozstupovali sa im, ale sa hneď obrátili a pozerali za nimi. I ľudia iných národností si ju obzerali, peknú hlavu s mocnými vrkočmi okolo nej. Krešimír sa durdil, či ešte nevideli stvoru, že sa tak obzerajú: ale ona išla voľne, nehľadela, čo sa robí okolo nej. Iste už privykla snášať zvedavé pohľady.

Pani Flora omeškala ísť s prvou loďkou. Tu kráča pri Jelke, ktorá ostala v prostriedku. Krešimír ciepka za nimi, ako prívesok. Teraz sa veľmi vážne hnevá, že je všade mnoho ľudí. Nemôže ísť jedným radom, s ktorými by mal ísť.

Keď schodili s mosta, len toľko, že sa nebúšili do pána Ipolita. Bolo mu náhlo, prebral veľmi chytro nohami, hádam prikrátkymi na jeho postavu. Keď sa spamätal, sňal náhlive klobúk, vygúlil i on oči na dievčinu. I ona ho spozorovala a musela sa usmiať.

Krešimíra tiež prešiel hnev, že je všade toľko ľudí: udobril ho možno jej úsmev, hoc bol krátky, sťa keď slniečko vyskočí zpoza chmár, blesne krajom a schová sa znovu; ale možno ho rozveselil i pán Ipolito. Musel sa smiať nad jeho zadivením. Keď ho minuli, obrátil sa za ním. Prichytil ho, ako sa obrátil i on a pozerá za nimi. Oči sa im sňaly, pán Ipolito

zakýval veľmi zjavne hlavou, akoby mu bol chcel povedať: »Dobre, mladý priateľ, veľmi dobre!«

Jelka obzerala sa po domoch; nie po murovaných — videla ich dosť i inde — ale po ľahkých zinkových so žliebkovaním na dol. »Ako ich vietor neodnesie!« divila sa. Videla hodný kus sveta, ale takých domov nikde.

»Prečo si nevystavia ozajstné domy?« spýtala sa.

»Budú sa vám vidieť divné, ale len v prvé časy. Privyknete na ne chytro« — ozval sa zpoza nich. Predsa vedel povedať niečo a veru dosť rozumne. Zahraly v ňom žilky. I on je na čosi: nie je zbytočný. Rozstúpily sa akosi, že i on ide s nimi v rade. Dostalo sa mu miesto pri nej. »Majú veľkú výhodu« — začal jej vysvetľovať veľmi dôkladne, ale sa sháknul. Čo jej chcel rozprávať takú naničhodnú vec!

Jej oči sa sviezly k nemu. Zas sa nazdával, že slnce zastalo a smeje sa naň. »Akú?« spýtala sa ho.

»Môžeme zodvihnúť dom, i prešmýkať ho, ak chceme, z jednej ulice do druhej. Na zvlačuhách.«

»Ako klietku!« zasmiala sa. »I slymák môže niesť svoj dom.«

Opadly mu krídla. Čo jej rozprával v celku? Mal jej toľko čo povedať a povedal jej nepodareninu. Načo jej to vedieť, ako prešmykujú

domy? Mal povedať ešte, že natrú lojom zvlače, aby sa lepšie kĺzaly. Veru jej bolo hodno prísť do Puntareny po takú veľkú múdrosť! Takých sa mohla napočúvať i od chlapov v Širokom Dolci. Ach, čiže mu ochudobnela neborka hlava! Všetko vyvetrelo z nej. Keď išiel na koráb, bola už prázdna ani podarená tekvica. I hlas sa mu podel kdesi. Keď prehovoril prvej, vyšiel z hrdla akýsi tenký, stisnutý. Sám sa mu nemohol priznať. Ale za to ona! Všetko zbadá, nič jej neujde. Sotva jej ušla i jeho zadubenosť.

Pani Flora sa odobrala pred domom: nebude ich teraz obťažovať; príde zajtra pozrieť, ako sa majú po ceste.

Keď vošli do domu, len sa obzrela a už jej padla do očú veľká čistota a poriadok. »Máte veľmi pekne!« pochválila.

»Ako môžeme« — vyhovára sa pani Tereza. »Sama som žena v dome a dom je veľký.«

»Teraz vám i ja pomôžem trochu« — sľubuje jej.

»Najprv si oddýchnete, potom uvidíme« — usmieva sa gazdina. ‚Nebudeš dlho gazdovať so mnou' — myslí si. Jednostaj obracia v hlave myseľ, ako pôjde z domu, najskôr do služby. Hádam nepočká ani, kým sa ožení pán Andrija. Každý svojou cestou. »Poďme, ukážeme vám izbu.« Kráča po predku pitvorčekom, rovno popod stenu do izieb pána Andriju. Vošla hneď do väčšej, s veľkou dvojitou posteľou.

Jelka ako vošla do nej, oči jej padly na obrázok pani Uršuly.

»Krstná mať!« vykríkla naradovaná. Prizerala sa chvíľku na ňu. »Tú istú podobizeň máme i my doma.« Nad záhlavím zazrela svätý obrázok, prežehnala sa. »Matka Božia sinjská! Nech nám bude na pomoci!« Pozabudla sa dlho pri obrázku. Pripomenul jej rodné kraje...

Obrátila sa. Jej pozornosť zaujal pekný domáci riad: skrine, umývadlo s veľkým zrkadlom, koberce, dvojitá posteľ.

»Veľmi pekne. Po pánsky!« Pokyvuje hlavou. Na dvojitej posteli sú parádné riedke pokrývadlá. Kto vie, či sa prizrela poriadne na nadeté hlavnice pri hlave, či videla vyšívanie, na jednej »J. K.«, na druhej »A. G.« na bielej obliečke v červených a modrých okrasách s vencom okolo litier. Na posteli, ktorá patrí »A. G.« vidí hniezdo zajačkov: starý pár, štvoro mladých, učupených v hĺbke. Pán Andrija ho kdesi videl urobené z bavlny, kúpil ho a doniesol do nového gazdovstva. Predstavoval si v ňom veľkú plodnosť a rozpínavosť nádejnej domácnosti. Zadivila sa tej okrase, poprezerala si ju: hádam ani nepochopila, čo znamená.

Pani Tereza otvorila dvere do menšej izby. »Tu budete bývať, kým nepríde. I veci vám dáme sem, keď ich donesú.«

Zobzerala sa po izbe o jednej, mládeneckej posteli. Pri umývadle, skromnejšom ako v susednej izbe, vidí remeň na ostrenie britvy. Na

písacom stole je biela popolnička, počernelá miestami. Pričadily ju nebodaj ohorky cigariek. Pod posteľou, pri liščej koži vidí červenkavé pantofle. Päta z dnuká je vyhľadená, pysky majú vyrobené odtisky hánok mocných kostnatých palcov. Chlapské pantofle. Do jednej by sa spratały hádam jej obe nohy.

Zapálila sa, oko sa jej zatiahlo ako mráčkom. Nebolo jej dobre. Vstrčiť ju semka len tak? Zarútilo ju vedomie, že je v cudzej izbe, tobôž chlapskej. I posteľ je surová, chlapská. Nebadať na nej dychu, ktorý necháva žena za sebou, kde sa obráti. Hoc je všade čistota a svetlosť, do nosa ako by jej bila tuhá vôňa dohánu. Oči jej uskočily do druhej veľkej spálne pre manželský pár. Zapálila sa ešte väčšmi, srdce jej zabúchalo mocne. Odvrátila sa trochu, kým sa stíšilo. Bodlo ju tuho, že je tu nie doma; k tomu ešte urážka: tisnuť ju do izieb, kde si dvorili chlapi...

»Ach, nie, pani Tereza!« ozvala sa a hlas sa jej trochu zvlnil. »Dajte ma dakde inde! Ďaleko je akosi. Ja sa v noci bojím sama. Po dedinách ešte veria na vlkodlakov. Ja neverím, ale sa bojím. Nemali by ste kútik dakde pri sebe?«

»Načo sa stískať, keď je tu pekne« — protivila sa gazdina.

»Nie — nie!« krútila prudko hlavou. »Oka by nezažmúrila.«

Pani Tereza sa pomýlila. Nenazdala sa, že z príchodu jej dá toľkú starosť. »Len kde vás dať, len kde vás dať!« I tvár jej bola ako zanovitá od veľkej starosti. »A tu nijakovsky!«

»Nie veru!« skríkla prudko, že sa až zľakla gazdina. Dievčina zbadala, že ju uvalila do veľkej starosti; začala sa pritierať. »Kdekoľvek pri vás, hoc na zemi.« Ale čosi jej išlo na um, odstúpila od nej a hrozila jej prstom. »Zachovajte si, že som Jelka Kunović zo Širokého Dolca, dcéra Iliju Kunovića. On je veľmi vážna osoba, je i hlavárom v dedine: ale ja som nie veľmi vážna. A vám budem ty a nie vy!« Schytila jej zanovitú tvár medzi dlane; bozkala ju veľmi úprimne na jedno, i druhé líce.

»Aká si ty!« zmiatla sa gazdina a v zmätení sa hneď pohnul i rozum. »Iba ak ťa dám do bočnej? Ale je malá; iba taká kutica, nemá ani okna. Ako ťa dať do nej! Hanbím sa...«

Vošli do izbičky pri spálni pani Terezy. Jelka sa začala radovať, ako je tu dobre. Čo preto, že je malá? Veď azda nebude v nej tancovať ani v nej sedieť celý deň.

»Tak budeš tu« — pristala gazdina. »A keď ti je nie tu matka, budem ti ja aspoň tetka, alebo stryna.«

Krešimír pozerá zas s veľkou úctou na gazdinu. Ako sa vie vysloviť pekne. Jelka sa tiež vie vykrútiť, že sa v noci bojí, lebo je z dediny. Vedia hýbať rozumom, keď treba. Iba on je ako

drúk, nevie sa pohnúť. Kdeže sa ona bojí! Skôr je obozretná a umná. Nechcela sa sohriať v Andrijových izbách! Ako sa prikmotrila ku starej, sťa ku kvočke; začína si ju ovíjať okolo prstíka...

Na obed nepáchla do veľkej miestnosti. Oklamala všetkých. Darmo naťahoval hrdlo Vid Dargaš, či by ju nezočil niekde. Pán Vodopija kukol i do kuchyne, hoc ukradomky: tiež jej nevidel. Pán Dolčić prikvitnul na obed, hoc je v stredtýždni. Sporák začal dymiť chudákovi, musí ho dať vymiesť. I obliekli sa čosi lepšie, než po iné dni. Ostali s dlhým nosom: nezazreli dievčaťa so sviežou vôňou Europy a či utešenej Dalmácie. Zaviazla v izbe, vraj usporadovať večičky. Do veľkej miestnosti nakukla, až keď odišli: pomôže vraj tetke poumývať riad.

Okolo druhej sa vyredikal z izby Nikola. Zaspal, oneskoril sa na obed. Vykukla z kuchyne. Stŕpla, keď videla za stolom ozorného chlapa s literami na prsiach P. S. N. C. Nahľadela sa na ne dosť na poštovom, na košeliach anglických námorníkov. Ale čo tí boli proti tejto ozrute? Zapáčil sa jej veľmi. Jej otec bude málo čo menší od neho; ale nemá litier na sebe. Keď mu prišli doniesť polievku, misu vytrhla skoro na silu pani Tereze a doniesla ju ona. Pozerala naň bokom: v jasných očiach sa jej potuloval úsmev.

Pri Nikolovi sedel Krešimír, ako neraz i prvej, keď nemal pilnej roboty. Dnes ostal po obede čakať Nikolu a či skôr Jelku. Nikola vy-

treštil oči na švárnu dievčinu s misou. Krešimír pásol oči na ňom, ako sa hniezdi, šuchajúc si ruky od radosti.

»Dobre sa mi povodilo dneska, bysťu bohu!« zadudral chripľave, vyhládzajúc si fúzy. »Prišla ma obslúžiť, starý peň, akási biokovská vila!« Vstal prudko, len toľko, že neprekotil stôl, že ju pozdraví. Chcel sa preukázať, že vie čo sa patrí. »Nikola Žeravić, slečna, starý medveď: najstarší vysťahovalec z Dalmácie. Obsluhuje ma, ani kráľa, najmladší prírastok. A, nech ma hus pečená kopne, i najkrajší.«

Krešimír sa zastarel. Vstal a predstavil mu pekný prírast. »Slečna je dcéra pána Iliju Kunovića zo Širokého Dolca, Jelka!« Bol hrdý, že sa má i on k svetu.

»Vítajte, slečna Jelka. Nech len bude šťastlive!« zaželal jej. Keď položila misu na stôl, schytil ju za ruku. »Vám šťastie, mne ako bude.«

»Nech sa ujde každému po troche« — poklonila sa mu.

»Najmä mladým!« dodal. »Majú ho i tak. Staroba je chudoba, bohatá na neduhy. Mladosť okrášli i biedu a urobí z nej bohatstvo.«

»Je bohatá na zkúsenosti« — opravila ho. »A zkúsenosť tiež je hodná čosi.«

»Čo vám je z nej, keď prichádza neskoro? Iba zavadzia daromne, hoc by bola Šalamúnova. Keby ju bolo zaštepiť mladým, nerečiem: vyplatila by sa. Ale nestoja o ňu. Chcú si ju vraj

nadobudnúť sami, od druhých im netreba ani zadarmo. Myslia si: ‚keď je taká dobrá, drž si ju a nenúkaj druhým...'

Zasmiala sa mu, že sa žaluje a nemá prečo. Máme vraj za dačo len to, čo si sami zadovážime. Ani dedovizeň si neváżime toľme, ako to, čo sme si sami nadobudli.

»Zkúsená stvorička!« prikyvuje jej hlavou. »Máte, vidím, rozvahu. Držte sa jej.«

Prekárali sa, mača s medveďom Ale vyšlo naozaj. Ostatné slová už vyriekol vážne, skoro z nich kukalo napomenutie a či skôr výstraha. Pozrela naň prekvapená, ako by nevedela, načo naráža. Jej oči ho badurkaly vysvetliť niečo bližšie, čo má na jazyku. Podvihnul hlavu z taniera a usmial sa, žmurknúc na ňu jedným okom.

»Vysvetľovať? A načo?« zadudral. »Kto sa nedovtípil, nepýta vysvetlenia: berie ako mu dávajú. Kto si ho pýta, ide na koreň veci. Vidí veci i pod pokrývkou. Viem, že ich vidí. Nečaká kým sa vysvietia a ukážu slepým. Tu je rozvaha.« Ďobnul si na čelo.

Jelka sa rozosmiala. »A teraz už neviem celkom nič.«

Nikola sa zaoberal s tým, čo bolo na tanieri. Nadhodil len s boku: »Preto nič, veď sa vynajdete. Ale vám vravím, rozvaha nezaškodí ani pri jednej veci, dobre ju nosiť sebou! Iste ju nezabudnete doma, keď idete vyberať do obchodov, čo vám treba. Poobzeráte si tovar na líce

i na opak, či bude súci. Kupec je zlodej. Podstrčí planý miesto dobrého, alebo ho zacení priveľmi.«

»V sklepe mňa neoklamú«, chváli sa slečna.

»Lebo máte rozum a rozvahu; prvej som povedal.« Pozrel na ňu významne a doložil skoro ako pre seba. »Čo je život? Nič, ako chodiť po sklade a vyberať, čo sa triafa. Kde nieto rozvahy, vyberú si, čo je hodno málo alebo nič. Kto sa prekabáti, má: nech drží.«

»Ešte čo!« posmievala sa mu, ale sa nesmiala nenútene. Bolo jej trápne.

»Prídete na samý koreň, prídete« — pohrozil jej neústupčive. »Viem, poprezeráte opak i líce.«

»Stará zkúsenosť zadrela kdesi na bok, vyšla z brázdy« — riekla mu už vážne, skoro s výčitkou.

»Nie veľmi na bok, chodí len na okolo trochu.« Keď uvrzla do kuchyne, zadudral. »Aha! Nedá sa udrieť vrecom po hlave. Nemá ju zadebnovanú. Načo sa jej dať zahrdúsiť za hocikoho?« Mieša kávu v šialočke, ktorú mu doniesla pred chvíľou. »A kto vie? Ešte je nie kosílka na hrdle. Nepostávajte«, nadhodil Krešimírovi. »Majte sa k svetu.«

Vypil kávu, rozložil sa v kresle, zapálil cigaretu a zapadol do akýchsi ďalekých dúm.

»A kedy pôjdeš?« obrátil sa znovu ku Krešimírovi.

»Neviem ešte. Mám čosi roboty v kôlni. I účty usporiadať.«

»Bol si vravel, že prestavuješ čosi.«

»Ťahám čiaru«, vysvetľuje mu Krešimír. »Mám dobrých spoločníkov. Uvidím ešte.«

»No, veď tak! Poprezeraj, pohni rozumom«, dudral Nikola. »Ak ťaháš čiaru, nechže ide, kde má ísť. A vieš, kde má ísť? Uvidíme, či si majster!« Pozrel naň významne, ale s úsmevom v očiach.

»Do rovna«, usmial sa Krešimír.

»Dobre! Keď nemá zákrut, nezrútia ju ani čertove barany. Dobre zasaď stĺpce a do rovna! Vo všetkom do rovna«, zahrozil mu.

Krešimír sa zarazil. »A čo vravíte?«

»I ty ako ona. Ale tebe dám na lopate: čo myslíš o nej?« Ukázal hlavou ku kuchyni. »Dievčina, he? Hore sa, kamarát!«

Krešimírovi prišlo bôľne; pohniezdil sa na stoličke. Prsia ako by mal v kliešťoch. »Neviete, že tovar je objednaný? I faktúru platili.«

»Mrcha obyčaj: ale škoda jej byť; vykúpte ju.«

»Nerozhrebajte pahreb papekom. Opatrujte svetlo, oheň«, napomenul ho.

»No, veď tak, synku. To slovo sa mi páči, ako od čeladníka. Keď oheň, nech vybĺkne. Mládež bez ohňa smutnejšia od staroby: najmä keď podskakujú na nej akési plamienky, ako na stohu slamy keď dohára. Nerobí nič ako tlieť a smudiť, že ťa zadúša.«

Nikola podriemkával po obede, možno i rozvažoval.

Krešimír nemohol obsedieť, odišiel. Pozrel do kuchyne idúcky, ale slečny Jelky už v nej nevidel. Bolo mu veľmi zle. Udalosti sa naň hrnú ako samy chcú. Každá ho zavracia na inú stranu. Srdce sa ozýva, búri, kúzlo priťahuje; Nikola rozjatril pahriebku a žena s povlače pozerá naň prísne zpod jarabej šatky. Aký je, taký je, ale sa mu dal dôverive do ruky brat, spolieha sa naň a on mu podtína nohy. Ešte najhoršie, že sa hlava pokazila. Vyfučalo z nej, čo v nej bolo, ostala prázdna.

Šiel radšej do skladu skladať kysničky. V práci mu predsa len odľahlo. Radšej sa pasovať s baranmi, alebo sádzať stĺpiky v najhoršej štrkovatine, ako sa zhrýzať a hľadať východy, keď cestu zaskočilo so všetkých strán. Keď shlobil koľko bolo treba, ukladal do nich bôčky a slaninu. Plné kysničky ukladal do stôsika, ako v ozajstnom sklade.

Zašiel na nákladný most.

»Chcel som vám napomenúť, pán Zarate: kovať železo, kým je horúce. Obchod sa vydaril, prekliesnili sme mu cestu, máme už meno. Keď ste v kampe, poobzerajte sa, či nemajú na daktorom podniku pohromu od bravov. Sišlo by sa nám čistiť trochu kampy, urobiť dobrej udeninky.«

Neodhŕnal by sa ani on, ale nikde nečuť nič takého. Ale zbadal, že by bolo kožiek na pre-

daj. Pán Ipolito nemá nič proti kožkám, ale udenina je viac hodná. Dnes mu prišiel pán Dolčić pýtať udeniny. Ale keď mu zacenil, potočil sa od divu. Začal sa jednať. Keď mu nespustil z ceny, spustil on s objednávky. Vzal iba polovicu.

Krešimír sa musel smiať. Keď mu ju núkal vtedy, nechcel, a mohol ju mať odpoly darmo.

»Takí sme my obchodníci!« zasmial sa pán Ipolito a tľapkal ho po pleci. »Do čoho sa chytíme, ide nám. Videl som vás zaránky s krajankou: aspoň myslím, bude krajanka. Môžem povedať, hm, úhľadná osoba. Zkadiaľ pochodí?«

»Z našich strán.« Krešimír zvážnel, chmára sa mu spustila na myseľ a zastrela všetky vidiecky. »Bol som tuším spomenul, že sa prišla vydať za brata Andriju.«

»Bratstvo je bratstvo: ale ho neuznávam v týchto priečinkoch. Nevydrží, praskne, lebo sa natiahne priveľmi. Kaľavná osoba! Môžem povedať, málo ich prišlo takých. Nerátam čertiću Dorinku, ktorá prišla vyhodiť z koľaje pána Simona. Nie, nie, pán Zarate, odpustťe«, šermuje mu s rukou pred tvárou. »Urobil som zle, spomenúť pri statočnej osobe tú tú... Prepáčte, nepoviem, za čo ju mám.«

»No dobre. Nespomínajme ju spolu s devou, o ktorej ste prvej hovorili«, pristal Krešimír.

»Jazyk beží pred rozumom«, vyhovára sa pán Ipolito. »Ale ak by mal vyjaviť, čo myslím, povedal by, že tento tovar, ktorý priviezli, je

prvej jakosti. Nevideli sme ho z tých strán lepšieho. Hovorím iba o vonkajšej podobe, pretriasať druhé vlastnosti nebolo by ľahko ani opatrné.«

Krešimír sa pozastavil; bolo mu akosi podozrivé, čo počul. »Vari ste spozorovali niečo?« obrátil sa k nemu starostlive.

»Nuž áno«, prisvedčil pán Ipolito. »Videl som prefíkaných obchodníkov. Vyložia do oblokov, čo majú najlepšieho: samá nádhera a bohatstvo. Nezkúsený pomyslí si; keď je v obloku čo vidím, čo nebude v truhlách a policiach? A ono nenašlo by sa mnoho: hádam i nič. A zas som videl potmehúdov mať obloky prázdne, vyložiť solničku, alebo pozlátený kalich, sklieпok tiež je nepatrný: ale keď začne vykladať z truhál a šuplíkov, zadivíte sa, odkiaľ berie toľké šperky a drahokamy. Nuž i osoba pekného pohlavia, keď sa ukáže, podajedna má spády. Zatuší a odšantročí, čo má hodnotu, iná zas ukáže odrazu všetko, čo má i nemá, len aby oslepila. Kto nemá poriadnu futrovku rozvahy a opatrnosti, verte mi, padne do jamy, ako ich robia na vlkov.«

Krešimír sa zadumal. Zkúsenosti pána Ipolita sa mu nepáčily veľmi: pochodia len z videnia a neidú na koreň.

»To sú všetko len poznámky«, začal sa opravovať. Zľakol sa, že si hádam zadal u Krešimíra. »Nie som znalec v tomto obore, ani som sa s ním nezapodieval mnoho. Ale ak by smel vy-

slovíť mienku, povedal by, že tento tovar nepristane vášmu bratovi, a či je vám čo. Látka bude hádam prisubtilná. To už neujde ani nezkúsenému, ako som ja. Nie veru, radil by mu, nepúšťať sa do toho obchodu.«

Krešimír sa usmieval. Táto mienka mu už lepšie chutila. Vidiecky sa začaly jasniť, zpoza chmáry kde-tu strelil i jas do dúbrav, že sa vtač rozštebotala. Prišlo mu zas veselo a voľne. Doložil, že brat je nie tuná. Keď príde, uvidí sám, čo má robiť.

»Uznávam, uznávam: hovoríte dobre. Ale by sa osmelil podotknúť, že ten kvietok nekvitne pre hockoho. Škoda by ho bolo, ak by ho mal zastoknúť na prsia ktokoľvek.« A doložil cele spokojne. »Robte, ako viete, ale vám radím, zastoknite si ho sami.«

Krešimír sa usmieval kdesi dnuká, hoc i čelo naberal tuho do vráskov. Pán Ipolito vyriekol hlasne, čo hádam tam dnuká už dávno hudie potichu. Pokušenie ho prikváčilo. Zprvoti ho zaháňal bratovým zjavom; ale ako ona prišla, pokušenie sa rehce z toho bobáka. Najhoršie pre boba, že je Ohnivá Zem veľmi ďaleko a zvod veľmi blízko.

VIII.

Šiel puntarenskými uliciami; v nich sa mu pestrelo, sťa by sa mesto hotovilo k veľkému sviatku. Nie sú mu sivé, triezve, trochu jednotvárné, ako ich hádam i on ohováral tu i tu: nabraly sa akýmisi ružovými odbleskami. Cestou k domu ako by brodil v zakliatom svete. Nie je to ulica vyjarčená vodami, soraná koľajami. Hore na vŕšku, akoby bola vošla do zelených hájov. Na ulici Manuela Rodriguez, hneď pri dome pána Dolčića a Kolčića pozemok mu je nie prázdny, o hŕbkach hnoja, s rozťahanou ovsienkou a celým radom ťarbavých karriet s dlhým ústreším kôlne, kde v noci prežvakujú voly: ale šumná dúbrava s brezami a rakytím, ktorou hučia potoky. Na konáre sadá o dlhých popoludniach ľúbezná kalandria, milý patagonský slávik. Brata Andriju akoby nebolo, akoby sa bola Ohnivá Zem odpratala ktovie kde, hádam do samých ľadových vrchov južnej točny...

K večeri sa ustanovila celá spoločnosť. Pán Vodopija kuknul dva, tri razy do kuchyne: zazrel pani Terezu, ako sa usiluje. Pozrela naň

divne, čo ho porantalo nakukovať, kde nemá čo hľadať. Pán Dolčić nedočistil sporák. Pri vymetaní sa vyrútila akási tehla, zajtra musí zavolať majstra vložiť novú. Stará vraj prehorela. Dargaš bol ako na tŕni. Zatáral sa až hen do dvora pohľadať podkovu, ktorá odpadla oňahdy sivkovi, keď ho doviedli z kampa. Ustával sa darmo: podkovy kde nič tu nič.

Nuž sklamanie bolo; neprišla ani na večeru. »Všetko vravia, že je veľmi švárna!« vybúšila na veľa z Dargaša. Pohli sa a popozerali jeden na druhého. To slovo im sňal s jazyka. »Ako že je to, že sme ju, domáci, ešte nevideli!«

»Ja som ju videl« — pochválil sa Nikola — »i tuto Kreše, zbojník. Nie je mrzká, nie. I shovorčivá takto.« Naprával si fúzy a dodal: »Škoda, ale v Europe vraj natisli pekným osobám módu nevečerať.«

Čo to pletie? Má ich za bláznov? Dosť ľahko. Vystalo by od starygáňa. Ale v Amerike neradi neslané žarty. Nevyplácajú sa. Mohol by dosvedčiť Dargaš a ešte skôr ľahtikár Petar. Neraz vyhoreli pre ne.

»Mala robotu« — vyjavila im pani Tereza. »Kým si vybrala hábočky, rozvešala ich — ustala. Zasa písala domov. I more ju zmútilo. Že si vraj ľahne. Síde sa jej . . .«

Rozišli sa zasa sklamaní, väčšmi než na poludnie. Krešimír si posedel s Nikolom. Tiež v nádeji, že ešte vôjde. Ale nenakukla. Nikola

sa zababúšil, že pôjde na strážu, hoc je privčas. Krešimír sa pobral do izby.

Keď prechodil dvorom do dlhého domku, trafilo sa mu obzrieť sa: tu zočil v obloku slečnu Jelku. Bola v izbe gazdinej. Tedy predsa neľahla. Bola opretá lakťami, vyzerala do dvora na dlhý domec o izbách, na mostíky z latiek.

Zastal. Zas ju vidí na blízku. Stŕpnul prekvapený, prišiel akýsi strach naňho. Srdce mu búcha neporiadne.

»Dobrý večer, slečna. Ako sa máte?« pozdravil ju po čilenský. V Čiliach často miesto pozdraviť sa spýtajú: »Ako sa máte?«

»Ďakujem, odpočívam.«

»Tak ste ustali? Od roboty vari!« zasmial sa.

»Bez práce nikam« — tiež sa usmiala. Pozrela naň, na čom sa smeje na nej? Jasné čierne oko dotklo sa ho pokojne a išlo zas. On by sa ho bol chcel chytiť, ale sa nebolo čoho. Bolo zatvorené, jeho nepustilo dnuka. Iba zbadala, že sa jej sivý bojí, či okúňa. Prečo? »Robota nebola veľká: doniesla som veci do poriadku ako tak. Treba sa im vetrieť zo stuchliny.« Zadivila sa, čo mu má rozprávať: či vie, kto je, čo je? Ale ju čosi zamrzelo, obrvy sa jej stiahly. Vyklonila sa ešte väčšmi z obloka a riekla ticho. »Niečo by vás prosila...«

Zabúchalo mu srdce. Žiada si niečo od neho — práve od neho! V šialenej radosti prikročil k obloku. Oči čakajú, či ho teraz vpustí cez prah.

»Chcela by kúpiť tridsať funtov. Môžete mi ich zaopatriť?«

»V hotovosti?«

Zmiatla sa: sama nevedela, aké sú jej treba. Pobehala očima po dlhom domku o veľmi plochom krove, s izbami pre hosťov a zas sa vrátila k jeho číhavým očiam, či ich už vpustia. Pričapila im dvere pred nosom. »Radšej vám poviem načo sú. Poslala by ich domov.«

»Tak vám je najlepšie kúpiť si poukázku na banke a poslať ju domov. Na poukázku im vyplatí peniaze banka v Splite.«

»To by chcela!« Zaradovala sa, že jej poradil dobre prvým razom. »Peniaze sa neztratia aspoň« — doložila.

Vysvetlil jej, že príde meno na výplatný lístok. Ak by sa i ztratily, banka by nedoručila peniaze len na meno, ktoré je na ňom. Jej ostane duplikát, ak by sa prvý ztratil náhodou.

Rozmýšľala, tvár zvážnela, bola na nej ako mrzutosť. Váhala trochu, potom sa mu sverila dopodrobna. »Mám poslať sto funtov, ale sedemdesiat mám. Prikúpila by tridsať, tak by vyšiel lístok na sto. Počkajte chvíľku!« Odskočila od obloka. Krešimír pozeral do spálne pani Terezy, do ktorej sa vchodí z pitvorika. V bočnej stene vidno otvorené dvere do izbičky, do ktorej vošla shľadávať čosi v truhle. Pri stene je už odostlatá posteľ s prevráteným rožkom na pokrývke. Plachty sa belejú až sem.

Hlavnica sa pýši štopkanými rojtami na obliečke. Prezeral si taje panenskej izbice. Ale sa zahanbil, ako by kradnul. Nuž, krádež je, keď kutal po jej bydlisku. Poodstúpil stranou, aby ho neprichytila v nepeknej robote.

Vrátila sa s peniazmi. Odčítala mu sedemdesiat funtov v hotovosti. »Čo chýba do sto, doplatila by v našich peniazoch. Sedemstopäťdesiat korún.«

Usmial sa. Vie rátať dobre. Vzal peniaze a spýtal sa: »Na čie meno bude lístok?«

»Na krstnú matku Uršulu, vdovu Gojčević, Pravý Zorovac.«

Ako by ho bola udrela v prsia. Veď sú to peniaze Andriju, ktoré vracia! Spamätal sa a usmial sa. »Je i moja krstná mať, pani Gojčevićova.«

»Jej idú peniaze!« potvrdila. »Kedy ide pošta?«

»Do Europy?« Zajtra pred poludním, ak príde poštový v noci. Ak príde až ráno, odišiel by po poludní.«

»A či sa obriadime s peniazmi?« spýtala sa to už skoro v strachu.

»S touto poštou?« Znepokojil sa i on. Vyjavil jej, že sotva, ak odíde parník pred poludním.

Oči sa jej rozšírily. Odrážal sa v nich strach, alebo hádam len veľký nepokoj. Prsty sa jej

triasly, ako si naprávala vlasy okolo hlavy. Jamky okolo úst, kde si obyčajne pohrávajú, podely sa kdesi, i veselosť s nimi. Tvár tiež obľadla čosi, ale zasa búšila krv do nej, až zblčala. »Ach, keby sme sa obriadili!« Uprela naň oči, zatvorené maly dvere, že ho nepustia dnuka: ale vystrčila na ne veľmi naliehavú prosbu.

Stŕpnul predo dvermi sladkým nepokojom. Hľadá uňho pomoci, bárs ho nechce vpustiť. Hlava sa mu naplnila, nie je už prázdna. Vyvára myšlienky a spády, ako by sa dalo dohoniť poštu. »Vedieť dneska popoludní, boli by sme mali už v ruke výplatný lístok. Zajtra ho nedostať pred poštou, banka nebude otvorená.« Pozrel na ňu. Prosba bola súrna, netrpelivá. Pri nej bol poplach a žiaľ. Hlava sa posošila, vyvára myšlienky a našla kdesi na strane nové cestičky. Výplatný lístok nedostať na skutku, čakáš hodinu i dve, kým ho urobia a dajú naň podpisy. Ale choď na stranu, pohľadaj bočné chodníky a obídeš zdĺhavé čakanie. Najprv sa poshovárať s druhým účtovníkom, azda by urobil k vôli, odbaviť mu vec hupkom.

Horšie bolo oddať list na pošte. Ak sa opozdí, darmo sa dobíjať pri zavretom okienku: nevezmú ho, nie. Ale preto nič! Ak ho tu nevezmú, môže ho oddať na Falklandoch. Musel by sa s poštovým vybrať na Malvíny. Cesta na ne a zas nazad sú tri-štyri dni. Oddať list by nebolo ťažko na Malvinách: ale by musel ča-

kať jedno desať dní na nasledujúci poštový z Europy. Možno sa mu trafí i menšia loď alebo plachtová: tak by sa mohol vrátiť prvej.

Ale čo povedia na Rie Colorade, ak nepríde? A čo tam po ňom! Kde je Rio Colorado? Kdesi v druhej čiastke zeme! Odháňa ho ešte ďalej, ďalej. Nech počká...

»Napíšte list: musí byť hotový zajtra zavčasu« — rozkázal jej už rozhodnutý.

»Už je hotový. Napísala som ho po poludní« — istila akosi naradovaná.

»Tak je dobre. Zajtra pôjde« — potvrdil jej. Bol istý svojej veci, mohol jej sľúbiť. Ach, ako padne dobre pozabudnúť, pokochať sa v jej tvári! Zas vyskočila na ňu radosť, oči sa smejú, bárs mu ich neotvára. Jamky sa potuľujú okolo úst. Na bielom hrdle vidí na strane, ako sa spustily čierne kostrnky: schlpily sa. Pod nimi sa búri mladá rujná krv v žilách. »Pôjdem pozrieť« — vysvetlil jej — »či mi dajú výplatný lístok. Prídem povedať.«

»Teda vás počkám« — rozhodla sa. Pochyboval, či najde doma ľudí: mohlo by sa i pretiahnuť a už bude o nedlho deväť. »Počkám čo ako: i tak by nezaspala« — sľubuje mu. Z očú ho zasiahnul mocný blesk.

Schytil sa, dvercami šiel na Bolivarovu ulicu. Neobzrel sa, ale cítil, že pozerá za ním; bude ho čakať s túžbou. Zrazu oľahčel, nohy akoby sa netýkaly zeme. Slnce práve zašlo, ale mesto mu žiarilo v bájnych svetlách. Obrátila sa naň,

primkla sa k nemu, hoc oči má zavreté, nechce odchýliť dvere: ale je pri ňom, on pri nej. Bude ho čakať, ale i on bude čakať, čo by dokedy bolo, kým mu ich neotvorí...

Aká divná, neslýchaná udalosť! Neostala ani chvíľku v bratových izbách: skryla sa ku gazdinej. A znezrady pribehla k nemu, sháňa peniaze napochytre, sto funtov, poslať ich matke Andrijovej. Či je to nie dosť? Aká veľká udalosť! nechce sa primknúť Andriju, hľadá ochranu pri ňom.

Banky zatvorili dávno, úradníctvo sa rozišlo. Len najsť účtovníka, druhého v rade: stýka sa viac s obecenstvom, ako s prísnymi knihami. V stykoch sa popriliepalo naň všeličo, čo sa neprace do dlhých rubrík: všakové odronky ľudskej duše. Udre naňho; uvidí, či ho nakriatne alebo nie.

Keď zazvonil na dverách, povedali mu, že pán účtovník s paňou a Pubym ešte neprišli, ale že musia prísť čo skoro, lebo Puby bude pýtať jesť. Vonku je ale pekne, Puby sa môže pozabudnúť — húta Krešimír — radšej ísť proti nim, len vedieť na ktorú stranu. Ukázali mu cestu, ktorou chodievajú. Keď prešiel ulicou, utkvel medzi plotmi. Kus pampy rozkrájali na diele a porozdávali. Komu sa ušlo kúska, prvé čo urobil, bolo obohnať svoje plotom, aby sa mu mrcha súsed nenanosil do dielu. Na chodníku medzi plotmi a parkanmi stretnul chlapa ako tisne vozíček. Pri ňom kráčala žena.

»A ja vás hľadám, pán účtovník!« oboril sa naň.

Nedal sa mu mýliť. Že veď je tu, našiel ho: ak nie pri knihách, teda pri krikľúňovi.

»A čo? pýta jesť?«

Nuž veď vraj patrí k človečenstvu, hoc je malý. Prijal i jeho evanjelium

Evanjelium ľudského pokolenia? Nuž pravdaže, Láska by bola, myslí aspoň tak pán Katovič. Pozrel do vozíka na nového hlásateľa Lásky, ale akosi sa mu neúfa. Zvesť o evanjeliume zatisla trochu na bok i trapy o výplatný lístok. »Ktoré Evanjelium, ktoré?« spytoval sa ho chtive.

»Nedržíte sa ho?« zasmial sa pán účtovník. »Hádam ste len počuli o ňom: dobre žiť a nerobiť.«

Hej, bolo o ňom slýchať. Ale jeho učili ešte chlapcom, že bez práce nejedia koláče. Dal evanjeliu pokoj, radšej prosil pána účtovníka o lístok.

»Zas dáky obchod?« skusoval ho. »Najnovšie vám vypálily dobre.«

»Nie najhoršie. Ale tento mi leží veľmi na srdci.«

»Dôležitý?«

»Veľmi, veľmi!« prisvedčil mu s ohňom. »Nezdariť sa tento, predošlé by nemaly ceny.«

»Keď je tak, čakajte ma pred deviatou. Zariadime vám to.«

»Nepremeškám poštu?«

»Štvrť hodiny — viac, alebo menej. Poštový deň, správci prídu včaššie. Odbavíme vám to.«

»Ach, ďakujem! Ako sa vám odslúžiť?«

»Vezmite ma do dielu. Z polovice. Nemôže byť? Tak dobre, zo štvrtiny . . .«

Osvedčil sa, že podstata a smysel podujatia je nedeliteľnosť. »Nie som istý, ako vypadne. Ak vypadne, ako myslím, vyjavím vám, čo je vo veci.« Ale si umienil, že vyberie pekný bôčik alebo chrbtovinku a donesie pánu účtovníkovi.

S ním si bolo ešte ľahko poradiť: sú starí známi. Ale pošta je úrad, prísny a presný. Nemá tam dôverných známych. Ale čo! Pracuje pre seba, nie pre iných. Musí sa vcviknúť do stisku medzi ľudí, urobiť si miestko aké také. Rozviazaly sa mu ruky. Má slobodu pracovať pre seba. Dômyseľ sa zaostril, rozum sa pohnul. Oj, všade sa najdú priechody a východy z ťažkostí.

Nevedel ako, iba keď sa našiel pred hostincom ku »Zlatému guanakovi«. Vošiel do reštaurácie. Pri stolíku zazrel pána Simona Katoviča.

»Oh, pán Zarada!« Vidno, že sa zaradoval pán Simon. Pomknul sa dať mu miesto. »Kedy ste prišli z Ohnivej Žeme? Ako sa vám vodilo?«

»Nebol som s výpravou!« Len v Rie Colorade.«

»No!« Udrel sa do čela. »Prepáčte, zabudol som. Máte s udeninou starosti. Mohol by vám ju prevziať.«

Krešimír sa zadíval na pána Simona, v ktorých krajoch cestuje, že sa nespustí radšej do Puntareny. Vysvetlil mu, ako si nevie rady s poštou. »Vy sa s nimi hádam znáte: či by ste mi nevykonali, aby mi prijali zajtra ráno doporučený list?«

»Neustávajte sa daromne«, odvádzal ho pán Simon. »Nemôžu robiť výnimky: iba by ste si škodili.«

»Tak moje listy nepôjdu!« zľaknul sa Krešimír. »Príde mi ísť s poštovým na Falklandy a tam ich oddať: ale ako sa vrátiť, ak sa netrafí príležitosť!«

Usmial sa pán Simon, či sú také súrné.

»Musia ísť, čo ako«, položil päsť na stôl a opakoval: »Musia.«

»I pôjdu. Nebojte sa. Ale si zavečerajme.«

Zaďakoval za pozvanie. Musí vraj ísť napísať ich.

»I ja mám písať súrné listy. Tiež odporučené. Sľúbili mi ich prijať za rána. Sveziete sa so mnou. Ja vám ich oddám: netreba sa vám potĺkať po Falklandoch s nimi.«

»Ach, pán Simon! Dobrodinec, dobrý otec, brat...« Skoro mu vyrazil vidličku z ruky, ako sa hodil naň. Hlas sa mu triasol pohnutím.

Pán Simon bol tiež prejatý nad tým výbuchom. »Nuž keď je tak, teší ma, že môžem vyhovieť krajanovi. Čakajte ma o pol desiatej ráno u mňa. Sám ich oddám s mojimi. O pol desiatej. Nezabudnite! Ja iste nezabudnem, ak vás nenajdem tam niekde.«

Krešimír vstal prudko. Pán Simon ho chytil za ruku. »Mohli sme večerať. Do rána máte kedy písať...«

»Dnes už nie. Druhým razom vďačne, s radosťou.« Nevie si rady, čosi ho ťahá mocne domov. Čakajú naň, čakajú! Mocné povrazy ho ťahajú. Neroztrhne ich ani večera ani priateľstvo.

Ponáhľal sa, akoby mu horelo pod nohami. Nie je ani celý, roztriaslo ho cele, na kusy. Polovica ho tam ostalo, pod oblokom: všetko, čo je v ňom krásneho a nádejného.

Do dvora sa vkradnul zasa dvercami od ulice. Už mrkalo dobre, z kuchyne padal pás svetla na dvor. Bola tam ešte gazdina. Nebúchal, potichu zatisnul kolok na dverciach: ale ho i tak počuli. V obloku sa zjavila zasa.

Čakala ho netrpelive. Tvár mala skoro prísnu, oči pozeraly skúmave naň. Bola pred ním akoby iná stvora, akási prísna. Bolo mu ťažko; nenachodil súvisu medzi ňou a svojou túžbou. Bola mu ďaleko, delily ich svety. Zavrela sa pred ním. Ale bol rád, že jej môže darovať dobrú novinu: nech len pripraví listy, pôjdu zajtrajšou poštou.

»Ach, ďakujem!« Schytila mu ruku a stisla tuho. Jeho ruka sa jej chytila a držala; bolo mu, že uletí ďaleko od nej v akejsi divej krútňave. Prísnosť sa skryla kdesi; ostalo iba udivenie, čo sa mu robí. Vytiahla ruku z jeho a usmieva sa, ako stojí pred ňou, čakajúc od nej čosi. Až teraz badá, ako sa jej dobíja tuho na dvere, hľadá prístup do jej sveta.

Pohladila si zasa čelo, porozháňať iskry, ktoré šibú okolo nej.

»Kedy zas príde poštový, pán Zarada? Taký ako zajtra, do nás idúc?«

»Každých pätnásť dní príde a ide. Obyčajne sa stretávajú v Puntarene, ako tieto. Ak sa nestretnú tu, tedy niekde na blízku.

»Po tieto dni musíte mi kúpiť kartu«, oznámila mu.

»Pre Boha, čo hovoríte!« Myslel, že skríknul, až ho počuje celý svet. Hrdlo sa mu stislo a hlas sa mu pritajil: nechcel vziať výkrik, ktorý sa v ňom rozľahnul a doniesť jej ho k nohám. »Len to nie, len to nie!« opakoval mnohoráz. Pozeral na ňu horúcim citom, akoby volal o ratu. Usmiala sa, ako sa upriamil, zdržať ju tu. Pokrúca hlavou, že ho nemôže slúchať. »I tu je pekne« — prosí ju. »Poobzerajte sa trochu, privyknete, zapáči sa vám. Všade je pekne, všade: len nech kvitne kvietok nádeje. I tu kvitne, len sa poobzerať dobre. Máme už i slobodu práce: našu dobrú, šťastnú prácu. A akých ľudí! I tu je pekne!«

Hovoril ticho ale s ohňom. V hlave mu vrely myšlienky, tisly sa na jazyk ako povodeň. Nebola už prázdna, ako dneska ráno.

Pozerala naň zarazená: ako horúce ju prehovára! Z jeho oka sa rúti na ňu horúca túžba. Oko sa jej dalo zachytiť chvíľku jeho okom; ostalo na ňom, ako prikované. Zazrelo kus sveta, do ktorého ju volá, že je v ňom pekne, pekne. Odtrhla ho od divného vidieku; pozatvárala všetky dvere a zvážnela. Zablúdila kdesi do diaľky...

»Čo poviete?« vystíha od nej, dobíja sa do dverí. »Poobzerajte sa: tak pekne by bolo!«

»Nemôžem!« riekla mu ticho. »Dom volá!« Položila ruku na prsia. »Mocným hlasom, hromovým. Bez domu pusto, neobísť sa, nie.« V tvári sa zjavil bôľ, zkadiaľsi udrel nečakane a v hlase sa zatriasla hlboká túžba. A túžba sa prehodila i naňho, zaskočila ho znezrady, srdce mu žmykla bôľne, až zastenal. Bolo mu ťažko, ťažko. Chytil sa za pasy s túžbou i za domom, i za kvetmi nádeje. Podlamujú sa, klonia hlávky. Zadychčal sa v tuhej robote, vláda opadla; musel sa oprieť o stenu...

»Dobrú noc!« riekol ticho. Vytvorila ho predo dvere: bude sa vždy ponevierať v sivom, smutnom kraji bez okrás, medzi skálim. Nechcela otvoriť.

»Prečo sa hneváte!« Zastavila sa; v jej hlase akoby bol ohlas starostlivosti. »Slnce nezapadni nad naším hnevom.« Podala mu ruku.

Zas ju držal kŕčovite v svojej; dodala mu sily, šialenej nádeje. Slová sa mu tisly zas ako povodeň na jazyk. »Len to nie! Pôjdete; ale poshovejte trochu, poshovejte! Veď pôjdeme všetci, ale nie hupkom. Dom nás počká, ale čas nečaká. Ak mu dáme utiecť, zmarí kvieťa na veky. Čo odnesie, nevráti. Nie ešte, nie...«

Hovoril ako v horúčke. Hlas mu nabral akejsi tajnej moci, že ju zvrátil.

Zadívala sa naň v zmätku: ako jej zaskočil cestu! Premerala ho, či sa oboriť naň. V nej čosi popustilo, nemohla sa dať doňho.

»Uvidíme« — riekla tichšie. »Poshovárame sa ešte.«

Schytil jej ruku do svojich. Chcel by ju zahriať, podpáliť v nej žiaru, ktorá ho drží.

Vošiel ustatý do izby. Sadnul ku posteli, ostal tak vo tme. Stály bod, pevné miesto, ktoré hľadá odkedy sa v ňom prebudila duša a vôľa, vymyká sa mu. Slnce, stálica chce sa zasa skryť za jeho obzor. Čo iným príde samo, keď sa narodia: dom, teplé ohnisko, on ho nemal nikdy. Zahrieval sa pri cudzích pahriebkoch. Svojej vatry hádam už nerozloží do smrti. Čaká ho život samotára, smutný a jednotvárny, ako ho má pán Simon neborák. Bude ťažko, smutne bez domu a teploty...

Boh vie, kedy zdriemol. Prebudil sa obečený, opretý o posteľ. Bolo sa i rozvidnilo, i slnce vyšlo. Vyumýval sa tuho. Studená voda ho občerstvila. Svitnul nový deň, nádeje začaly dý-

hať hlavu, ako poľahnutá tráva po búrke, keď slnce zahreje.

Vošiel do veľkej izby. Pani Tereza už bola v kuchyni. Kropila biele háby a skrúcala na žehlenie.

Usmiala sa mu, keď vošiel. Bola čosi veselšia, v očiach nebolo toľko smútku. Odložila robotu, že uvarí kávu, ale sa jej nedal trápiť. »Trochu kávy spravím si i sám.«

»Tak si varte!« Pristala, začala zas kropiť. Ale zas prišla k nemu, riekla mu ticho: »Ani ho nespomenula ešte: akoby ho nebolo. A on už že je všetko ako v hrsti. Nestojí oň: mohol i neriadiť izby, nevyhadzovať ľudí. Ani sa nespýtala kde je, či príde . . .«

Čušal múdre. Vie, čo vie: ale to nemôže dať na bubon. Začal zahládzať. Okúňa sa hovoriť nebodaj. Či má ukazovať, že hynie za ním? Bude hanblivá: chudinka, dievčatko zo Širokého Dolca!

»Pýšila by sa, vynášala by sa, keby srdce bolo pri ňom. Tvrdo by čakala. Kdeže by — ani nespomenúť!«

Krešimír lial horúcu vodu na somletú kávu. Mal by kvapkať pomaly, aby mala kedy vytiahnuť silu a chuť z prášku a odniesť si ju: ale dnes kto vie, čo z nej vykvitne. Leje ako sa trafí, dva-tri razy sa mu odčrplo razom mnoho. Neraz preteká i cícerkom cez ceďáčik. Veď nebedlí ta, kde robí: myslí zas len na to, čo mu po-

vedala. Ísť po kartu pre ňu na najbližší pošto-vý! Zasa ho zmútilo, ako včera večer.

Tu sa v kuchyni stmilo sťa pole keď padne naň v letné poludnie tôňa od čierňavy. Obzrel sa, čo je to. Zazrel jej štíhlu postavu vo dverách.

»Dobré ráno, slečna!« skríkol naradovaný. Zabudol i na kávu. Vidí len slečnu Jelku. Líca má svieže, sťa ruža v rannej rose. Oči žiaria, na tvári poletuje úsmev. Hneď sa obrátila k nemu, a otvára oči na chlapa, čo to stvára.

Kývla mu hlavou na odpoveď a pristúpila k nemu. Podoprela si boky. Dusí sa v smiechu. »Vy varíte sami!« shíkla.

»Vidíte!« pochválil sa. Hľadí upevniť hlas: bojí sa, že zas spískne falošne. Ona pokrúca hlavou, ako je to, že kuchári. On jej spomenul: »Ponevierame sa po kampe: musíme sa vyznať v každej robote po troche.«

»Ani som vás nepočula, keď ste vstávali!« Obrátila sa ku gazdinej. »Spala som tuho. Mašina nebúchala, ani posteľ netriaslo, ako na lodi. Riadite háby?«

»Naša najpilnejšia robota; skoro so dňa na deň sme v nej. Nás žien je málo, chlapov moc: na nás málo visí všetka robota okolo prania. Máme skoro jednostaj ruky v lúhu.«

»Pomôžem vám« — ponúkla sa jej zas.

»Nedbám, keď ťa chuť potiahne. Ale dnes ešte nie. Ešte si hosť.«

»Ja vás tiež počastujem kávou, ako hosťa«, sľuboval jej. »Ale musím prisypať trochu.«

Smiali sa, ako prilieva vody; on jej, že ju bude piť, ak nie pre iné, tedy zo zdvorilosti. Ona ho teší, že azda nebude o moc horšia od tej, ktorú pájala na lodi.

Dával si predsa pozor, preciedzal pomaly. Keď dobre spala, že sa jej ani nespýta, čo sa jej snívalo: kto dobre spí, nesníva. Ale ona sa priznala, že snívala o dome, ale sa nemôže rozpamätať na podrobnosti. »Pamäť je krátka. Keď otvorím oči, sen uletí, nedá sa dohoniť.« Zachmúril sa. Zas len o dome. A ešte dodala: »Keby bolo vedieť, čo robia, či sa dobre majú. Či nezabudli na mňa!«

Bolo po veselosti. Káva ho už netešila. Nechýba len aby začala spomínať cestu domov a posielať ho po lístok na poštový. Bol by si ťažkal, ale musel vysmiať svoje nároky. Či sa jej čo diviť? Má dom, to znamená tých, ktorí ju v ňom čakajú. Či si namýšľa, žeby mala zabudnúť na nich a pristať k nemu, hoc ho ani nezná? Býval si sám do dnes a budeš i ďalej. Ten údel už čaká za uhlom.

Neušlo jej, ako zvážnel, alebo skôr zapadol do žiaľov. Prišlo jej ho ľúto. Usmiala sa mu zas. »I vám je čosi ľúto? Či nie? Vari tiež pre dom?«

Hneď ju potiahlo k nemu. Najskôr mu bude cíivo i jemu za rodiskom. I krajšie naň pozerala, i milšie sa mu smiala. Stála skoro pred ním, ako kvapkal vodu z varu a mysľami zas blúdil po samotách.

Ľúto pre dom? Ako mu vraj môže byť ľúto, keď ho nemá? Usmial sa a pokrúcal hlavou. Koho má? Krstnú mater, ak ešte naň pamätá. Za kým mu má byť ľúto? Vysvetlil jej, že nenechal nikoho z najbližších, nemal ich dávno, ani domu vlastne. Nemal by za čím želieť. Priateľov áno, nemá sa čo žalovať, mal dobrých. Hneď krstná mať. »Ale si myslím, priateľstvo nie je dom.«

Čo mu mohla odpovedať? Vedela, čo je dom a jeho sladké sväzky. V nich bola dosiaľ zmizla, srastená s nimi; priateľstvu neostávalo miesta. On zas o dome nevedel mnoho, keď ho nemal, ale v priateľstve nachádzal nejednu radosť. Stáli tedy proti sebe, hoc každý z iného hniezda: ona z teplého domáceho, on zo širokého priateľského, v ktorom bývalo neraz chladno, lebo nebolo v ňom často nikoho, len on sám. Zadívala sa naň, ako na novú osobu, na človeka, ktorý neokúsil sladkosť teplého hniezda. Prisvedčila, že veru priateľstvo nemôže byť dom. Nezkúsila priateľstva; ale vie, čo je dom. »Mívame si, že je obyčajná vec, ktorí ho máme. Ale keď sme z neho preč, zvieme chytro, čo je. Ale nevďačnosť banuje po nečase, keď zkúsi, že priateľstvo ho nenahradí nikdy.« I hlas sa jej zatriasol, oči akoby sa boly prehĺbily ešte väčšmi. Jas na nich sa zastrel, sťa by bola zaľahla tma na ne.

»Ťažko je, keď sa odoberú a loď sa začne hýbať. Odchádza pomaly, ale tam na nábreží ne-

rozoznať veľmi chytro ani tváre. A keď ich už nemôžeme poznať, príde samota. Začne schodiť na um, o čo sme prišli. Príde priateľstvo, ktoré vidí, čo snášame; teší ako môže, ale nemôže zahnať samotu...«

Čože, jeho neodprevádzali do prístavu. Vysadol na loď, a hybaj do neznámych krajov. Ale jej bôľ ho prejal: z jej žiaľu kvaplo čosi jemu do srdca, vkradlo sa mu jej hlbokým sladkým hlasom a našlo v ňom horúcu ozvenu. Vyjasnil tvár, chcel by ju rozveseliť. »Žiaľ sa predsa len utíši. Prídu spoločníci, ukážu sa nové kraje.«

»Nuž bola Olgička. Hneď vtedy sa mi pripojila a už sa ma držala celou cestou.« Oči sa jej zas začali usmievať, len čo pomyslela na ňu. »Jednostaj mi rozprávala, spievala, ešte ma i učila španielsky.«

»Hej, priateľstvo je veľký dar od Boha«, prikyvoval hlavou. »Viem, čo je; žil som v ňom, bez ozajstného domu. Bývalo i mne často, ako vám vtedy, keď sa loď pohla. Veru na lodi«, prisviedčal a usmial sa »chôva na nej je chôva, ale nie ozajstná. Berú všetko z ľadu a konzervy. Jedlo užijú, ako jedlo, vraj sýti tiež: ale je nie ako čerstvé, ktoré doniesli zo zahrady a jatky. Tak vám je i priateľstvo. Podpora so strany, aby sme nepadli od nevlády: ale sotva bude, čo je dom...«

Nuž pekne jej vysvetlil, čo je ozajstný horúci cit rodiny. Pozerala naň pozornejšie, na člo-

veka bez svojho ohniska. Nebadá na ňom smútku, hádam má kdesi kút, kde ho drží ukrytý. Ale jej ho prišlo ľúto. Jej pozor i s účasťou, ktorá sa vkradla doň, zachytil na sebe iba letkom, ale mu zahrial srdce. Nikda mu ho nezahriala tak priateľská účasť.

Káva bola hotová, pozval ich zasadnúť za stôl. Sám doniesol konvičku a prevárané mlieko do hlavnej miestnosti. Stôl mal kávový obrus s pestrými ozdobami na prostriedku a v rohoch. Na tanieri chlieb a maslo.

Pani Tereza sberala vrch z mlieka do šialky Jelkinej. Tá ju chytila za ruku a nedala jej. »Len spravodlive! Všetkým po troche z dobrého.«

Zastarel sa on: že je nový hosť, patrí jej náhrada za to, o čo prišla.

Že si už neosobuje. Je možno hosť, ale iba teraz. Iní sú vraj hostia celý život. Im treba nahrádzať, čo nemali... Dotkla sa ho zasa okom: našiel v ňom nový dar účasti. Srdce mu mocne zabúchalo, čosi horúceho sa rozlieva v prsiach.

Bolo zavčasu, ale raňajky chutily. Dievčina popíjala chutne kávu s hustým patagonským mliekom, v ktorom sa vyráža mocná úrodnosť a sila zeme.

»Veľmi dobrá káva« — zasmiala sa. Sprotivil sa tuho, že veru nie. Najviac ak by obstojná. »Tak ste nie spokojní!« zadivila sa. »Čo by ste ešte chceli?«

Pravdaže nespokojný a nie málo. Myslel, že bude lepšia. Nevydarila sa.

»A čo jej chýba?«

»Chýbať, nechýba, skôr zvyšuje« — vysvetlil jej. Vraj primoc vody. Keď ju nalieval, prišla ona a jemu sa odčrplo primoc odrazu.

»Tak sa stáva kuchárkam, keď sa im prídu prizerať pri robote« — vysvetľovala mu a zas ho tešila, že bola jednako dobrá. »Kde ste sa ju naučili variť?«

»My z kampa sa rozumieme všetci do varenia, i druhých remesiel. Vieme i háby prať, i žehliť. I po dome si riadime sami.«

Začali sa shovárať o kampe: o robotách v dome, ako sa robotník musí oprať, obšiť sám, len by mal kedy. Najskôr v sobotu popoludní, keď zastavia robotu do pondelka. Keď sa rozhovoril, bolo mu poznať, ako mu prirástol kamp a podivný, samotársky a zas družný život v ňom, k srdcu. Divila sa, že na toľký statok tak málo pastierov. Ovce nechávajú tak týždne a mesiace samé, nik ich nezavracia, ani nedojí. Rozhovor sa rozpriadal, gazdina sa vytratila k robote. On rozprával s chuťou; páčilo sa mu, o čom rozprával; páčila sa mu poslucháčka, ako pekne počúva. Čas sa míňal. Na ulici sa začal ozývať obyčajný denný život. Ohlásil sa zvon vlaku, ktorý zavítal do mesta, ako každé ráno, naložený uhlím z blízkych uholných baní. Nikdy sa nesedelo takto dobre za kávovým stolom.

I ona sa zasedela; nezbadala, ako sa jej čas minul. Zabudla v tie časy i na dom za veľkým oceánom. I tu ju ovialo milotou, sťa by bola niekde doma. Strhla sa, keď počula predo dvermi čiesi kroky a hlasy.

»Necháme si na druhý raz« — riekla a skočila. Ztratila sa vo dverách kuchyne.

Dvere od ulice sa v tom otvorily. V nich sa ukázal pán Kuzma Vodopija a Vid Dargaš.

Krešimírovi bolo, ako by sa vrátil zo začaraného kraja. Predošlá chvíľa, shovôrka s ňou boly mu ako krásny sen. Podrobnosti rozišly sa v ružovej hmle; ale ostala akási jasná radosť, ktorá ho dvíha do samých svetov, kde nikdy ešte nenazrel. Akosi zbohatnul, zmohutnel.

Dargaš a pán Vodopija boli mu ako iní: nemohol vynajsť súvisu medzi nimi a sebou. I Nikola sa vovalil zababušený do kepeňov. Bol mu tiež trochu ako cudzí; hoc doniesol i dnes, ako včera, v kepeňoch vôňu mora a zápach dohánu.

Urobil veľký hurt okolo stola: oneskoril sa vraj. Pani Tereza mu doniesla večeru. Zjedol čosi a už sa pratal do postele.

Krešimír vyšiel z domu, niesol sebou obrázok milého rána. Ťahalo ho len nazad schytiť ešte niečo; nevzal si všetko, čo by bol chcel mať. Sisiel na nábrežie, na ktorom stála hŕba ľudí starých, alebo chorľavých: pozerajú na živý ruch v prístave. Zakotvil v ňom poštový idúc z Valparaisa do Europy. Okolo neho je už

pokoj. Iba čo stojí pri ňom bárčisko, berie náklad, ako ho ukladá doň mocné dvíhadlo.

»Kedy prišiel?« spytuje sa krčmára, ktorý meria hosťom.

»V noci kedysi, sám neviem: na svitaní bol už tu.«

Ponáhľal sa pred banku. Prišlo mu čakať viac od hodiny. Podopieral uhol najprv, ale keď sa stanôvovali i iní, začal chodiť nepokojne hore dolu. Bál sa, že mu nedajú lístok. Zožieral ho strach a zasa hnev, že zatvorili dvere na toľké kľúče. Bol ako v horúčke, či sa už raz otvoria.

Keď zaškrípal kľúč v bľachu, stál pri dverách. Vošiel prvý a zabral miesto pred žltými mrežami. Prišiel na veľa i priateľ, usmial sa mu, i ostatným na oko. Nebodaj i im bolo náhlo, ako jemu. Z vnútorných miestností vchádzali i ostatní úradníci; banka sa prebudila, začala pracovať.

»Ďakujem, ďakujem«, ozval sa zmeneným hlasom, keď dostal výplatný lístok riadne vystavený v pôvodine i dvoch odpisoch. Pobral sa chytro domov. Na šťastie ulica 18 Septembra na rohu s Bolivarovou nie je ďaleko od námestia.

Vošiel dvercami odo dvora. V obloku ho čakala ako včera. Zažiarily jej oči, tvár sa vyjasnila akosi, keď ho zazrela.

»Pôvodný pošleme, odpisy nechávame tu« — naúča ju.

Oddala mu dva listy: na otca a krstnú mater. Boly složené, ale obálka otvorená.

»Lístok príde do listu krstnej matke« — rozkázala mu. Ako ho mal v ruke otvorený, vracal jej ho, nech vloží sama doňho výplatný lístok. Usmiala sa, ruky hodila za chrbát. Jej dôvera ho zmiatla. Trasľavou rukou rozložil list a kládol doň výplatnú poukázku. Pozrel ešte raz na adresu, či sa nepomýlil. Začal veľmi bedlive zaliepať pred ňou obálky.

»Viete všetky roboty« — riekla mu dôverne. »Viete i túto: a chcete mňa naučiť, ako sa zaliepajú?« Usmiala sa. »Prečo ste prvej utiekli? Mohli ste si ich hneď vziať. Nie vracať sa znovu.«

Zapálil sa, pozrel na ňu s výčitkou. »A otvorené!«

»Čo by bolo viac? Boly by otvorené! Boli by ste ich azda zalepili.«

»Mne do rúk, vaše svätyne!« V hrdle sa mu stislo; nemohol vyrieť, čo chcel.

»Boly by azda v spoľahlivých« — dodala. Keď jej pozrel do oka, menilo sa mu, že sú dvere nie privreté celkom. I okolo úst akoby jamky blúdily inakšie. Díval sa, díval, nemohol sa vynadívať na div, ktorý mal pred sebou. »A teraz sa ponáhľajte, zmeškáte!«

Pozrel na ňu šťastný a už sa ponáhľal do ulice San Martin. V náhlivosti pozrel do dverie s vysmiatou tvárou. Stála ešte v obloku: oboma rukami si naprávala vrkoč okolo hlavy.

Nikdy neprišiel tak chytro do ulice San Martin. Kroky stíšil až na samom vchode do sklepu. Pán Vodopija sa zadivil, čo ho doviedlo k nim tak znezrady.

»Pán Simon je na pošte« — oznámil mu.

»Ale už?« vybúšilo z Krešimíra.

»Povedzte radšej, až teraz«, alebo »ešte len.« Šiel všantročiť oneskorené listy. Ale príde o chvíľku, počkajte.« Bol by sa s ním posho-váral: najskôr o dievčine z Europy. Dohováral by mu, že je mrcha priateľ, keď ju skrýva pred poriadnymi mládenci. Kto vie, čo smýšľa, sebec.

Krešimír nevedel, kde sa podieť. Pán Katović zas vyparátil, že nemohol lepšie. Začal shľadávať po vreckách, zamrmlal, že čosi ztratil a dodal· »Prídem zaraz! Len chvíľku!« Pred zadiveným pánom Vodopijom vyrútil sa na ulicu.

Pán Vodopija šiel ku dverom: pokrúca hlavou, vidiac ho ako zaberá ulicou. »A čo ztratil?« dumá v sebe. »Alebo sháňa fígle, majster! Nechce nič vyjaviť...«

Ale Krešimír nesháňal fígle. Zhrýzal sa, že sa mu ešte príde motať po Falklandoch. Vraj rovno pol desiatej a chýba ešte večnosť, temer osem minút! Zaránky zabudnul, čo sľúbil večer. Keď hrnul do poštového úradu, v samej chodbe búšil sa do kohosi. Pozrel, kto zavadzia pred ním a má pred sebou samého pána Katoviča. »Bol som u vás s listami, či by ste mi ich neoddali, ako sme ostali včera večer« — riekol

mu s výčitkou. »Vidím, neminie ma ísť na Malviny« (Falkland).

»No vidíte!« Udrel sa pán Simon do čela. »Celé ráno si lámem hlavu, že ma čaká urobiť čosi. Nemohlo mi síst na um, čo. Zábudlivosť! Moje som toť oddal.«

»A s mojimi pôjdem na Malviny« — požaloval sa. Padly mu krídla.

»Ba ešte čo! Dajte ich!« Vzal ich pokojne a riekol. »Len počkajte. Hneď som tu.« Vrátil sa zas do úradu svojím pohodlným krokom.

Krešimír ostal v chodbe ako na tŕňoch: vezmú ich, nevezmú? Kedy-netedy vrátil sa i pán Simon a oddal mu dva recepisky.

»Predsa pôjdu. Vstrčili ich do vreca. Práve ho zatvárajú.« A pred úradom stála už karreta. Vynášajú na ňu balíky a vrecia. »Od rána sa trápim« — žaloval sa zas — »všetko sa mi miatlo, že mám čosi urobiť, čo som sľúbil. No dobre — budem mať pokoj. Len dobre, že ste šli rovno sem.«

Krešimír, keď oddával recepisky, bol ešte celý zjašený. Dobre ho popreháňal pán Katović!

»Čo vám je?« pozrela naň starostlive. Aká veľká odmena, táto starostlivosť, za jeho ustávanie!

»Ach, nič takého! Naľakal som sa, že musím ísť na Falklandy s poštárskym.«

»Na Falklandy? A po čo?«

»Cosi som mal konať. Na šťastie stretnul som dobrého priateľa. On to vraj pokoná za mňa.«

»Toľké svety! Kedy by ste boli prišli?«

»O jedno dva týždne.«

»A prvej ste nepovedali, kde sa sberáte!« Pozrela naň s výčitkou. Prechodil ho mrázik, že ho predsa má kto hrešiť. Vyjavil jej, že sa jej okúňal dať znať, čo má pred sebou. Bolo by mu vraj ťažko odísť na Falklandy, najmä teraz.

Pozerala naň ako zmýlená, čo ho to čakalo. Ale sa jej zasa vyjasnila tvár a oči sa jej smejú. Hádam, že sa mu pridalo stretnúť takého dobrého priateľa...

IX.

Odľahlo jej veľmi, keď mala recepisy v ruke, ako odľahne každému, kto vykoná veľkú povinnosť. Cestou ju zjedalo neprestajne, že ide na cudzích peniazoch. Bolo jej vtedy ťažko vziať ich od krstnej matere, ale vziať ich musela. Nevziať ich od nej, neboli by ju ani vypravili do Ameriky; nebolo by bývalo po čo. Dovolili jej ísť, lebo išla priamo vydať sa za Andriju Gojčevića. Ona si pritom myslela svoje: vedela, že sotva pôjde zaň. Obrázok sa jej nezapáčil veľmi. Bolo sa jej ťažko vybrať na jeho peniazoch, nevediac či sa soberú; ale si umienila, že mu ich vráti hneď z príchodu. Jej otec, pán Ilija, na šťastie dal jej spoločníkovi pekné peniaze, aby jej ich schoval a dal, keď príde na miesto. I jemu bolo ťažko nechať dievku bez ničoho v ďalekom svete. Nevie, čo môže čakať na ňu.

Keď vošla do domu a voviedli ju do vyriadených izieb, zľakla sa, že ju chcú usedlačiť v nich. Ísť do Ameriky za vydajom k neznámemu človeku je už čosi: ale hupnúť ako na hotovú vec, kde chýba len oltár, je predsa primoc.

Vidieť dvojitú posteľ; na hlavnici s pravej strany vyšité svoje litery — bolo jej, ako by ju boli obarili horúcou vodou. Nahnevala sa. Mať spôsobu, rovno cestou bola by išla do Širokého Dolca.

Krstná mať jej narozprávala mnoho o Amerike, o zlate, o Andrijovi, o Puntarene; potiahla ju chuť vybrať sa, zkúsiť sveta trochu. Idú chlapi i parobci, idú dievky i ženy: prečo by nemohla ísť ona? Keď sa loď pohla, začala chladnúť; rozbrieždilo sa jej pomaličky, že si veru nerozmyslela najlepšie. Keď vošla do izieb, bolo jej, akoby ju chytali do klepca. Ako sa vyslobodiť? Vrátiť sa? Zprvoti myslela, že vrátiť sa nie je ťažko. Ale od včera večer sa jej ukazuje inakšie. Vrátiť sa znenazdania: aké reči neskrsnú o nej? Budú myslieť všeličo, ohovárať ju až milá vec, najmä nech príde sama, bez spoločnosti.

Zaradovala sa, že nezastihla doma pána Andriju Gojčevića. Čo by mu bola povedala? Najväčšmi jej odľahlo, že sa jej nadarila taká dobrá žena, u ktorej sa môže uchýliť pred ním, kým sa najde dobrá spoločnosť, vrátiť sa zasa domov.

Vykonala tedy predbežne, čo mohla. Vrátila peniaze; odpísala, že prišla šťastne. Že tu ostane, kým sa nebude môcť vrátiť.

S ľahkým srdcom šla do kuchyne k pani Tereze. Najhoršie, že sú toľkí chlapi v dome. Budú divne pozerať na ňu, že prišla po slepačky vydať sa za mládenca, ktorého nezná. Nikola

s písmenami na prsiach dal jej znať za horúca, že nerobí opatrne. Aspoň ju vystríhal, aby si dala pozor. Pred ním sa nehanbila, ani pred Krešimírom. Nikola mohol jej byť otec, Krešimír bol priateľ, ktorý neverí, že by toľme pachtila za vydajom s kýmkoľvek...

»Aspoň sme samé!« zaradovala sa. Vzala železo a začala žehliť. Zprvoti jej ho nechcela dať gazdina, ale potom pristala. »Do poludnia nebude azda nikoho.«

Pani Tereza pohla plecom. Mohol by sa nadariť vraj Krešimír. Nemá čo robiť, nuž sa poneviera. Jelka sa mu smiala, načo prišiel do mesta, keď nemá v ňom čo robiť. Prešly ju smiechoty dosť dobre, keď sa dozvedela kde je pán Andrija a ako museli poslať po Krešimíra. Pani Tereza jej vysvetlila — kto vie prečo — že Krešimír má dva dni cesty na koni. Dva dni koňa pre ňu: nechať robotu, mať hádam škodu!... Jedovala sa, že cudzím ľuďom narobila galiby; ľutovala veľmi: ale tam kdesi, v akýchsi kútoch, zadivila sa, keď našla akúsi hanblivú radosť, že predsa prišiel. Neťažilo sa mu ísť dva dni na koni, len aby mohol prísť proti nej. Ukázal, čo ako, že ju má za niečo, hoc ju neznal. Ale si nadala do nehanblivých, keď sa prichytila na tom: či sa ozaj zabaví v meste, alebo pôjde zaraz, hádam zajtra, keď nemá tu roboty, iba sa poneviera? Nuž áno, to sa spytovala seba samej...

Skoro skákala od radosti, že pán Andrija šiel tak ďaleko; nevedieť ani kedy príde. Nech bude, kde je. Mrzko od neho, že odišiel, hoc vedel, že príde. Ale druhému sa neťažilo. Dva dni koňa šiel proti nej, o ktorej nikdy neslýchal. Ako sa zaujal za jej listy, ako ich zalepil pred ňou! Ako stál pred ňou včera večer, ako ju prosil nekupovať kartu na loď. Bolo jej sladko, keď pomyslela na ten rozhovor. Opakovala si jeho reči. Ale čo vedela, držala pre seba. Nezjavila by sa gazdinej, hoc je tetka i stryna.

Ale pani Tereza lupla na ňu okom so strany tu i tu. Nuž hej, čosi sa kutí, ale čo? Akosi vďačne pritrielil z kampa, vďačne. Akosi je veľmi rád tu: i rozkrákoril sa dnes ráno pri kávičke a veru i oko zabľúdilo za ňou. Čo vedela, vedela; ale nezjavila.

Po obede sa neukázala. Krešimír bol ostal s Nikolom, že sa poshovárajú; keď neprišla, šiel v zlých dumách do mesta. Nemal roboty, z dlhej chvíle sa vybral k pánu Carlosovi pozrieť, ako sa šikujú ošípané.

Pán Carlos bol spokojný. Niečo ich po jari predal zpod cecka, ostatné prisadil. V zime ich zakole a predá čerstvé mäso. Krešimír počúval dobré noviny roztržite, prezeral účty, ale ani nad nádejným zárobkom nebol natešený. Pán Carlos sa temer urazil. Usiluje sa, trápi, a nemá ani uznanlivosti. Taký je dnešný svet! Zárobok nemá za nič, ak ho je nie hneď kopa.

Okolo piatej, prikvitla pani Flora: prišla pozrieť, ako si vedie mladucha pána Andresa na novom bydlisku.

Veľká miestnosť, ako by sa bola vyjasnila, keď zašušťaly jej hodbabné šaty s menistými oceľovitými odrazmi, o tmavoružových okrasách okolo rukávov a na prsiach. Na hlave mala utešený klobúk s krásnym konárikom ruží. Pán Fortunato jej ho objednal v Santiagu.

»Akože sa máte v Puntarene?« prihovorila sa jej, i prizrela jej lepšie do tváre. Až teraz začala oceňovať, ako patrí, jej krásu. Aké prekvapenie pre veľkého chlapa, keď príde z Ohnivej Zeme! Pritiahla ju k sebe a dotkla sa ústami jej čela.

Hovorila španielsky: Jelka rozumela už dosť hodne: i na lodi sa podučila od Olgičky. Keď sa jej spýtali, ako sa má, zasmiala sa a odpovedala: »Muy bien« (čítaj muj bien = veľmi dobre). Výraz, ktorý čuť pod chvíľou. Iba zvážnela, keď si pani chcela obzrieť izby. Pani Tereza šla s ňou do dvora a zahly do veľkej izby: Jelka ciepkala za nimi. Bola by najradšej zutekala.

Pani Flora sa obzerala veľmi natešená. Neušla jej hlavnica s vyšívaním okolo veľkých písmen »J. K.« Usmiala sa jej, potľapkala ju po líci. »Pekné, útulné hniezdko!« pochvaľovala. »Skrylo sa vo dvore: kto by ho tu hľadal?« Podvihla i hniezdo zajačkov, zas sa usmiala. »Veľmi pekne!« Vošla do menšej, mládeneckej

izby o jednej posteli. Obzerala sa pilne, ale nebadala, že by v nej bývala žena. Samé chlapské pamiatky, nikde nič ženského. I chlapské pantofle pod posteľou: o kufroch, ženských šatách neslýchať.

»A kde sú jej veci?«

Pani Tereza jej vysvetlila, ako nechcela ostať tuná.

»Ach, škoda!« obrátila sa k Jelke. »Tak pekne je tuná, pokoj a tichosť. Ako ju čakal pán Andrija! Chudák, nemohol sa dočkať.«

Rozumela z väčšieho, čo vravia; niečo zo slov, z ktorých i rozumela nejedno pre podobnosť, lebo vedela čosi taliansky: ale i z pohybov, držania a ako sa má okolo nej. Schytil ju hnev: nevedela sama, či na seba, či naňho: hnev slepý, prudký. »Prosím vás« — ozvala sa náružive, obrátiac sa k pani Tereze: »Povedzte panej, i všetkým, bez všetkého im povedzte, mňa doň nič! Nech mi dajú s ním pokoj! Neprišla som za ním, nie! Čo rozchýrili, keď je nie pravda? Ako ísť ľuďom na oči od hanby! Ja vraj za ním!«

Triasla sa vo veľkom hneve, tuším i päste stisla, tvár jej blčala, z očú sršaly iskry: ale nemala vlády, nevydržala. Čosi v nej odmäklo, rozišlo sa. Zalialy ju slzy.

Pani Tereza, keď videla, že je ovisnutá, prišla k nej a oblapila ju. »Necnej si, dievka moja, necnej! Veď jej ja rozpoviem; všetko rozpoviem, čo vravíš.« — Hladí ju po hlave.

»Ach, čo sa tu natrápime!« pristúpila k nim pani Flora. »Nedajú ani znať, kde sú, čo robia! Keby aspoň pošta chodila. Boh vie, či prídu a kedy! Ako by im tu mohlo byť: a tam ležať na holej zemi v daždi a chujavici. Ach, čo príde podstúpiť bez viny!« Príklad Jelkin jej podrazil nohy. Videla ju plakať náružive; myslela, že plače za tými v Kaňadóne Arriagadovom a či za najväčším z nich. Pridala sa k nej vďačne. Hodila sa na stoličku ku dvojitej posteli, spustila hlavu s pekným klobúkom o ohnivých ružiach hneď ku zajačiemu hniezdu. Pani Tereza videla, ako jej potrháva plecia. »Čo musíme vystáť, čo musíme vystáť!«

»A čo vám je, moja dievka?« prihovára sa jej gazdina, položiac jej vyrobenú dlaň na plece. Jelka sa jej bola vymkla. Plače ticho opretá pri obloku.

»Puntarena ani z ďaleka nie je taká milá, ako keď je tu môj Fortunato. Vám sa vari páči?« Pani Flora prišla po výbuchu zasa k sebe. Jej krásné oči sa jagaly po slzách, ani drahokamy.

»Ach, čože ja« — odpovedá gazdina zádumčive. »Iné sú moje starosti. Každý stav má svoje!« Slzy jej zahraly v očiach. Nebohý pán Martin nebol najchýrnejší obchodník, ale bol predsa koruna domu. Medzera ostala, nedá sa zahradiť.

»Vedieť, že bude toto, nebola by páchla semka!« vykríkla Jelka od obloka. Prešiel ju žiaľ, začal sa zas prebúdzať hnev. »Mohla som sa

vydať i doma, len by bola chcela! Nebola som utisnutá, brať hanbu na seba, že idem za dakým, hoc ma ani nečaká!« Stisla päste a pritisla si ich k čelu.

»Ale, dievka moja, čakali sme ťa. Vidíš, že si nám vzácna, ko voňavá ruža. Ruže a jasmíny sa rozkvitly, čo si v dome...«

»Povedzte jej, povedzte, že prídu!« ohlásila sa pani Flora. »Čakám deň po deň chýr od nich. Fortunato dá znať, keď sa budú mať hýbať.«

»Nespomínajte jej« — dohovára jej ticho pani Tereza. »Neželie za nimi. Banuje za domom: viete, ako je v cudzom svete bez svojich.«

»Ach viem, viem!« zvolala. Rozpamätala sa, ako ju i teraz nadíde dakedy túžba za domom. »I mne bolo zle: ale pri Fortunatovi sa všetko zabudne. I jej bude inakšie, keď príde pán Andrija...«

»Nespomínajte jej« — napomína ju. »Nestojí o to. Ani sa neznajú: nikdy sa nevideli.«

»Veď sa spoznajú.« Pridalo sa jej pozrieť na hniezdo zajačkov: prišlo sa jej smiať. »Čo mu sišlo na um: dať zajačky semka!« Bola rozcítená, žiaľ sa prehodil hore nohami; začala sa smiať kŕčovite. Keď videla Jelku v plači pri obloku, i jej plač bol smiešny v jej očiach.

Ale Jelka sa nemohla utíšiť tak ľahko. Pani Tereza jej dohovárala, kým ona mlčala so stisnutými zubami, dusiac veľký hnev v sebe. Nedala sa vovábiť ani do kuchyne. Ostala

v izbičke, rada by sa schovať. Vyznať sa jej v meste, bola by šla na mieste kúpiť kartu na zpiatočnú cestu. Gazdina má toľko roboty, že ju hriech unúvať. Čakala Krešimíra, že ho pošle hneď po kartu. Nemala sa na koho druhého obrátiť zpomedzi ostatných.

Stala k obloku, čakať, kedy príde. Hnev sa stíšil; búrka, ktorá ju prvej zdrmala, prehrmela, Stojac na tom istom mieste, kde včera večer, vidí ho zasa pred sebou: čuje divné, horúce slová. Prosí ju neodísť a neodísť. Jeho pozor dobíja sa k jej očiam, visí na nich s nástojčivou prosbou. Začala prežívať znovu chvíľu, ktorú strávili pri káve dnes ráno. Niečo sa v nej sprevracalo; sama nevie, čo sa jej robí: ale poslať ho po kartu, nie, nemohla by, nemohla! Odišla od obloka skryť sa v izbičke ...

Čo je toto s ňou? Akási nevládnosť ju zahrúžila. Hnevá sa, odbíja ju od seba, sbiera v sebe rozhodnosť. Či sa obzerať naňho? Čo jej je on? Nedala sa uprosiť matke, hoc plakala a prosila: nedala sa obmäkčiť. Nuž a jemu sa dá uprosiť prvým razom? Hnevala sa, vadila so sebou. Sošila sa k obloku, počkať naňho, ale vo všetkých údoch leží samá nevládnosť. Hnev sa spieral, hanba ju šibala, že prišla o slobodu. Chytila sa, chytila: padla predsa do klepca, nevie sama ako. Už ju poputnali ...

Utajila sa v izbičke. Na večeru neprišla, ani po večeri ku obloku. Nevie sama, čo chce, čo myslí. Myseľ sa zmútila, nevie, čo v nej búrí:

či sa hanbiť pred nimi, lebo sa dala objednať v Europe a doviesť do Puntareny? či sa hanbiť pred ním, lebo ho nevládze vypraviť po kartu? Nie, už je nie slobodná...

Prešiel dvorom pred večerou i po večeri, že ju zočí: ale oblok zíva naň na prázdno. Vyšiel dvercami na Bolivarovu, zatáral sa ďaleko za mesto, v tú stranu, kde stretnul pána účtovníka včera večer. Prijala ho pampa, ale pokrájaná, poohrádzaná, ako jeho myseľ. V každej ohrade iný gazda rozkazuje. I v jeho mysli v každej priehrádke iná pochyba, iný nepokoj. Túlal sa po smutných, prázdnych chodníkoch. Vrátil sa neskoro, ustatý, zronený. Vo dvore všade ticho, nikde svetla: ani gazdinej nebolo v kuchyni.

Aká je to budúcnosť? Nuž ako bolo dosiaľ: bez domu, sohrievať sa pri cudzom kozúbku. Prázdny otupný život; prázdné, pusté chodníky medzi všakovými ohradami...

Nemohol dlho zaspať a prebudil sa čosi pozdejšie. Ale bol veselší. Priskočil k nemu nepokoj, akýsi svieži a jarý: chytal ho kamsi na krídla. Neopúšťal ich ako včera. Obriadil sa chytro a vošiel do kuchyne. Gazdina zas kutila okolo bielych háb. Chytil sa do tej istej roboty, ako včera. Dával si lepší pozor, kvapkal pomaly vriacu vodu: ale naslúchal, či sa dakde neohlási ľahký krôčik: pozná ho už dobre. Ani jedna nechodí ako ona: ledva sa týče zeme.

»Slečna Jelka nepríde?« napomenul naostatok gazdinu, keď sa nemala k ničomu. Hlasu

pridal veľmi dobrý zvuk, aby sa v ňom zatušila úzkosť.

»Pozrem, čo robí« — prisvedčila ona.

Našla ju oblečenú, odhodlanú. Začala ju vábiť. »Uvaril kávu, neborák, spytuje sa, kde si. Len poď, nehnevaj sa už. Veľmi by si ťažkal.«

Stála vzdorovite, ani stĺp, zaťala zuby. Ej zmohla sa, sobrala vládu.

»Čo by si sa hnevala! Veď sme ti nič neurobili. Že sa hanbíš? Veď si nič neurobila. Kto ti skriví vlas na hlave?«

Zlomil sa stĺp, podkľakly hnevy. Zašla ju nevládnosť. Zakryla si tvár dlaňami, odvrátila sa. »Čo si pomyslí o mne, čo si pomyslí? . . .«

»Nemá si čo myslieť, poď! Jednako raz musíš výnsť. Ale budeš takto?«

Oh, i v nej bola neúprosná myseľ, že raz musí výnsť z tohto zmätku. Poputnalo ju, pozavracalo s tej i tej strany. Ťažko ísť; ale už nevládze neísť. Kde je sloboda, voľnosť? Priľahol na ňu posluch. Utrela oči, pobrala sa s nohy na nohu, nerozhodne. A tam dnuka jas, ihuhú, že musí slúchať. Išla pomaly, a v nej chtivosť letieť, prísť čím skôr . . .

Cestou sa tíšila, len aby nebolo poznať na nej, že tej noci spala málo a v nej akási krútňava.

»Kuchárka uvarila kávu« — zvestoval jej. »Mysleli ste, že bude ako včera: preto bočíte od nej?« Nevedel si miesta od radosti, že sa zas pokochá pri nej. Keď ju zazrel, nadišly ho žarty.

Keby nemal oči zaslepené, videl by, že je nie veselá ako včera. V jasných očiach ležia tiene, nedajú sa zahnať.

»Bolela ma hlava« — vyhovorila sa. Na hlave a jej bôľoch sa všetko skúri v týchto prípadoch.

»Lebo ste vždy v izbe« — naúča ju. »Ja by ochorel, keby ma zatvorili do izby na dva dni. Loď je temnica. Nahraďte si teraz: choďte sa prejsť.«

»Do poľa nemôžem ísť, ako vy. Nemám v ňom roboty.«

»My ho voláme kamp, nie pole. Učte sa hovoriť, ako tu hovoria. Zem neobrábame, aby boly polia a hony. Najdú sa kusy, ktoré ani nezabrali ešte. To znamená, že na nich nieto statku. Najviac ak by divina.«

»Jesto i diviny?«

Prisvedčil. I koľko vraj a koľko jej bolo prvej! Čím viac Európčanov, tým menej diviny: uteká pred nimi. Ale ju i kynožia ako môžu: guľkou, ale i otrovou. Ak je pravda, že sa dobrých moc zmestí, Európčania nebudú najlepší. Nemôžu sa zmestiť ani na širej pampe...

Pomaly sa rozveselila. Ku koncu raňajkov už sa červeňaly líca, oči žiarily. Sám nevedel, aký je majster, ako zahnal od nej starosti a žiale.

Zas ostali sami. Gazdina sa vytratila.

»Keď sú toľké roboty v tom vašom kampe, akú máte teraz?« spýtala sa ho.

»Veľmi závažnú. Ohrádzame: delíme zeme na diele, ako by u nás povedali.«

Otvorila oči, keď jej povedal, že plot bude asi desať kilometrov zdĺže. To je ako do Zorovca od nich. Ak prejdeš kilometer za štvrť hodiny, desať kilometrov je dobré tri hodiny chôdze. Že ako sa zjednali, na deň, alebo fajzom?

»Fajzom. Platia na metre, keď príjmu robotu. Pokývajú každý kolík, či dobre stojí, každú šteblinu, ako ju pribili. Správci vidia i do zeme.«

»To musíte dozerať na ľudí, aby nepokazili robotu.«

»Nie je na ujmu dozrieť. Ale mám dobrých, statočných kamarátov: nekaziliby naschvál. Ale chyba sa ľahko stane.«

»A vy tuná!« vytýka mu. »A ak vám urobia škodu?«

Pozrel na ňu: v očiach mu preletel tieň. Ako jej je na srdci jeho robota! Čo, vari ho začne vyháňať?

»Divím sa, že ste tu a možno si vás tam žiadajú«, dohovára mu už naozaj.

Prihnul hlavu, diví sa tiež sám sebe, ako zabudol na robotu. Zem sa mu prihovára, ale darmo volá: nepočuje ju. Zamrzelo ho, že mu ona napomína robotu. Vyháňa ho, nerada je, že je tu.

Bolo trochu trpkosti v slovách, keď jej odpovedal, že keď ho tak upozorňuje, naozaj i on myslí, že by sa už mal pratať ztadiaľto.

Zľakla sa, že ho urazila. Hovorila mu o robote, lebo chcela vyzvedieť, čo robí tuná: či prišiel k vôli nej, alebo po svojej práci. Nezaobišla ho ako svedčí, alebo sa jej vedel vykrútiť. Pri prvých slovách sa jej vymknul a obrátil ich proti nej.

Zápalila sa ako pivonia, keď sa mu musela priznať, že nechcela povedať, čo jej podstrčil. Nie vyhnať ho, ale rada by vedieť, prečo prišiel do mesta...

»Mal som robotu: poslať udeninu. Zasa všakové účty so spoločníkmi.« Nuž chcela by vedieť, čo si myslieť o ňom. On by zas rád vedieť, prečo sa ho vypytuje. Nedbala by mu pozrieť cez parkan: ale jej poupchával špáry a nad parkan nadstrčil udeninu a účty. Videla fígeľ a zasmiala sa. Hýbala rukou sem a tam, že ju klame. Tu on popratal, čo bolo za parkanom a otvoril jej dvere: ‚Pozri sama — uvidíš!' A obzerala sa sklamaná. Priznal sa jej úprimne. »Áno, prišiel som i pre vás; chcel som ísť proti vám. Pokladal som si to za veľké šťastie; ale radosť by sa mi pokazila, ak by vám to malo byť proti vôli.«

Nie že by jej bolo proti vôli: nech nevykrúca. Chcela by vedieť ako prišiel: sám od seba, či ho volali?

»I on ma zavolal, aby bol aspoň ja, keď prídete. Prišiel som tedy, ale nie na jeho slovo. Mal som vnuknutie, veľkú žiadosť byť tu — a tu som.

Vnuknutie — žiadosť... Zkadiaľ prišlo mu vnuknutie a žiadosť? Veď ju neznal! Obzerala si ho nedôverive, ale zo slov veje horúci cit a v oku je úprimná oddanosť. Či to už bolo uňho, keď sa sem vyberal z kampa? Bola by dala mnoho, keby mu mohla nazrieť za ohradu.

»Ešte vám vyzradím« — vysvetľoval — »že som krajan. Bol som i v Širokom Dolci dakoľko ráz, znám i vašich rodičov. Trochu tedy po známosti som prišiel, najmä keď vás nahovorila krstná mať, ktorá je krstná mať i mne.«

Zamračila sa. Zasa krstná mať a jej syn! Ale sa zaradovala, že je krstná tej istej žene, ako i on. Aká náhoda! Šťastná, či nešťastná? Uverila mu, že jej povedal pravdu, hoc ešte ani teraz nevidí jasne, kde sa mohlo vziať vnuknutie a veľká žiadosť. Bola by videla veci veľmi jasne, nech jej vyjaví, že čítal list a videl ju dávno na obrázku. Vídal ju, vídal: obrázok ukradol, vernú jeho podobu nosil sebou všade. Ale ako sa priznať, že kutá po stoloch a šuplíkoch za obrázkami? Ostala jej iba uznanlivosť, že šiel dva dni na koni proti nej, hoc ju neznal. Či je to nie primoc?

Ale keď mu ďakovala za žertvu, neprijal jej vďaku. Prvej už vyzradil, že samotári bez do-

mu hľadajú náhradu v priateľstve za to, čo im chýba. Ale sú i mocnejšie city od najväčšieho priateľstva. Nuž nech sa mu nediví, že sa pridal k nej, keď ju zazrel prvým razom. Možno by už bol išiel na Rio Colorado, ale sa nemôže sobrať. Bojí sa veľmi. Hneď v prvý večer posielala ho po kartu na zpiatočnú cestu. Tej cesty sa veľmi bojí. Kto by chcel dobrovoľne prísť o to, za čím pachtí? Za malička sa prižívoval u krstnej materi, pri nej nachodil teplý kútik; keď ale spoznal ju, duša ho ťahá, hľadať pri nej svoj útulok. Nech ho neodháňa! Pokochal by sa trochu pri nej. »Brat sa prenáhlil rozchýriť o vás, čo nemal: ale si necnejte. On sa vo všetkom prenáhľuje a preháňa, hoc nie v dobrom. Že vám ukrivdil, nevŕšte sa na mne. Rád by trochu pobudnúť s vami. Pri vás je môj nový deň: nevysúďte ma, keď mi sotva svitnul.«

Hľa, kde ju zaviedlo číhanie cez ploty! Otvoril jej razom bránu do korán: zľakla sa, keď nazrela do ohrady. Nastolil jej divnú prosbu; hoc nie je všedná, ale ešte-ešte: známosť, priateľstvo, prítuľ hľadáme. Ale za prosbou sa skrývajú iné ožihavé city. Zunia mocne z jeho hlasu, kričia z jeho pozoru. Všetko, čo je v ňom a na ňom, sa jej prihovára. Tak ešte k nej neprehovoril nikto. Tvár jej blčala a zas ju prechodil mrázik. Zašla ju sladká predtucha, že našla Ameriku, metu svojej cesty. Siahla si k hlave, naprávala vrkoče neistou rukou. Neopovážila sa mu pozrieť do očú: bála sa, čo by mu prezradily.

»Ďakujem vám, ďakujem za všetko« — rie-kla ako vo sne. Ale už sa nemohla zdržať: akási sila potiahla jej oči k nemu, musely sa sodvi-hnúť, pootvárať okná a dvere...

Tak sa stalo, že sa dvere otvorily, kde sa do-býval. Vošiel do svätyne prvý raz a híkal nad jej nádherou a bohatstvom. Oči sa nemohly na-pásť na všetkom, čo sa mu poddalo samo. Sľub-né posolstvo prijal; šiblo mu ani blesk do duše. Tvár sa mu premenila. Obrátil k nej pozor, aký sa ešte nikdy nezažal v jeho očiach.

Nevedel koľko času minulo, kým sa poze-rali a divili novej známosti. Prechádzali sa po akýchsi dúbravách v kvieti a slúchali šepot vetrí-kov a spevy kalandrije. ‚Ach, keby mohol uká-zať city, aké sú, čo znamenajú' — túžil, alebo jej hádam šepkal. »Žiadal by si doniesť za vás obeť, veľkú, ozajstnú, aby ste mohli merať mo-je city.«

Odkedy ich rozhovor vyskočil z vychodenej koľaje a krútil sa na neschodných miestach po-pri priepadliskách, i ju zaujal závrat. Nemohla ovládať rozmyseľ, rútil sa i on kamsi do prie-padlísk. Obzerala sa bez neho v okúzlenom kraji. Prechádza sa v ňom veselo, ako v neslý-chanej sláve. Ako sa razom vysvietilo všetko: má pred sebou ozajstný smyseľ, prečo prišla do Ameriky. Ach, čiže ju našla slávnu, bohatú!...

Vstala namáhave od stola, zaťažilo na nej bremä šťastia. Chcela by sa s ním schovať. Ale

ho videla čakať, čo mu povie o tej jeho veľkej obeti.

»Ja by ju prijala a bola by šťastná!« riekla mu. Ale sa už poberala z izby.

Ostal na mieste stŕpajúc. Nerozberal, čo sa stalo ,ale chápal, že sa život obrátil na tomto bode a tečie akosi búrne v inú stranu.

Zašťukala kľučka na dverách, vteperil sa Nikola v kepeňoch.

»Čo nového, kamarát? Nemáš sna?« vtíska sa zababušený za stôl, potíska ho i stoličky, aby mohol prejsť sťa senný voz, keď vtiahne na trh medzi šiatriky predavačiek.

»Naspal som sa. Nenaučil som sa mrhať noci« — zasmial sa mu. »Držím s kurami. Idem spať a vstávam s nimi.«

»A ja, synku, so sovami a netopiermi. Vo dne spať a v noci číhať.« Napráva riad na stole, aby bol na mieste, keď príde večera.

»Mám ešte čosi roboty. Nedbal by sa pobrať.« Zvážnel; na čele sa mu urobily vrásky, hoc nie hlboké. Do týchto čias ani nerozvažoval veľmi, kedy odísť na Rio Colorado. Ale ako odišla, schytila ho vôla ísť čím skôr a neodkladať. Čím skôr pôjde, tým prvej sa bude môcť vrátiť. Všetko pri ňom smeruje len k jednej veci: odbaviť robotu čím skorej a byť zas slobodný, pri nej.

»Ty si mravec«, pochválil ho Nikola. »V lete sháňaš, aby bolo na zimu.«

Nikola si zajedol, vypil i čiernu kávu a keď si zapálil cigaretu, na oči začaly padať driemoty. Šutroval zas stoličky okolo seba a odišiel do svojej izby.

Krešimír vošiel do kuchyne.

»Ja pôjdem« — oznámil pani Tereze. »Čo má byť, nech bude; odkladať už nemôžem. Niečo vám poviem. Keď Gojčević príde...«

Pani Tereza otvorila oči. Prvý raz ho počuje spomenúť pána Andriju priezvyskom. I sám sa zadivil, že ho nemenoval krstným menom.

»Keď príde, možno bude zvada. Vidíte, že sa už nenapraví s ňou, ako si predkladal...«

»Veď vidím«, prikývla. »Skôr sa prijme hrozno pred týmto domom a obrodí, ako oni pristať do páru. Budú svadbovať, keď nám narastú nové zuby; čo bude na svätého Vida.«

»Hej, nesoberú sa už« — istí i on.

»Ani by im nepristalo«, mieni ona. »Ako spriahneš tátoša a ťarbavého vola? Kôň chce harcovať, vôl sa vlečie ako slymák: alebo môžeš zavrieť do tej istej klietky sovu a štebotavého čížika?«

»Ak by sa dačo skúrilo, azda ju neopustíte! Bolo by mrzko. Nemá sa ku komu obrátiť. Ak by vám bolo treba dačo, nečakajte kým zapýta. Zaopatrite všetko, ako vlastná mať.

»Veď ju rada, akoby mi bola vlastné dieťa«, V jej hlase bolo cítiť trochu ako slzy na jeho vrelé slová.

»Veď tak,« odobruje Krešimír. »Ste boha-bojná stvora. Nehľadíte na svoj prospech, ale na spasenie duše. Ak vám bude treba peňazí, neškryvražte! Choďte k pánu Ipolitovi, dá vám; len mu povedzte čia ste. Je zábudlivý, najmä keď príde začrieť do vrecka.«

»Viem, viem: dosť sa naň nažaloval môj nebohý. Vždy si ťažkal, že dáva, akoby mu bolo z otcovho.«

»Hej, tvrdý je na groš, ale je nie bez Boha. Len mu napomeňte, že som vás ja poslal. Neokúňajte sa pýtať. Peniaze nech sa míňajú, na to sú. Vynaložiť ich keď príde čas. Nemodliť sa k nim.«

»Svätá pravda.«

»Najväčšmi si zachovajte, ak by sa strhlo dačo pre frčku, ak ju dajú Andrijovi, odkázať mi zahorúca. Máte poštára Gurmecinda, ľahko ho pohľadať, keď vám ho treba. Zachovajte si dobre, aby nešlo jedným uchom dnu, druhým von.«

Pani Tereza pokyvovala hlavou. »Ako stýbaš slová jedno k druhému. Iste sa ti kdesi povodilo, že sa ti jazyk rozviazal.«

»Hej, gazdina. Azda i nám zasvieti slniečko predo dvere.«

X.

Sberal sa tedy na Rio Colorado zajtra ráno, najďalej pozajtra. Šiel sa poshovárať s pánom Ipolitom: trochu o obchode, trochu o iných veciach. Pán Ipolito drží dlane na bruchu, šuchá jednu o druhú. Šuchanie učičíkalo pochyby a predpojatosti. I podozrenie dvíha v ňom hlavu dosť vysoko, keď rozváži, čo všetko mu kladú na srdce.

Bol dobrý chlap, počúval; ani si nedovolil prezradiť, čo sa v ňom smeje, nieto robiť poznámky. Odobrali sa priateľsky, tľapkali sa dosť dlho po chrbte. Keď poodišiel, pán Ipolito si pomyslel: ‚Mladý priateľ, zamotaly sa ti nohy ako svedčí v tom pazderí, a chytro. He-he-he! Začíname kapitálik! ak si sa potknul a ztratil kúsok rozumu, nemám ti za zlé. Aspoň si sa mal o čo potknúť...'

Krešimír šiel na banku vyzdvihnúť peňazí. Ohlásil sa u kušnierov po čom platia kožky z kampa. Pred olovrantom bol už doma.

Cítil ako hlboko pustila jeho loď kotvu na tom mieste.

Vo veľkej miestnosti našiel Nikolu. Samotného. Dom prázdny, ako vymretý: ani gazdinej, ani Jelky.

Položila mu vraj olovrant na teplé miesto, že si môže vziať sám, lebo vraj nepríde do večera.

»A kde budú?« naskočil naň dosť mrzute.

»Prejsť sa vraj. Obzrieť si mesto. Čo ja viem!«

Šiel k prípecku po olovrant a doniesol si ho. Aká že je to robota? Mlieko je sotva letné, káva vytuchla. Pekne ho častujú! Odhriata káva, slievky akési, a on si predkladal posedieť, pohovárať sa trochu. Od rána sa neshovárali! Koľko by jej mal povedať na rozlúčku! Veď ešte sotva načali z kôpky. Sbieralo sa na ňu celý život, odkladalo: a tu sbehne, neodkáže ani kde.

»Nechutí, kamarát?« posmieva sa mu Nikola, ako nechutne chlipká. »Odstáta kávička: dnes nemáš s varu, ako indy.«

Ešte sa mu vysmievajú! Odniesol riad do kuchyne, posedel pri Nikolovi, ale nemohol si najsť miesta. Nebolo sa o čom shovárať so starým medveďom.

»Ostanete už len tu?« riekol mu naostatok. »Ja musím ísť k pánu Carlosovi, i s pánom Ipolitom mám ešte čosi pokonať.«

Ale sotva bol na ulici, nešiel ani k jednému ani k druhému. Spustil sa Bolivarovou na nábrežie. Ak sa šly prejsť, budú kdesi pri mori.

Náš človek, keď nemá naliehavej práce, ide k nemu. Vyšiel na horný koniec, zas sa spustil na dolný, ale okolo nábrežia nevidel nikoho. Sišlo mu na um ísť, kde rozkrájali pampu. Medzi ohradami sú dosť milé chodníky: ak by boly išly nimi? Nikde nevidno nikoho. Padla naň samota, bolo mu clivo. Keď sa vracal, vyšla dievčina zpoza domov pod širokým slameným klobúkom. V ruke drží metlu žltkastého kvieťa na dlhých kočiaňoch.

»Pán Croeso, kde sa tu beriete?«

Slečna Enriqueta, vysmiata a červená! Bola kdesi vonku, na majeri, piť čerstvé mlieko a nasbierať si kvieťa.

»A ja, že ste na Rie Colorade!« prihovorila sa mu.

»Bol som, ale som prišiel na dakoľko dní do mesta. Mal som čosi roboty.«

»Tu medzi ohradami?« zadivila sa.

»Bol som u pána Carlosa«, zaluhal — »pozrieť, ako sa chovajú prasce.«

Sišlo jej na um, ako jej boli poslali prasiatko do daru pod fáborčekom. A už začala štebotať o Rie Colorade, o pánu Flankovi. Jej veselosť rozohnala Krešimírovi dumy: začal jej narážať. Keď vchodili širokou ulicou do mesta, zabudol čo ho vyhnalo z domu; rozveselil sa i on, akoby ani neslýchal o starostiach.

Pani Tereza previedla Jelku cez námestie, hlavnou ulicou poprezerať trochu výklady v širokých oblokoch a potom vyšly na širokú ulicu.

Vošli dvercami do dvora a cementovanou podstenou do domu, kde býva pani Flora.

Vyviedla ju z domu ukázať jej mesto, ale najviac navštíviť pani Floru. Jelka išla vďačne k nej. Bola proti nej na veľkom moste; včera ju zas prišla navštíviť. Trochu ju bola nahnevala, spomínala priveľmi pána Andriju: ale dnes mali tie veci iný výhon. Dneska sa len smiala nad včerajšími omrzlosťami. Začal sa nový odsek života; čo ju včera ožíhalo, dnes už bola iba chladná rozpomienka. Trochu i smiešna.

Pani Flora ich privítala veľmi milo, zaviedla do salónka, shovárala sa s nimi. Rozhovor šiel trochu nezručne; pani Tereza musela vysvetľovať a odpovedať za obe. Ale pani Flora sadla za piano, začala vyhrávať kusy, ktoré rád počúva pán Fortunato. Pri nich pani Tereza pozabudla na biele háby. Jelka rozmýšľala, ako prišla na ňu búrka z nenazdania a schytila ju do prudkej krutňavy.

Zadivily sa, keď Ortensa vošla na prstoch, volať ich na olovrant. Na stole bola káva, chlieb s maslom, cukrové kúsky, zaváraniny. Pretiahlo sa častovanie dosť hodne. Pani Flora im chcela ukázať pohľady zo svojho rodiska, tiež podobizne svojich. Polička bola pri obloku, zazrela cezeň niečo a zavolala ich:

»Či ste ich videli, nože no. Hľaďte že!«

Skočily ku obloku, čo je tam takého. Vypľaštily oči. Zazrely Krešimíra a slečnu Enriquetu. Išli popri domoch na protivnej strane

ulice pomaly. I zastavovali sa, shovárali sa veľmi živo. Vidno, i smejú sa. Nebyť ulica taká široká, bolo by počuť hlas, hádam i to, čo vravia.

»To je Enriqueta, pána Ramosa«, riekla pani Tereza veľmi surovým hlasom. Jej tvár bola veľmi zanovitá.

»Veru, Enriqueta«, prisviedča pani Flora. »Že vraj oddanica s kýmsi v kampe a tu sa vodí s inými. A verejne.«

Pani Tereza zakašľala. Šibla okom na tú pri sebe; videla, ako hľadí bľadá ta dolu. Stiahla obrvy, medzi nimi sa prehĺbila brázda. »Stretli sa možno náhodou«, pohľadala výhovorku utíšiť Jelku.

»Náhodou?« zasmiala sa pani Flora. »To je náhoda? Pozrite, nesie viechu kvieťa v ruke! Nenatrhala ho v zahrade. Boli v hore. To vám je kvieťa z hory. Veru v hore!«

Jelka sa usilovala pochytiť smysel každého slova. Ak dajedno nerozumela, doplnil sa smysel zo súvisu, z prízvuku slova i z pohľadu.

»A pán Croeso, potmehúd«, kývala hlavou pani Flora. »Kto by bol myslel, koho sa nechytí. Dobre si pomyslel, pán Ramos má peniaze! Veru pán Croeso, tichá vodička.«

Jelke zakrútila sa izba. Chytila sa rukou za kľučku na obloku. Srútila sa bôľnym treskotom krásná skvelá stavba, na ktorú dnes ráno stokla miesto hálky bujnú zelenú chvoju ovešanú pestrými stuhami. Čo sú naše bujné nádeje a nádherné stavby? Že vraj žuľa, mramor a oceľ.

Príde vetrík, poď na hŕbu! Ostane iba kúdol prachu a čosi prsti z neprepálených tehál.

Sbúrila sa v nej hrdosť. Zaťala zuby, neprerieka slova; akoby nerozumela o čom hovoria. Keď sa vrátila k stolu, spustila sa na stoličku. Bola veľmi ustatá: ani čoby bola prestála pri obloku celý mladý vek. Vrátila sa na predošlé miesto starou stvorou.

Nuž prežila za ten čas mnoho. Preniesla pálčivý bôľ na srdci; sama nevie, ako nevykríkla. Pekné slová dnes ráno; horúce sľuby, falošné ponuky a popoludní zrada, posmech, slina do tváre.

Keď sa poberaly domov smutne, akoby išly z pohrebu, Jelka sa prvá spamätala. Postava sa jej vyrovnala, v očiach sa neukazuje veselý úsmev, ale jasné blesky hnevu.

»Tak vidíte, prečo pritrielil tak vďačne z kampa?« vyhodila na oči pani Tereze. Bola rada, že bola tam, videla ho na vlastné oči, ktorého vynášala toľme. Na pekné sa dal chodníky! Zavádzať dievky, zadubené husi, ktoré veria ...

»Ach, dievka moja, ani mi nevrav«, prosí ju pani Tereza skoro v slzách. »Vždy si predkladáme inakšie, nie ako výnde. Vidíš, ja som sa nazdala, že sa vydávam za najzdravšieho človeka v celej Amerike, a ako ma oklamalo! A keby ti chcela rozprávať všetko, ako bolo! Videla by si, že všetko je klam, povrchný náter a pod ním bútľavina a hníľaď. A predsa za každým,

keď nám ukážu pekné dúhy na nebi, vystierame za nimi ruky. Myslíme, že sú naše.«

Pani Tereza sa rozžialila. Pobadala bola jemné pletivo, ktoré sa bolo začalo snovať medzi nimi. Kto vie, čo by neboli natkali z neho, akých kvetov a krás, nebyť dnešného výjavu na širokej ulici. Ale ten zasiahol surove doň, roztrhal jemné vlákenká. I Jelku zjedal žravý bôľ, ale sa v nej rozbúril hnev: postavil hrdosť na svoje miesto. Bola chladná, odhodlaná, keď vošla do domu.

Krešimír, keď sa rozlúčil so slečnou Enriquetou, prišiel domov. Vošiel do kuchyne, pozrieť, čo robí pani Tereza. Ostal ako zahanbený, že mu ani neodpovedá.

»A čo vám je, gazdinka?«

»Nič takého. Ľaľa roboty: dohnať, čo som zameškala.«

»A kde ste boli?«

»Sem a tam: ani neviem, kde. Čas sa míňa...«

Popozeral na ňu, čo hovorí. Zatvorila sa pred ním na všetky zámky; nevedel, s ktorej strany jej pristúpiť. Počkal, či predsa nepovie dačo: ale krútila sa okolo ohňa, akoby ho ani nebolo.

Urazený vyšiel z kuchyne do dvora. Poobzeral sa v ňom, akoby bol vyšiel do iného sveta. Nebo mu bolo tmavé, akoby sa bolo zavalilo chmárami. Skladal si veci do cesty. Stála pred ním prísne, nemôže ju odkladať ďalej a sháňať výhovorky.

Keď vyšiel po robote znovu na dvor vyjasnily sa mu vidieky. V obloku, ako v ráme, zazrel krásny obrázok, ale živý. Pristúpil k nej prudko, že ju chytí za ruky. Odtiahla ich i cúvla pred ním na krok. Pozrel jej do tváre. Jasné, usmievavé oči sa mu neusmievaly. Hľadely naň vážne, skoro prísne.

»Predsa som si rozmyslela«, riekla mu pevným hlasom. »Prosím vás, kúpte mi kartu na tento poštový.«

Musel sa chytiť rámu; zľakol sa, že padne s nôh. »A čo je to zasa?« Zahľadel sa na ňu; ale sa jej nemohol priznať. Bola pred ním cele iná Jelka. Kde sa podela, s ktorou sa shováral dnes ráno?

Uhla plecami, že je nič: pozerá mu do očú pevne a prísne; v tvári jej nepohrávajú jamôčky.

»Ale mali by ste vysvetliť.« Začala sa i v ňom dvíhať smelosť. »Nie, nenadstavujte mi túto osobu; ju nepoznám, nemám s ňou nič! Ja hľadám tú, s ktorou som sa dnes ráno shováral.«

Pokrútila hlavou: prísna tvár akoby bola zmäkla. Veľké, čierne oči sa zamútily; rozostrel sa v nich hlboký žiaľ. Ale tvár znovu stvrdla i závoj z očú sa odchýlil; pozeraly zas prísne.

»Už je nie tu«, preriekla. »Išla zkadiaľ prišla: nemá tu čo hľadať. Za ňou pôjdem i ja.«

»Čo jej urobili? Prečo nechcela ostať?«

»Nemohla. Neprivykla by. Druhé obyčaje našla, zľakla sa ich.«

Zanemel. Celá bytosť akoby bola ztratila oporu a išla zapadnúť do akýchsi priepastí. Čoho sa chytala, všetko sa jej v rukách drúzgalo. Pozrel na ňu vo veľkom strachu.

»Takže sa už neukáže?« vyzvedal sa z novu.

»Nieto jej tu!«

Zamíkol a zas sa obzeral. Nevidel nič svetlého okolo seba. Celý svet akoby bol stemnel. V jeho tvári sa zas premenilo, strach a žiaľ sa ztratil.

»Dobre, slečna: keď rozkážete, kartu vám kúpim. Ale ju kúpim i sebe. Tou istou loďou pôjdem.« Pozrel jej smele do tváre, z očú šľahol oheň na ňu. »Veď ju ja najdem, oj najdem. Nedám jej utiecť, čoby kde bola «

Odstúpil od obloka, ale hodil na ňu okom, v ktorom bola výčitka. »Povedzte jej, že sama nevie, čo chce. Veľmi ľahko zutekala.«

Obrátil sa, šiel na ulicu. Zašiel ďaleko vyše mesta, sám, popri mori. Slnce zašlo za vrchy, on ešte sedel pod bujným patagonským smrečkom; pozeral za kanál, na divoké bralá pod sňahom. Ich divokosť a skvelý jas končiarov vábily ho k sebe; vlievaly mu do srdca akúsi útechu. Keď mrak padol i na nádherný ich kraj, sobral sa a vrátil sa pomaly do mesta. Vošiel rovno do izby; nepozrel, čo sa robí v kuchyni, hoc padal prah svetla do dvora odchýlenými dvermi.

V noci spal veľmi málo. Keď slnce vychádzalo, vyšiel zas na ulicu a dal sa na pampu, kde ju rozkrájali na kusy. Ohlásil sa u pána Carlosa, ktorý sa mal okolo svíň. Ponúkli ho raňajkovať. Prisadol vďačne; nemal ničoho v ústach od včera poludnia.

*

Jeho výčitka pri odchode šibla ju tuho. Pozrela za ním, bola by sa chcela brániť, hádam sa i hádať. Všetko v nej vrelo. Myslela si, že vyhrešiť ho, ukázať mu jeho faloš, bolo by jej odľahlo na srdci. Veď takto nemohla ostať. Žiaľ by ju sožieral, nebolo by mu konca-kraja.

Keď sedela v izbičke, začala rozmýšľať nad sebou. Sama uznala, že sa dosiaľ prenáhľovala vo všetkom. Predsa ísť do Ameriky, nevediac na čo ide, ku komu, ako! Išla na prvé vnuknutie, alebo skôr smiešny akýsi popud. Zabudla, že trhá mocné sväzky, ktorých sa nebolo nikdy týkať. Ledva bola na lodi, odpadlo jej srdce od neho, ktorý ju vlastne zavolal. Keď prišla do Puntareny, začala sa ho báť len preto, že videla jeho izby a pod posteľou papuče. Ešte sa neoslobodila strachu od neho, už sa zaplietla s druhým. Pravda netušila zprvoti, čo sa snuje: k vedomosti sa prebrala až keď si povedali veľmi vážné slová. Pod nevídaným kúzlom jednej chvíľky, dala mu sľub s radosťou. V ten istý deň po poludní, keď ho videla s inou, prená-

hlila sa od veľkého bôľu; sľub stiahla. Chce ho vysúdiť zo srdca.

Vyriekla veľmi chytro slová hneď rozhodné. Ani ho neskusovala, čo je vo veci: dala mu znať doprosta, že sa rozišla s ním. Vyplnila si vôľu: čo zvíťazila? Jeho slovo podťalo jej nohy. Vrátila sa do izbičky premožená. Darmo sa hnevať, keď celá bytosť cíti, že prišla o slobodu. Môže zutekať domov, nechať ho tu: čo zvýši, keď ostane jednako priputnaná k nemu? Neoslobodí sa ho už nikdy, bárs by sa i rozišli. Oznámila mu hrdo, že tašla, že jemu sa ztratila navždy: ako zmizla, keď je tu, plače, ťahá sa k nemu celou vrelosťou srdca?

On, hoc veľký falošník, má viac rozvahy. Drží slovo. Ráno si žiadal doniesť ozajstnú obeť za ňu a večer jej dokázal, že to nebolo prázdne slovo. Ide nechať všetko tak, hoc prísť i o zárobok, utratiť na kupectve: len aby mohol ostať pri nej. Či by sa sberal za ženou na ťahko do Europy, keby mal inú tuná? Bol by myknul plecom a zasmial sa. Nebol by stál pred ňou, ako by bol hrom udrel doňho. A ak mu krivdí? Či je podozrenie istota?

V noci ledva zažmúrila oka. Na večeri nebol; kde išiel? Rozpamätala sa, aký bol smutný: kto vie, kde išiel! Ešte šťastie, že jej nesišlo na um, že mohol ísť k druhej hľadať potechu. Nuž síde sa s ním zasa zavčas rána, možno pri káve. Zas sa poshovárajú. Veď mu ona nazre do srdca. Bola ako istá, že sa prenáhlila.

Len sa sniať spolu, veď on jej ukáže, ako sa mýli...

Keď vošla zavčas rána do kuchyne, našla pani Terezu samu. Stála nad diežou s hábami, tvár mala veľmi zanovitú. Chcela sa jej opýtať, či nebol tuná. Shákla sa pre jej prísnu tvár.

Na veľa sa obrátila k nej, tvár jej zvľúdnela. »Či budeme raňajkovať?« Nevedela, čo povedať. Nemala vôle jesť, ale shovárať sa s ním, žartovať ako varí. »Dnes, vidím, budeme len samy...«

»A kde je?« vybúšilo konečne z nej.

»Kto ho tam vie!« Tvár jej zas bola zanovitá. »Nebol na večeri a prvej išiel, ani nepozrel sem.«

Ako je to? Prečo sa hnevá? Hádku mal s ňou: prečo sa má hnevať na gazdinu? Bolo jej smiešné, držal sa chlapecky. Ale o chvíľu sa nesmiala, keď zvedela, ako ho zahanbila pani Tereza včera večer, keď prišiel k nej do kuchyne. Nevedel vraj, na ktorú nohu stúpiť.

Povedala jej, že ešte nebude jesť. Vyšla na dvor; zíval na ňu pustotou. O chvíľu sa opovážila prikradnúť k jeho dverám: popri záclonke nakukla do izby. Bola prázdna, posteľ rozhádzaná. Na truhle dvojdielna kapsa i guanaková pokrývka vo valcovitej obliečke. Vrátila sa do izbičky, sadla ku posteli, zalialy ju slzy. Nehnevala sa už naň, ale na gazdinu. Čo sa mala starieť do nich? Či sa jej žalovala? Načo ho urážať?

Nevedela, koľko tak presedela. Vkradla sa k nej pani Tereza.

»Či neprídeš raňajkovať?« prihovárala sa jej.

Bola jej protivná s tým vynukovaním. Akoby jesť bola hlavná vec! Jesť alebo nejesť, jej bude vždy zle.

»Nemala som ho zahanbiť«, uznáva pani Tereza. »Prišiel pekne, ako čeľadník a ja jemu mrzko! A s tou Ramosovskou tiež neviem, či je pravda. Veď sa mohli i stretnúť. Viem, vydáva sa dobre. Ale by sa išla teraz zapliesť s iným?«

»Verabože!« pokyvuje hlavičkou Jelka. »Mali sme si lepšie rozvážiť.«

XI.

Krešimír šiel od pána Carlosa na nákladný most. Oznámil pánu Ipolitovi, že nepôjde na Rio Colorado. Že nie? Veď sa včera už i odobral! Vraj zašlo ho čosi: nemôže!

Pán Ipolito pozrel naň s boku. ‚Môj syn, zamotal si nôžky v pazderí, zamotal. Vyskočilo koliesko. Hovoríš jedno, robíš iné.' Pokrúcal hlavou, vidiac ako shodil kabát, vysúkal rukávy a prenáša múku vo vreciach z vagončekov na stôs. Pred jedenástou zas obliekol kabát a odfujazdil.

Šiel do skladu, vybral chrbtovinku a odniesol ju pánu účtovníkovi na byt. Keď odbavil i tú robotu, pobral sa domov s nohy na nohu. Čím sa väčšmi blížil, tým väčší žiaľ doliehal naň. Šiel, akoby mal centy na nohách.

Chodil sem a tam v trápiech po uliciach. Zakäroval do Bolivarovej, keď sa ulice naplnily ľudu, ktorý sa ponáhľa na obed. Nechalo sa mu prísť domov, kým nebude iných. Vo veľkej miestnosti už našiel Dargaša i pána Vodopiju; o chvíľu prikvitnul i pán Dolčić. Keď sa zvítali,

sadli za stôl. Do kuchyne nešiel nakuknúť, čo robí pani Tereza. Keď doniesla misu, pozrel prívetive na ňu, i pozdravil ju, akoby sa nebolo stalo nič.

Obzerali sa iní, či sa neukáže dievčina z Europy. Pánu Dolčićovi ešte nenapravili sporák. Dargaš kukol i do kuchyne, ale darmo. Dievčina za ten čas bola v izbe pani Terezy. Číhala pri odchýlených dverách, či ho nezočí, alebo aspoň nepočuje jeho hlas. Všetko sa jej zjagalo, keď ho počula vôjsť a pozdraviť sa s ostatnými. Vyzerala, či nevôjde do kuchyne, ako obyčajne, ale ho nezazrela.

Pani Tereza práve vniesla čiernu kávu, keď vošla Mariana do domu.

»Či je tu pán Croeso, pán Zarate?« Stála na prostred izby a pozerala na chlapov okolo.

»Tu je, tu, slečna Mariana!« zasmial sa Dargaš; zuby mu zasvietily zpod fúzov. »Čože mu nesiete?«

»Čosi, do čoho vás nič«, odsekla mu.

»Pravdu má, slečna«, okríknul ho pán Dolčić. »Načo pchať nos, do čoho neprichodí.« Ale zato šibnul k nej okom zvedave. Bol by dal neviem čo, keby mohol zvedieť, čo má s Krešimírom. »To sú ich tajnosti!«

Urazila sa Mariana veľmi, že ju potvárajú v tajnostiach s robotníkmi z kampa. »Ani tajnosti, môj veľmi pán, ani nič«, zahriaklo ho hrdo. »Slečna Enriqueta Ramosova zvedela včera, že pán Zarate je tu a že sa poberá do Ria

Colorada, nuž ma poslala s týmto balíčkom. Ak chcete vedieť je v ňom šesť batistových šatočiek, dar pánu Thomasovi Flankovi. To je nie tajnosť. Vie každý, že sú v sľuboch už skoro pol roka. O nedlho sa soberú.«

»Veď ja ani najmenej, božechráň!« vyhováral sa pán Dolčić, čo ako rád, že zvedel, čo chcel vedieť.

Krešimír stal od stola a prišiel k nej vziať balíček.

»Keby ste naň dali trochu pozor, aby sa nezdegvil«, prosila ho veľmi usmievave.

»Pôjde do kapsy medzi háby. Trochu ho len posepká do Ria Colorada.

»Keby ste ho nestisli«, prosí ona.

»Vari je v ňom dačo, čo sa môže rozpučiť?« zarazil sa Krešimír. »Ak je dáka taká vec, neviem . . .«

»Bude kvietok, kytička: ale je v škatuli.«

»V škatuli? Tak už skorej. Pôjde v guanakovej pokrývke«, pristal Krešimír. Vzal od nej balíček a prevracal ho v rukách. »Slečne Enriquete odkazujem poníženú službu, že vďačne poslúžim. Len neviem«, usmial sa a pozrel na ňu bokom »či kvietok neuvadne, kým ta príde do rúk. Od včerajška, čo sme sa rozišli, zašly ma starosti. Neviem, či sa budem môcť pohnúť zajtra, hádam ani pozajtra. Nebolo by lepšie dať kvietok do pohára a položiť ho do škatulky, keď budem sadať na koňa?«

Mariana rozviazala balík, vyňala úzku podlhovastú škatuľku. V nej boly dva klinčeky s mládnikom rozmajrinu. Dala ich pani Tereze. Šiatky s lístkom ostaly v hodbabnom papieri, uviazané ružovou stužičkou. Krešimír ju vyprevadil do dverí, ešte sa jej poklonil hlboko.

Keď sa zatvorily za ňou dvere, mládenci okol stola sa rozosmiali. Taká divná vec v Patagonii: posielať písemká a kvietky. Najväčšmi sa rehotal Dargaš; pán Dolčić pokrúcal hlavou. Kvietky a písemká? Sľuby šesť mesiacov, hádam výnde i desať do sobáša! Čo má byť, nech bude. Vidno, bohatý majiteľ nemá ozajstných starostí: trávi čas pletkami. Idú na starodávny spôsob: chcú ostarieť v sľuboch.

»Nuž na starodávny«, vysvetľuje mu Krešimír. »Chcú sa spoznať pred svadbou: čo a ako smýšľajú. Ak by sa daktorému znepáčilo dačo pri druhom, ľahšie sa im vrátiť z kratšej cesty. Ale viem, že sa nevrátia, lebo sa naozaj radi. Nejdu sa sobrať pre bohatstvo, majú ho dosť, jedna i druhá strana.«

Krešimír šiel s balíkom do svojej izby. Keď prechodil dvorom, idúc nazad do miestnosti, zazrel ju v obloku, ako iné razy. Zachmúril sa, na tvári sa mu odrážal žiaľ. Ale ona sa nahla, usmieva sa, kýva naň rukou.

Pristúpil k obloku, zahľadel sa jej do tváre. Vyjasnila sa mu tvár, oči sa zas pásly na jej zjave. Chytil ju za ruky a položil dlhý, horúci bozk na jednu, potom na druhú.

»A kedy prišla?« zvolal natešený. »Teda predsa len prišla! Hej, tá istá, ako včera ráno.«

»Tá istá«, šepla mu. »Prišla vám povedať, aby ste nekupovali karty.«

»Vedel som, že príde, vedel. Chcela ma prekárať.«

Pokrútila hlavou, že nie. »I ona sa natrápila. Vyrozprávam vám, keď tých tam nebude.«

Pani Tereza ich prichytila, nazad idúc z izieb Andriju. Zaradovala sa, že ich vidí zas veselých.

»I gazdinka sa smeje«, riekol Krešimír. »Tak budeme olovrantovať spolu«, navrhnul im. »Pomeríme sa.«

V hlavnej miestnosti sa odbavili hostia. Trochu sa obzerali, či sa ozaj nezjaví dievčina z Europy. Dargaš sa chytal i slámky, len ostať chvíľku dlhšie v dome.

»Tak nejdeš zajtra, Kreše?« vyzvedal sa.

»A veru len predsa pôjdem«, usmieval sa.

»Prvej si povedal, že sa nemôžeš odbaviť.« »Akože to skrúcaš?«

»Vidíš, Vidko, aké sú starosti«, vyhováral sa mu. »Raz naľahnú, nevieš, kde ti hlava stojí; zas sa odvalia, že si ľahký a voľný ako vtáča.«

»Šťastný človek«, pokyvuje Dargaš hlavou, pozerá naň závistive. »A kto ti ich odvalil tak znezrady?«

»Kto?« zarazil sa Krešimír a dodal živo, zdvihnúc ruku. »Ak chceš vedieť, slečna Mariana!«

Rozosmiali sa všetci na dobrom žarte. Pán Dolčić sa zvrtnul dva-tri razy v smiechu.

Rozišli sa veselí. Prišla vdova po nebohom Grgovi s košiarom zeleniny na ruke. Pani Tereza si vybrala, čo bolo treba na váru.

V kútiku košíka uchýlilo sa čosi kvieťa: pelargonie, zvončeky a pekné klince. Vybrala dakoľko klincov, červených ako oheň a bielych. »Máme deň rodenia v dome«, vysvetľuje jej, »položíme mu k tanieru.«

»Krajšie by boly ruže, ale toho roku nekvitnú«, žaluje sa vdova. »Pýtajú ich, pýtajú, ale ich nieto.«

»Keď ich nieto, zbaví i klinček«, uspokojila ju pani Tereza. Vložila ich do pohára a odniesla do izieb pána Andriju.

Krešimír poupratoval, čo bolo rozhádzané v kôlni. Kľúče doniesol pánu Ipolitovi.

Ten pozrel naň, čo to znamená. Pred poludním mu povedal, že nepôjde. Bol akoby mu boly plte utonuly, a teraz ide, sotva sa zeme týče. Či neochorel čeľadník? Kde je koliesko? Ztratil ho na dobre, alebo ho azda našiel a vsadil?

»Tak čo? Ideme — nejdeme?« spýtal sa ho.

»Ideme!« skríkol ako potrhlý.

»A ráno inakšie: ako že je to?« Pozeral naň skúmave, či neprišiel balušiť v horúčke.

»Od rána sa cesty vyrovnaly. Pôjde sa mi dobre.«

»Nuž dobre, mladý priateľ, dobre. Hore sa tedy! Choďte, kým vám ich nezasekajú.«

»Nebojte sa, vyrovnaly sa dobre!« Schytil ho, oblapil mocne a tľapkal mu dlho po chrbte.

Šiel rozkázať ešte, kde mu držali koňa, aby mu ho doviedli večerom. A už myslel, že je olovrant, ponáhľal sa domov. Keď sa vkradnul do dvora cez dverce, zazrel ju v obloku. Čakala ho. V strachu, či nedôvere, šibnul na ňu okom, či sa nepremenila. Začal sa báť o ňu od včerajška.

Keď cítil na sebe jej hlboký pozor, v ktorom sa skrýva toľké bohatstvo, hlava sa mu krútila.

»Zajtra zavčasu idem« — oznámil jej tichúčko. »Málo som sa pokochal pri vás. Ťažko príde, ale musím ísť. Čím sa lepšie sponáhľam, prvej sa odbavím.«

Privrela oči, na tvár jej vysadla smutná duma. Krátko potrvalo šťastie. I z neho jej prenáhlenosť odsekla pekný konárik. »Bude smutno, prázdno!« vzdychla.

»I mne!« šepnul a usmieval sa na ňu v sladkej trpkosti lúčenia. »Aby mi bolo veselšie, ponesiem si váš obrázok. Bude tuná« — položil ruku na srdce. »Tento, ako ho mám pred sebou. Na včerajší zabudnem: bol pomýlený.« Hoc mu bolo clivo, že musí nechať šťastie, rozosmial sa, prečo sa nahnevala včera.

»Nešťastie ju na nás donieslo, tú stvoru!« zvolala s hnevom ešte, a pomyslela si, koľko preniesla pre ňu.

»Netažkajte si!« tíšil ju. »Nie nešťastie. Nebyť jej, sotva by sme boli takto spolu.« Prebehlo mu mysľou, že vlastne pre ňu písal brat matke. Rozohnal smutné myšlienky a rozvažovania. »Aspoň kým som tu, buďme spolu« — navrhnul. »Poďme do miestnosti!«

Zvrtla sa od obloka, vyšla proti nemu do pitvorca. Chytil ju za ruku, prsty sa jej v jeho ruke potrhávaly. Poznať, nemôže prehovoriť.

»Ani som vám neukázal Puntarenu. Keď je všetko v kampe, v dome je dosť clivo. Nebuďte vždy v dome: nech vás Nikola povodí.«

Nikola len pred chvíľou doobedoval a vyšiel kdesi do mesta.

»Včera po poludní schodil som celé mesto, že vás stretnem dakde. Miesto vás sňal som sa so slečnou Enriquetou. Pekná náhrada, čo? Malá, ale trochu šialená.« Vyrozprával jej, čo vyparátila chudákovi bratovi.

Stŕpala, čo sa jej stalo včera. Ako je ťažko, že šťastie celého života môže sa zavesiť na malé pletky a náhody. Koľko chýbalo, že sa jej nerozdrvilo o hlúpu náhodu...

Ku stolu prisadla i pani Tereza. Bola zahanbená i ona. Vzlet a súhlas, ktorý bol medzi nimi, uletel. Žalovala sa mu, ako ho potvárala, kým neprišla Mariana.

»Pravdu som povedal Dargašovi« — zasmial sa. »Slečna Mariana sňala starosti so mňa.«

»I bez nej by boly odpadly« — priznala sa mu dievčina. »Hádam ešte dnes ráno, keby ste neboli ušli.«

Banoval, že zutekal. Zaslúžil pif, za pokutu, kávu u pána Carlosa, kým po dvore grúlily ošípané.

Bolo im veselo ako v iné dni: radosť bola skôr ešte väčšia, že sú takto spolu. »Nestať sa, čo sa stalo, banoval by teraz, že prestanú raňajky a olovranty. Takto mi je veselo, že sme sa pomerili. Raňajky budú zasa...«

Pozreli si do očú: v nich vyčítali, že po krátkom šťastí príde pokračovanie, ktoré sa už nepretrhne.

»Len sa odbavte čím skorej!« napomenula ho. Jej pozor mu dopovedal jasnejšie, čo mu chcela povedať. Sľúbil, že ponáhli robotu. Dosť banuje, že sa podobral na ňu. Vedieť, čo mu príde opustiť pre ňu, nebol by veru podpísal kontrakt. Takto čo podpísal, musí splniť. »Koľko vsadíte kolíkov?« spýtala sa ho.

»Bude ich ešte okolo štyristo a šteblín pribiť jedno osem tisíc. Už sme hádam na tretine. Pamáha i Petar. Len či nedostal mozole! Hluší tuho, do čoho sa lapí.«

»Neprivyknutý robiť?«

»Privyknutý, ale nie tej robote. Každá má iné spády a fortiele. Kto si ich ukradnul, má

pomoc. Nepresilí sa v robote a neostáva na chvoste. Vykonať čím viacej a čím menej sa sošiť: za tým ide dobrý robotník . . .«

Keď vypili kávu, zapálil si a zadíval sa na svoj poklad. Prace čo môže viacej z ľúbezného zjavu do pamäti, aby mal z čoho vychádzať veľké, dlhé dni a týždne, keď ho nebude mať pred sebou. Ona sa tiež zadumala. Div, kde sa vzala v Puntarene, práve v tomto dome, a ako sa jej nežiada nazad, zkadiaľ prišla. Za tri dni prirásť na novú pôdu sťa by v nej bola zišla! Gazdina sa vykradla: nezbadali, iba keď sa vrátila. Doniesla na tanierku dva krásné klince.

»Aké sú bujné! zvolal natešený. »A voňajú!« Vťahoval ich vôňu dychtive. V južnej Amerike kvieťa nevonia, hoc sa pýši nádhernejšími farbami ako inde. I ona sa zaradovala. Také nádherné voňavé kvety v súsedstve južnej točny!

»I tu je veselo, kde je ešte priateľstvo« — podotkla gazdina. »To som doniesla od radosti, že sme zasa spolu: a tebe« — riekla jej — »na privítanku.«

»Uhádli ste, čoho najväčšmi treba!« Pochválil ju. »Priateľstvo a úprimnosť ozdobuje život. Ale pozor! Iné city sú ešte hlbšie a dávajú mu obsah. Len neutratiť, k čomu sme prišli horkoťažko.

Pozerala naň, čo sa bojí utratiť. V jeho oku čítala, že kvety vädnú, ale obsah života zelená sa večne, prekvitá a vonia. Len dávať naň pozor!

Prezeral kvietky, červený, ohnivý i biely, trochu ružového nádychu. Hútal komu patrí ktorý. Od nej veje naň ženskosť ohnivým dychom, v nej sa utajujú sputnané sily. Čakajú, kedy sa im rozviažu krídla: ako zakliata princezna čaká, kto ju vyslobodí. Podal jej červený, odznak jej zdravej, mocnej krve, ktorá keď sa rozprúdi, schytí i jeho v búrke na mocné krídla. Zatkla si ho dolu hlavičkou na prsia, kde sa v túžbach šíri srdce. On, vybľadnutý potomok učených predkov, zastrčil si biely za sivý kabát.

Tak sa prižívuje od malička; hľadá, kde môže, dom a jeho teplotu. Najprv u krstnej matere; v Amerike u tejto dobrej ženy. Ale teraz, cíti — naďapil sa na silu, na jej samé žriedlo, zkadiaľ kypí a leje sa rovno do žíl. Tu pred ním je žriedlo sily: má všetko, čo mu treba. Začína byť svojím, úplným človekom, ktorý klope na bránu života a pýta si diel.

»Priateľstvo a úprimnosť« — ozvala sa Jelka, »to som našla tu, u nej« — ukázala na gazdinu. »Mne je tak, akoby mi bola najbližšia rodina.«

»Akoby nám nebola!« prisvedčil jej. »Veď jej každé slovo je iba ohlas domu.«

»Preto mi je tu, ako by bola doma! Privykla som u nej, ako by bola odrástla tuná.«

Veru, odrástla a rozkvitla sa. Pred ním sa

urobil s ňou ten veľký div. Šíri sa od nej milota a krása: ale doň vlieva divnú silu a istotu. Začal jej istiť, že sú obe rodina. S nimi prišiel sem za oceán kúsok domu: práve kútik, kde sa uchýlila milota a krása. U nej je kútik ešte čistý a svieži, ako si ho sobrala sebou a tu rozkvitnul a rozvil celú nádheru. U opustenej ženy začal ho už prerastať žiaľ svojou divou burinou.

Počúvala ako opojená jeho chvály. Zavádzal ju jeho hlas a opájaly pekné slová. Pohlo sa v nej vedomie, že i on preháňa. Krútila prudko hlavou. Nestaväť ju privysoko; neobstojí, kde ju kladie. Len aby nemusela ísť päť-šesť políc nižšie. Zo Širokého Dolca zbohatli bratia v Amerike. Vrátili sa s peniazmi a s veľkou pýchou. Začali staväť dom nad domy. Ku srubu pristavili vežu, aby hlásala ich vyvýšenosť na ďaleko. Na veži spravili terasu, okolo srubu širokú povľač na stĺpoch. Ale vyšli z peňazí, nebolo čím pokryť srub. Nechali všetko tak. Jeden šiel zas do Ameriky na zárobky, druhý sa stisnul na malom ireku so ženou a deťmi, kým brat príde s peniazmi. Do domu vtiahol dedinský kováč, pokryl ho ako tak šašinou a slamou. Oblokmi a dvermi valí sa dym z vyhne; vo veži sa uhniezdily sovy a netopiere. Na krásnej povľači kováč a sedliaci sušia dohán. »Nikdy nestaväť privysoko« — pohrozila mu, »kto vie, či vo veži bude všetko, čo ste prvej povedali...«

»I skromnosť je veľká ozdoba« — potvrdil jej veľmi vážne. »V nej sa kochám, pristane vám.«

»Pochybujem, že by bola skromnosť!« krútila hlavou. Kde by bola skromnosť, keď je len lístok, ktorý sa odlomil so stromu. Vietor ho zavial otvoreným oblokom do domu. Šťastie, že nevzali metlu a nezamietli ho medzi smeti do kúta, aby nezavadzal v dome.

Tu zas pokrúcal hlavou, že je nie tak. Nie lístok, ale nádherný vták so sladkým hlasom. Vletel medzi holé steny, poletuje v pustých izbách, že ho chytili do výšky a nedajú mu uletieť. Ale zbadal, že sa nemá čoho báť; sadol na holý trám a zaspieval ľúbežne. Z neúhľadného, smutného domu vykúzlil divotvorný zámok...

Rozprával jej divné veci, balušil. Znezrady sa prestali hádať. Zamĺkli. Bolo im ako v predvečer veľkého sviatku, keď sa mestom rozlieha slávnostný súzvuk zvonov. Tisnú sa mu na jazyk slová, ktoré sa kdesi tajily v ňom a teraz rozkvitly, keď ich oblialo z jej očú divotvorné svetlo. Drží ich v sebe, nech nerušia veľký, opojený mier. Iba očiam nebráni kochať sa jej blízkosťou. I tak padne na ne o nedlho veľký pôst. Na ostatok sa zastavily na červenom klinci na prsiach. Šibaly z neho plamene, ktoré ho ožihaly.

»Jelka« — ohlásil sa. Hlas mal premenený, akoby nebol jeho. Pozrela naň placho, sťa by sa bola zľakla. Bol sladký strach, nie predtucha

nešťastia, ale niečoho, čo iste zavíta, iste. Len čaká ešte predo dvermi, chodí netrpelive, kedy ho vpustia. »Mám jednu žiadosť!«

Pozrela naň; vyčítal jej z oka, ako je sladko naslúchať, keď prehovorí žiadosť.

»Váš klinec je veľmi pekný: dajte mi ho. Nikdy som nevidel krajšieho. Ja vám dám môj...«

Zasmiala sa veselo: spadnul s nej strach, ktorý zavalily prvej na ňu jeho slová. »Čarovať! Ja by vďačne...« Prizerala sa kvietku na prsiach, ktoré sa vlnily búrne. Ale zas pokrútila hlavou, že mu nemôže uľahodiť. »Veď len teraz ste ho mali v rukách. Mohli ste si ho nechať.«

»Vtedy mi boly pekné oba: ale teraz mi je váš krajší. Myslím, vošlo doň niečo, čoho prvej nemal. To, čím sa nabral, chcel by si odniesť...«

»Čo hovoríte, je nestálosť« — hrešila ho. »Nepáči sa vám odrazu, čo sa vám prvej páčilo. Váš sa mi páči, mohli by sme čarovať: ale pre vrtkavosť, nepristanem...«

Usmiala sa mu šťastne; pozrela naň a z oka vyčítal, že u nej má viac od klinčeka. Hlboký, dlhý pozor ho zmútil. Keď odbehla, ostal pri stole zahrabaný v svojom šťastí.

Sišli sa na večeru, našli ho na tom istom mieste. Lenilo sa mu odísť i za ten čas, kým gazdina prikrývala stôl. Večera sa mu minula ako vo sne. Nepamätá sa, čo jedol a nejedol.

Ich reči mu zvučaly: ale búchaly na prázdno o uši. Smysel im kdesi zaviazol.

Mrkalo sa, keď mu doviedli koníka do dvora; uviazal ho pod kôlňu.

Keď im zaželal dobrú noc a vošiel do izby zaľahlo naň vedomie, že je lúčenie tu. Zkadiaľsi sa prikradnul strach a zavalil ho. Ísť ďaleko, nechať na verímboha všetko, čo má! Ako pôjde po slepačky, bez istoty, že svetlo svieti ozaj jemu. A ak si len naškriepil sám, čo si myslí? či nemôže byť všetko klam, prázdna vidina? Aký bol späť, leňochod! Byť s ňou celé odpoludnie, nevyjaviť jej, čo sa v ňom robí: nemať od nej ani sľubu, tobôž istoty! Prepásol čas, kde ho uhľadí dohovoriť sa s ňou? Či si odnesie iba svoj sen; sverí slepej náhode, čo má, kým ho prísna skutočnosť neoberie o všetko?

Nedá sa obrať. U gazdinej je ešte tma. Bude v kuchyni a Jelka pri nej. Vyšiel z izby tichúčko, vkradol sa do spálne gazdinej bočnými dvermi do izbičky. Poobzeral sa, srdce mu zabúchalo. Kúzlo jej bytosti, ktoré sa prichytilo na veci v jej svätyni, opojilo ho. Nad posteľou v čiernom ráme je akýsi obraz. Zažal zápalku: vidí ženu pod tmavým závojom, pri nej muž v bohatom kroji dalmatinského Záhoria. Je už v rokoch, ale mocný. Pozerá naň s obrázku jasným okom, ako by sa ho spytoval, čo tu hľadá. I keď shaslo svetielko, cíti, ako hľadí naň s hrozbou, hádam i dvíha päsť, že sa votrel do

svätyne, kde vládnu čisté, nezkazené mravy jeho kraja.

Vytiahol klinček z kabáta, priložil ho temer zbožne k ústam a dal ho na bielu hlavnicu. Kde ho položil, tam hádam spočinie tej noci jej hlávka. Srdce mu búchalo mocne i keď sa vrátil z divnej výpravy. Bolo mu, akoby bol prišiel zo zboja. A predsa neukradol nič. Nechal iba v čistom panenskom útulku čosi svojho. Zato si odniesol akési divné, horúce povznesenie

Zaránky sa obliekol ako do roboty v kampe. Vyniesol sedlo a riady z kôlne, sedlal pomaly. Keď bol hotový, prevesil po sedle dvojdielnu kapsu, za sedisko priviazal pokrývku vo válci, na predku bol preložený kepeň do dažda. Tedy len vysadnúť...

V kuchyni voda už vrela. Prestanú rozhovory za kávovým stolom. Gazdina kládla šaľky. Srdce mu zabúchalo: zazrel ich tri! V tie časy vošla i ona, ľahkým, nečujným krokom, ako obyčajne. Nie je veselá. Pozrela naň dlhým pohľadom: v ňom tiež zaľahol bôľ lúčenia.

Na prsiach sa jej belel klinec...

‚Našla ho, nesohrdila!' kričalo čosi v ňom. Obliala ho horúčava. Prijala dar jeho lásky! Aké mu svitlo ráno! Bol by skočil vykričať svoju radosť.

Shovárali sa už málo, jedli ešte menej. Láska sa vlámala k nim náhlive. Sami sú udivení, ako chytro skvitla a dozrela. Neveria svo-

jim očiam: pred piatimi dňami sa neznali, dnes už sviazaní na veky...

»Môžem sa spoľahnúť, že mi dáte znať, ak by vám bolo dačo treba?« Preriekol ticho, keď ostali sami. »Jej som naložil, čo má robiť: ale bola by mi radosť, keby počul, že pristanete.«

»Na koho iného by sa obrátila?« Hlas jej bol zastrený, ale z neho mu zunela oddanosť.

»Teda na nikoho iného« — potvrdil. Do slov položil iný, hlboký význam o veci, ktorá ich už spája a dáva im nové smery. Keby si ho nebola vybrala zo slov, mohla ho vyčítať z jeho pozoru, ktorý visí na nej.

»Na nikoho, nikoho iného: môžete sa spoľahnúť« — vyslovila znovu veľký sľub. Sklopila oči pred ním, prsia sa jej zvlnily mocne.

»Boh vás opatruj a požehnaj za šťastie, ktoré si odnášam« — ďakoval jej.

»Dávajte pozor na seba, v ceste, robote... všade« — riekla tichúčko, pozrela naň nežne, zvlhnutým okom.

Prešiel ho mrázik. Prvé napomenutie z jej úst, ktoré pošepla už láska: bolo ako pečať sväzku medzi nimi.

»Cesta bude šťastná«, uistil ju. »Kde by nie! Boháč som dneska: nesiem si už napomenutia. Anjel ma bude sprevádzať. Vy budete pri mne. Vždy budem myslieť na vás, vždy...«

Usmiala sa; nebolo jej do žartu, ale zažartovala. »Nie myslieť po pani matkách, ale bedliť

čo robíte. Ak nebudete dávať pozor, kolíky budú stáť krivo. Neodobria vám robotu.«

Pani Tereza sa ukázala znovu a Krešimír vstal. »Teda poďme!«

Šiel odvázať ohlávku so stĺpika, keď sa mu niečo začervenalo s boku. Na plášti bol červený klinec. Včera mu ho nechcela začarovať, dneska mu ho doniesla sama, potajne ho zastokla na plášť.

Keď ho vytiahol z gombikovej dierky na kepeni a šiel položiť na prsia, priložil ho k ústam. Keď sa obrátil k nim, už sa mu červenel na prsiach, oči mu žiarily radosťou. Hneď utiekly k nej ďakovať za dar.

»A veci od Ramosov?« pripomenula pani Tereza.

»Ručníčky sú tu«, ukázal na dvojdielnu kapsu. »Ostatok neviem sám.«

»Kvety ostaly v pohári!« pľasla rukami »Musíte sniať pokrývku: do nej ich prichodí vložiť.«

Rozložil ruky, že sa už nepodberá na starosť o cudzie kvety: iba čo porozväzoval ťahance a sňal válec zpoza sedla. »Šťastie, že vám sišly na um. Ešte by sa bol musel vrátiť po ne.«

»Najhoršie, že v ostatný čas, keď sa vám najväčšmi náhliť« — ľutovala gazdina, idúc s válkom do izieb pánu Andriju.

»Ja to nemám za toľké nešťastie« — riekol skoro pošepky, keď poodišla a o chvíľu i zmizla

v izbe. Priblížil sa vtedy k nej, ako stála trochu na strane...

Šipľala sa dosť dlho, kým vyňala pokrývku z obličky a dala kvety, ako boly v škatuľke, do nej. ‚Čarovaly klinčeky' — hútala pri robote. ‚Ako sa zaplietli, nebožiatka! Ani nevedia pritajiť: dieťa by sa dovtípilo a myslia, že nik nevidí. Oklamali sa sadnúť na prútik, ani stehlík, chudák, keď mu ho nadstrčia s lepom. Požehnaná mladosť, komu kvitne, ako má. Nechže sa pokochajú...'

Keď sa vrátila ku kôlni on pripínal akosi dôkladne podbrušník a ona sa prizerala v starosti, aká ho zašla zasa babravá robota. Ruky sa mu triasly, ledva pretiahol remenec cez slučku, tvár mu blčala: možno, lebo je prikrčený. Ona sa tiež neopováži zdvihnúť tvár do hora: tobôž pozrieť do očú gazdinej. Dnes prišly akési horúčavy, hoc slnce nemalo veru kedy pripiecť od rána.

Na veľa priviazal válček znovu za sedlo. Kým sa okolo neho šipľal, lebo ťahanec akosi skormatel, ona stála pri ňom a napomínala ho.

»Ponáhľajte sa posádzať kolíky čím prvej. A načo kde inde sádzať kolíky, ktoré sú mrtvé, keď máte doma toľké stráne vysadiť živými stromami? Koľko ich už mohlo narásť a obrodiť, keby ich len tunajší naši boli sadili miesto kolíkov!« I jemu sa ukázaly rady stĺpikov v plotoch Patagonie a Ohnivej Zeme. Koľké tisíce a státisíce z nich vsadily ruky vysťahovalcov

z Dalmácie! Ostať doma, sadiť miesto nich višne, čerešne, broskyne, Dalmácia by bola dneska ovocný sad. Bol by sa hádam zazelenal i smutný suchopar holých brál okolo mora. »Aké rastú topole a jahody, ale i mandľovníky, kde ich zasadia!« vzdychla a dodala: »Čas je počať sadiť do našej zeme: nech omladne a skvitne.«

»Veru, nemali by sme odkladať« — prisvedčil jej, uveličený, že ani teraz nezabúda na matku, al počúva jej hlas. »Musíme sa mať trochu lepšie okolo nej, našej zanedbanej zeme! Urobíme z nej zahradu, v ktorej sa usalaší zasa bohatstvo a šťastie.« Podal jej ruku, na rozlúčku i na sľub, zaboril sa jej očima až na dno srdca. Ruky sa sňaly a shovárały medzi sebou v reči, tak sladkej a výraznej. Maly si tiež mnoho čo povedať. »Najprv sa musíme vrátiť!« napomenul jej a sodvihnul prst na výstrahu: »Ale spolu!«

»Sľúbila som. Počkám!« V jej očiach si vyčítal istotu, že sa už nemôže pohnúť sama: už je priviazaná oň na veky.

Vyšvihnul sa na koňa a vyšiel z brány. Pustil sa dolu Bolivarovou drobným, cifrovaným cvalíkom.

Jelka celkom smele zastala si v bráne, pred gazdinou. Za jej strojnou, sviežou postavou akoby sa bola ztratila ustaraná pani Tereza. Utiahla sa skromne, pozerať na biely svet zpoza jej chrbta.

Netrápila sa panna, čo si pomyslí gazdina. Pozerá dolu ulicou nástojčive; nemôže odtrhnúť oka od neho, ako sa vzďaľuje. Hľadí úprimne. Celé srdce vypravila za ním do cesty. Keď mal skärovať za roh, obrátil sa v sedle ostatný raz. Priložil prsty k ústam, hodil horúci bozk ta k bráne. Zabudla na všetko: úprimným srdcom, vrelosťou duše vrátila mu ho i s úrokmi. I naň jej odpovedal v náhlosti, ale už nezazrel jej odpovedi. Zmiznul za rohom.

Prichlopila bránu, buchot sa ohlášal na ďaleko. Nemohla sa prevládať: oprela sa o pani Terezu. Zaplakala od veľkého bôľu a šťastia...

PG 5438 B4M3 diel 3

Bencur, Matej
Mat vola

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

G. A. BEŽO
TRNAVA

ZDENĚK A JAN NOŽIČKA KARLÍN